1843

No. 55

LEEUWARDER COURANT.

DINGSDAG den 11 JULIJ.

Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

PROVINCIE VRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag, den 21 Julij des jaars 1843, des voormiddags ten 10 ure, zal, onder nadere approbatie, door den Heer Staatsraad Gouverneur der provincie *Vriesland*, of, bij deszelfs absentie, door een der leden van de Gedeputeerde Staten, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, in de provincie *Vriesland*, aan het lokaal van het Gouvernement te *Leeuwarden*, worden aanbesteed:

Het beplanten met opgaande boomen enz. van het gedeelte van den grooten weg van *Leeuwarden* naar *Harlingen*, strekkende tusschen *Leeuwarden* en *Marssum*, met de leverantie van dien, benevens het onderhoud tot den laatsten Junij 1845.

Deze aanbesteding zal geschieden bij inschrijving en opbod.

Het bestek, op hetwelk de bovenstaande aanbesteding zal plaats hebben, zal, boven en behalve aan het lokaal van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, en aan dat van het Gouvernement der provincie *Vriesland* te *Leeuwarden*, ter lezing liggen te 's Gravenhage in de voornaamste Logementen; en voorts op alle zoodanige plaatsen alwaar gewoonlijk de bestekken van waterstaats-werken in gemelde provincie ter lezing gelegd worden.

Zullende vier dagen *vóór* de besteding de noodige aanwijzing in loco worden gedaan en voorts nadere informatien te bekomen zijn bij den Hoofd-Ingenieur *A. C. Kros*, en den Ingenieur *J. A. van Dorth*, te *Leeuwarden*.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE.

PROVINCIE VRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag den 14 Julij 1843, des voormiddags tien ure, zal, aan het Gouvernementshuis te *Leeuwarden*, onder nadere goedkeuring, bij inschrijving en opbod worden aanbesteed:

Het doen van eenige Vernieuwingen en Herstellingen aan de verspreide Bruggen in de provincie, met het gewoon *driejarig* onderhoud derzelven, van 1 Mei 1843 tot 30 April 1846.

Het Bestek hiertoe zal acht dagen te voren ter lezing liggen aan opgemeld Gouvernementshuis en op de voor deze provincie gebruikelijke Leesplaatsen of Logementen, terwijl voorts op den *vierden* dag vóór de aanbesteding de noodige aanwijzingen door de aanwezige Opzigters aan de gegadigden zullen worden gedaan en inmiddels de nader verlangde inlichtingen te bekomen zijn bij de Heeren Hoofd-Ingenieur *A. C. Kros*, en den Provincialen Ingenieur *C. J. Bölten*, beide te Leeuwarden.

Leeuwarden, den 3 Julij 1843.
De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland,
VAN SIJTZAMA.

PROVINCIE VRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag den 14 Julij 1843, des voormiddags ten tien ure, zal, aan het Gouvernementslocaal te *Leeuwarden*, onder nadere goedkeuring, bij inschrijving en opbod, worden aanbesteed:

Het doen van eenige Herstellingen en Vernieuwingen van Timmer- en Metselwerken, aan het *Huis* van *Opsluiting* en *Tuchtiging* te *Leeuwarden*, met het Onderhoud van dien tot den laatsten April 1844.

Het Bestek daarvan zal *tien* dagen te voren ter lezing liggen in gemeld Gouvernementslocaal en verder op de gewone leesplaatsen binnen Leeuwarden, terwijl op den *derden* dag vóór de aanbesteding, de noodige aanwijzingen door den Opzigter *T. Romein*, aan de gegadigden zullen worden gedaan en inmiddels de nader verlangde inlichtingen te bekomen zijn, bij de Heeren Hoofd-Ingenieur *A. C. Kros* en den Rijks Ingenieur van den Waterstaat *J. A. van Dorth*, beide te Leeuwarden.

Leeuwarden, den 3 Julij 1843.
De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland,
VAN SIJTZAMA.

De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland, brengt, bij deze, ter kennis van de daarbij belanghebbenden, dat op heden ter vergadering van Heeren Gedeputeerde Staten, dezer Provincie, ingevolge derzelver Resolutie van den 30 Junij 1843, no. 19, heeft plaats gehad eene uitloting van *dertien duizend* Gulden, uit de Negotiatie ten laste der Provincie Vriesland, groot *zeven en vijftig duizend Gulden*, ter bestrijding van eenige buitengewone uitgaven over het dienstjaar 1838, goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van den 23 Augustus 1838, no. 67; en dat, bij die gelegenheid zijn uitgeloot, de navolgende nummers, als: no. 5, 6, 12, 21, 26, 28, 30, 35, 40, 45, 52, 54 A, 54 B en 56 A 56 B, die aflosbaar zullen zijn op den eersten December 1843, bij den Heer Administrateur van 's Rijks Schatkist te *Leeuwarden*, in Assignatien op den Heer Agent van het Algemeen Rijkskassierschap aldaar.

Leeuwarden, den 7 Julij 1843.
De Staatsraad, Gouverneur voornoemd.
VAN SIJTZAMA.

BEKENDMAKING VOOR DE SCHEEPVAART.

Uit hoofde van de te doene vernieuwing en verwijding van de Brug over de Stadsgracht bij de voormalige Woudpoort te Dockum, wordt bij deze aan de daarbij belanghebbenden bekend gemaakt, dat de doorvaart van die Brug, van nu af tot nadere bekendmaking, voor de Scheepvaart zal zijn gestremd, doch dat de passagie voor rijtuigen en voetgangers blijft bestaan door middel van een noodbrug.

Leeuwarden, den 10 Julij 1843.
De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland,
VAN SIJTZAMA.

De middelprijzen van de *in-* en *uitlandsche Tarwe* en *Rogge*, waarnaar de zetting van den prijs van het *Tarwe-* en *Roggebrood* moet worden geregeld, zijn op de markt van Vrijdag den 7 Julij 1843, te *Leeuwarden*, geweest als volgt:

Van de *Tarwe* per mudde . . . . *f* 9,36.
Van de *Rogge* per last . . . . 237,00.

Leeuwarden, den 10 Julij 1843.
De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland.
VAN SIJTZAMA.

GRIEKENLAND.

ATHENE, *den* 16 *Junij* (over Ancona). De gezanten der drie beschermende mogendheden hebben, ten gevolge van uit Engeland ontvangene depêches, verklaard, dat de Londensche Conferentie de op de Grieksche begrooting gebragte verminderingen niet voldoende oordeelde: weshalve die gezanten alsnu aandringen op het daarstellen van een nog merkelijk verminderd budget, en zulks wel binnen een zeer kort gestelden termijn. Hierop zijn veelvuldige ministers-raden gehouden, die evenwel tot nog toe geene andere uitkomsten hebben opgeleverd, dan dat men geene kans ziet, binnen den gestelden termijn aan dit verlangen te voldoen. De gezanten laten evenwel niet af van hun aandringen, en hierop heeft de Koning, op raad van twee Duitsche gezanten, verklaard bereid te wezen, voor zijn aandeel eene niet geringe opoffering op de civiele lijst te willen doen.

ENGELAND.

LONDEN, *den* 1 *Julij*. Van den kant der aanhangers van het vorige ministerie wordt thans, als het geschiktste middel om Ierland op den duur te bevredigen, aangeraden, om dat land niet meer door een afzonderlijk, in Dublin gevestigd gouvernement te besturen, maar, even als de overige deelen des Rijks, en gelijk de kolonien, onmiddellijk door het te Londen gevestigde centrale bewind. Het blad, hetwelk deze verandering aanprijst, meent, dat daardoor de onpartijdigheid van het Iersche bewind, en bij gevolg het vertrouwen der ingezetenen op het bestuur, bevorderd zou worden.

— Ten blijke van de thans in deze hoofdstad heerschende kwijning der middelen van bestaan, wordt aangevoerd, dat sedert eenige weken zoo veel huisraad en kleedingstukken in de banken van leening ingebragt zijn, dat het meerendeel der bankhouders besloten heeft, om sommige artikelen, als bedden, hoeden en dergelijke, niet meer aan te nemen.

FRANKRIJK.

BAYONNE, *den* 5 *Julij*. Bilbao heeft zich gisteren voor den opstand verklaard; zonder dat daarbij eenige botsing heeft plaats gehad, heeft zich onmiddelijk eene junta gevormd. Zes trincadores en een oorlogs-kotter, ter reede van San-Sebastiaan gestationeerd, hebben zich eergisteren, 3 dezer, gepronuncieerd; eene der trincadores bragt van Bilbao 20,000 domos aan, bestemd tot betaling der troepen. Deze kleine vloot is naar Santander gestevend.

— Uit Barcelona wordt dd. 2 dezer gemeld, dat de generaal *Lasanca* tot chef van den staf des legers in Katalonië is benoemd. De generaal *Concha* is den 29 Junij te Valencia op de stoomboot *Isabella II* scheep gegaan om te Alicante en Carthagena het bevel der troepen op zich te nemen. De regent bevindt zich voortdurend te Albaceta.

Blijkens berigten uit Madrid van 1 Julij had men daar veel gesproken van het plan om de jonge Koningin weg te voeren; de vastberadenheid en trouw der nationale garde stelden echter de gemoederen gerust. De autoriteiten waakten steeds voor de handhaving der rust.

De gesteldheid van zaken werd intusschen te Madrid bedenkelijk, ten gevolge van de berigten uit de provincien, die iederen dag nieuwen afval vermeldden; zoo hebben wederom Mequinenca en Mouzon zich tegen den regent verklaard. Voor Valencia wacht de generaal *Narvaez* den regent moedig af, doch deze durft niet voorwaarts trekken; hem zal niets anders overblijven dan terug te trekken; reeds verhaalt men dat de hertogin *della Victoria* zich naar den kant van Badajoz heeft verwijderd.

De regent had zwaar geschut uit Madrid ontboden om de forteres San Pedro de las Penas tot onderwerping te brengen, welke geweigerd had hare poorten voor hem te openen.

NEDERLANDEN.

MAASTRICHT, *den* 4 *Julij*. De werkzaamheden der beide commissien van grensscheiding, tusschen Nederland en Belgie, zullen binnen weinige dagen afgeloopen zijn, en de uitslag daarvan bekend worden. Gisteren werd door de leden der Belgische commissie aan de Ingezetenen dezer stad een luisterrijk bal tot afscheid gegeven. Hetzelve onderscheidde zich, zoowel door de smaakvolle inrigting der danszalen, als door de gulle en hartelijke ontvangst, welke de uitgenoodigden van wege de leden dier commissie mogten genieten. Onderscheidene hooge autoriteiten uit deze stad, en uit het naburig Belgie, vereerden het feest met hunne tegenwoordigheid. Onder de aanwezigen werden eene aanzienlijke schare van Belgische officieren van alle wapenen en rangen opgemerkt, die zich, op het aanzoek hunner wapenbroeders, uit alle oorden van dat rijk herwaarts hadden begeven. Geen der officieren van ons garnizoen, daarentegen, had beantwoord aan de uitnoodiging, welke hun gedaan was, hebbende men toeschrijft aan eene te laat gedane invitatie van eenen der chefs. Men mag het betwijfelen of zoodanige botsingen wel geschikt zijn, om de zoo zeer gewenschte en noodzakelijke verbroedering tusschen de beide landen te bevorderen.

'sHERTOGENBOSCH, *den* 6 *Julij*. In de zitting der Provinciale Staten van heden zijn herkozen tot leden der Tweede Kamer de heeren mr. *R. P. Romme* en baron *J. D. van Tuyl van Serooskerken van Heeze en Leende*.

'sGRAVENHAGE, *den* 5 *Julij*. Heden is door Zijne Excellentie den baron *van Zuijlen van Nijevelt*, Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., vergezeld van den heer Secretaris-Generaal en adviseur *Janssen*, de acht en twintigste vergadering der Algemeene Synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk geopend. — Tot leden dezer Synode zijn benoemd de navolgende heeren, als:

B. Nieuwold, predikant te Leeuwarden, president; *C. L. van den Broek*, predikant te 's Gravenhage, vice president; *I. J. Dermout*, predikant te 's Gravenhage, secretaris; *J. J. Rooseboom*, predikant te 's Gravenhage, secundus-secretaris; *C. W. Pape*, predikant te Heusden, secundus van den vice-president; *J. R. Scholten*, te Amsterdam, quaestor-generaal; *W. F. van Oordt*, hoogleeraar te Leijden; *H. J. Roijaards*, hoogleeraar te Utrecht; *W. Muurling*, hoogleeraar te Groningen; *J. Steenmeijer*, predikant te Arnhem; *A. J. Berkhout*, predikant te Zaandijk; *G. de Visser*, predikant te Tholen; *L. Merens*, predikant te Utrecht; *J. S. Wor*, predikant te Zwolle; *M. Corstius*, predikant te Beerta; *H. van Heijningen*, predikant te Meppel; *C. G. Merkus*, predikant te Amsterdam; *J. W. Suringar*, predikant te Maastricht; *A. Lens*, predikant te 's Gravenhage, en Mr. *S. J. M. van Geuns*, te Utrecht.

Van den 6den. De Staten der provincie Zuid-Holland hebben, in hunne zitting van heden, als leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal *herkozen*, de heeren: 1°. jhr. mr. *D. T. Gevers van Endegeest*, en wel met 77 van de 83 leden, die tegenwoordig waren en gestemd hebben; 2°. mr. *S. H. Anemaet Pzn.*, met 62 van van de 83 stemmen; 3°. mr. *L. C. Luzac*, met 73 van de 83 stemmen; mr. *G. W. Verwey Mejan*, met 66 van de 83 stemmen. Voorts is tot lid der Tweede Kamer gekozen de heer *E. P. de Monchy* van Rotterdam, in de plaats van het aftredend lid jhr. *J. C. R. van Hoorn van Burgh*. En zijn voor deze keuze drie stemmingen gehouden. Bij de derde stemming erlangde de heer *de Monchy* 44 stemmen, en zijn mededinger, de heer mr. *van Hees van Berkel* 34 stemmen. Wijders hebben er drie stemmingen plaats gehad tot het verkiezen van een lid der Tweede Kamer, in de plaats van mr. *J. G. van Nes*, die verzocht had, buiten aanmerking te blijven. Bij de derde stemming zijn de stemmen gestaakt tusschen den hoogleeraar *Thorbecke* en den heer mr. *J. C. Faber van Riemsdijk*, alhier; zijnde alzoo tot lid der Kamer gekozen diegene der heeren, welke de oudste in jaren is (waarschijnlijk de heer *Faber van Riemsdijk*).

— De Staten van Utrecht hebben den heer *I. K.* Baron *van Goltstein* op nieuw ingekozen als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

— De Staten van Limburg hebben den heer *J. J. F. M. H. Corneli* op nieuw als lid der Tweede Kamer benoemd.

— Heden is Z. Exc. de minister *Rochussen*, gezant bij het Belgische hof, uit deze residentie vertrokken, zich naar Amsterdam en vervolgens naar het Loo begevende. Van daar zal Z. Exc. naar Brussel afreizen, en er zijne betrekking aanvaarden.

ROTTERDAM, *den* 3 *Julij*. Men meent met zekerheid te kunnen mededeelen, dat op 's Rijks werf alhier, eerlang weder vier schepen zullen worden op stapel gezet, en wel eene Oorlogskorvet, een groot Stoomschip en twee Oorlogsschooners.

HAARLEM, *den* 6 *Julij*. In de vergadering van de Staten van Noord-Holland van heden zijn de heeren mr. *J. Corver Hooft* en mr. *C. A. den Tex*, welke dit jaar als leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal moesten aftreden, op nieuw als zoodanig benoemd, de eerste met 41, de tweede met 46 stemmen.

ARNHEM, *den* 6 *Julij*. In de zitting der provinciale staten van Gelderland van gisteren, zijn tot leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal benoemd de heeren *J. A. C.* baron *van Nagell tot Ampsen* en jhr. mr. *F. T. Nedermeijer* ridder *van Rosenthal*.

ZWOLLE, *den* 6 *Julij*. In de vergadering der Provinciale Staten van Overijssel, is in de zitting van heden tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor deze provincie gekozen, de heer *J. Duijmaer van Twist*, in plaats van het aftredend lid de heer mr. *R. S. van der Gronden*.

GRONINGEN, *den* 4 *Julij*. In de zitting onzer provinciale staten is heden tot lid der Tweede Kamer benoemd, met de meerderheid van slechts ééne stem, de heer *Tjalling Petrus Tresling*, in plaats van het aftredend lid, den heer mr. *J. Gockinga*, die verlangd had voor die betrekking niet weder in aanmerking te komen.

LEEUWARDEN, *den* 10 *Julij*. In den tuin van den heer *J. C. Kutsch*, Notaris alhier, bloeit tegenwoordig eene Plant, tot het geslacht *Heracleum*'s behoorende, meer algemeen bekend onder den naam van het *Wagenrad*. Dit gewas overtreft in grootte, alle andere, welke gedurende de laatste jaren, in onderscheidene tuinen, hebben gebloeid. Deze fraaije Scherm-plant heeft namelijk de buitengewone hoogte van 3,60 N. el, de dikte van den stengel is 27 N.

[illegible]; het grootste blad is 1,20 N. el lang 0,60 N. el breed, aan den top der plant prijkt eene schoone scherm bloem, welke 0,57 N. el in diameter is, omgeven, door eene menigte kleine Schermen.

— Bij besluit van Z. M. van den 24 Junij 1843, is de stad Zwolle aangewezen ook als betalingskantoor voor de langs den Rijn en IJssel, en vervolgens door de Willemsvaart, ingevoerd wordende goederen.

— Een ander besluit van den 25 Junij, houdt aanwijzing, tot welke der cathegorien, bij de wet van 29 Mei 1841 (*Staatsblad no.* 20) omschreven, de in dit besluit vermelde gestichten voor krankzinnigen behooren.

— Bij besluit van den 30sten Junij ll. no. 48, heeft het Z. M. behaagd Zijne Exc. den Minister van Financien te ontslaan van het beheer der domeinen en tienden, afgestaan bij de wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad no.* 40), en aan den Koning in vollen eigendom teruggegeven bij art. 60 van het tractaat van 5 November 1842; onder verdere bepaling, dat het voornoemd beheer, onder de regtstreeksche bevelen des Konings, zal worden uitgeoefend door een' administrateur; waartoe bij dat besluit benoemd is de heer *L. W. van Mesritz*, geplaatst aan het hoofd der afdeeling bij het departement van Financien, aan welke het meergenoemd beheer sinds 1830 tijdelijk was toegevoegd.

— Bij besluit van 3 Julij jl., no. 40, heeft Zijne Majesteit tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd den heer *W. A. van Dam*, vroeger aalmoezenier bij de 3de divisie van het leger te velde, thans Roomsch Katholijk pastoor der 1ste klasse te Vlissingen.

— Bij resolutie van Z. Exc. den Minister van financien van 16 Mei jl., is aan de gouverneurs der Provincien te kennen gegeven, dat het den molenaars, die het maalloon bij den schep ontvangen, is vrijgelaten, om het van den schep afkomstig graan of meel ook naar hunne woningen te vervoeren, mits gedekt door het consent-billet bij art. 33 der wet op het gemaal gevorderd, en verder onder toepassing op hetzelve van het bepaalde bij art. 26 derzelfde wet, doch dat in geen geval kan worden gedoogd, dat het schepgraan of schepmaal van uit der molenaars woningen worde verkocht.

— De vraag heeft zich voorgedaan, of aan bijzondere schippers, die door den commissaris van een beurtveer aangenomen zijn, om de beurtgoederen te vervoeren, welke door den vasten beurtschipper niet kunnen worden overgebragt, kan worden vergund, om die goederen op eene vrachtlijst te vervoeren, zoo als aan de vaste veer- en marktschippers is toegelaten.

Z. Exc. de Minister van Financien hierop, bij resolutie van 29 Mei 1843, beschikt hebbende, heeft daarbij te kennen gegeven, dat, aangezien het bezit van den vrij- of jaarbrief, bedoeld bij art. 164, der Algemeene wet, steeds als eerste voorwaarde beschouwd moet worden tot de bevoegdheid, om op vrachtlijsten, in plaats van op binnenlandsche paspoorten, goederen te vervoeren, de Minister volkomen deelt in het gevoelen wegens het bedenkelijke van elke afwijking diensaangaande. en de verpligting te dier zake niet wordt weggenomen door eene of andere reden van tijdelijke indienststelling van eenen anderen persoon, waaraan zoo dit geval zich inderdaad voordoet, dan nog niet anders zou kunnen worden te gemoet gekomen, dan door een voor zoodanig persoon opzettelijk uit te reiken vrij- of jaarbrief in gewonen wettelijken vorm met uitdrukkelijke verantwoordelijkstelling, hetzij van den commissaris of van den schipper, wiens dienst daardoor wordt vervangen, alles ook onder voorbehoud van het regt van de hoofd-ambtenaren van de administratie der in- en uitgaande regten en accijnsen om de toelating van zoodanigen zetschipper tot de bedoelde gunst te weigeren, ingeval bij hen daartegen eenige gegronde bedenkingen bestaan.

— Uit hoofde van de bedenkingen, welke er bestaan tegen eene behoorlijke uitvoering van de bepalingen der resolutie van 7 Junij 1837, nopens de opneming, bij peiling, van het gedistilleerd, hetwelk zich bevindt in grondbakken, met houtskolen gevuld, heeft Z. Exc. de Minister van Financien, bij art. 9 der resolutie van 15 Mei 1843, te dien aanzien bepaald, dat voortaan bij peiling zoo in de korenwijn-branderijen, als in de aardappelen-jeneverstokerijen, waarin het gedistilleerd op houtskolen getrokken wordt, het gedistilleerd, dat zich in de met houtskolen gevulde grondbakken bevindt, steeds van die houtskolen zal moeten worden afgestookt, ten ware de branders zich, in elk hunner grondbakken, voorzien van twee houten kokers, van genoegzame wijdte en tot aan den bodem van het vak rakende, beiden, van boven tot onder, aan alle kanten van kleine openingen voorzien, om het gedistilleerd door te laten, waarvan de eene (de buitenste) in den grondbak zal moeten bevestigd zijn, en de andere, die zoodanig moet zijn vervaardigd, dat dezelve gemakkelijk in en uit den buitensten koker kan genomen worden, steeds met houtskolen moet zijn gevuld en in den buitensten koker aanwezig zal moeten zijn; zullende in zoodanige der bedoelde branderijen, waar dergelijke kokers aanwezig zijn, bij de te doene peilingen, de houtskolen in den binnensten koker aanwezig, kunnen worden afgestookt, en naar het resultaat, hetwelk die afstoking oplevert, het voorhanden gedistilleerd, op de overige houtskolen, in den grondbak aanwezig, worden berekend, zullende tevens de branders, vóór het aanvangen van elke peiling, zich moeten verklaren en doen blijken, dat hij genoegen neemt, dat, naar den uitslag van die afstoking, den inhoud van den ganschen bak kan worden berekend.

— De Algemeene Rekenkamer had onlangs, van hare zijde, nader aangedrongen op de handhaving van haar vroeger uitgedrukt verlangen, dat alle stukken, het fonds van den landbouw betreffende, door de *belanghebbenden zelven* moeten worden gequiteerd, of dat daaraan, door overlegging van behoorlijk *geregistreerde volmagten* moet worden te gemoet gekomen, dat voorts, indien voor *overledenen* geteekend wordt, daarbij de *bewijzen van erfregt of lastgeving* behooren te worden overgelegd, terwijl ten slotte, voor zoo verre een belanghebbende niet kan schrijven en hij, op het betrokken stuk, in plaats zijner handteekening eenig *merk* stelt, zulks zal moeten plaats hebben ten overstaan van twee bekende getuigen, die verklaren en door hunne behoorlijk gelegaliseerde onderteekening bekrachtigen, dat zulks door hem in hunne tegenwoordigheid geschied is.

— Uit eene statistieke tabel blijkt, dat sedert 1838 het getal veroordeelingen in Noord Braband, Gelderland, Zuid Holland, Utrecht en Drenthe zijn toegenomen: in Noord Holland, Zeeland, Vriesland afgenomen, en dat het in Overijssel op gelijken voet is gebleven.

Rotterdam, den 5 Julij.

Ter vervulling van de ontstane vacature bij de Nederduitsche hervormde gemeente alhier, is heden, door den eerw. breeden kerkeraad het beroep uitgebragt op den wel. eerw. zeer gel. heer *W. P. R. Bouman*, predikant te West Zaandam.

Vlaardingen, den 4 Julij.

Uit het te voren vermelde drietal is door den kerkeraad der hervormde gemeente alhier tot herder en leeraar beroepen de wel eerwaarde zeer geleerde heer *Herman Anton George Brumund*, predikant te Nieuwendam.

Aan de Redactie van de Leeuwarder Courant.

Leeuwarden, den 8 Julij 1843.

In uw geacht dagblad van den 7 dezer, wierd mededeeling gedaan dat de Provinciale Staatsvergadering, op den 6 dezer had besloten, aan het voorstel door mij omtrent het getal Staten gedaan geen gevolg te geven; het schijnt, dat het voorstel, door mij gedaan bij het publiek niet is bekend, en daardoor niet juist werd beoordeeld. Sints drie jaren in de vergaderingen van 1841, 1842 en 1843, ter Staatsvergadering herstel gepoogd hebbende te brengen in hare hoogst gebrekkige zamenstelling, heeft mij zulks niet mogen gelukken, telkens heeft de meerderheid de voorstellen daartoe als ontijdig ter zijde gemeend te leggen, *het zal mij* aangenaam zijn, door opname en mededeeling van dat voorstel in uw dagblad, het publiek de gelegenheid aan te bieden, over die ontijdigheid mede het oordeel te kunnen vellen, waarmede zal worden verpligt.

UEd. Dw. Dienaar,
B. ALBARDA.

Aan
de Edel Groot Achtbare Heeren, de Staten van de Provincie Vriesland.

In de zitting van UEd. Groot Achtb. van het jaar 1841, werd door den ondergeteekende aan Uwe vergadering een voorstel gedaan; betrekkelijk het tweede hoofdstuk van het reglement, omtrent de zamenstelling van de Staten van de Provincie *Vriesland*, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 31 Julij 1825, no. 77, en thans nog alhier vigerende, aan den Koning en de beide Kamers der Staten Generaal bij adressen kennelijk te maken; de noodzakelijkheid, die er in deze Provincie bestaat betrekkelijk het getal leden en de evenredigheid der ver-verschillende standen, wijziging en verandering bij eene wet vast te stellen.

Dat voorstel heeft alstoen de goedkeuring van de meerderheid der vergadering niet mogen wegdragen; drie en twintig der aanwezige Staatsleden hebben zich tegen hetzelve om verschillende redenen verklaard, terwijl twintig leden zich voor hetzelve verklaarden.

Deze uitkomst heeft den ondergeteekende bewogen de aandacht van UEd. Groot Achtb. op nieuw op dit onderwerp te vestigen. De bijval, die de denkbeelden toen ontwikkeld, van bijna de helft der vergadering heeft verkregen, heeft den ondergeteekende de overtuiging gegeven, deszelfs voorstel [illegible] gewijzigd, reeds toen de meerderheid zoude hebben kunnen verkrijgen, [illegible] men aan de bezwaren van sommige tegenstemmende leden, destijds, [illegible] gemoet gekomen.

Eene reden, die sommige leden der vergadering alstoen bewoog, voor alsnog hetzelve niet te ondersteunen, de meening, dat het Gouvernement bij de wetten ten gevolge het bepaalde bij art. 6 der Grondwet voor te dragen, in deze zaak de meening zoude hebben, zonder eenige aanvraag daartoe, van zelve veranderingen te maken, is sinds dien tijd gebleken uit de voordragt der wetten geheel ongegrond te zijn geweest, en alzoo geen wezenlijk bezwaar tegen het gedaan voorstel op te leveren.

De discussien, die sedert dien tijd in de Tweede Kamer der Staten-Generaal hebben plaats gehad, over dit onderwerp, hebben dan ook bevestigd, dat het Gouvernement mede is doordrongen van de waarheid, in sommige Provincien die zaak thans bij de vigerende reglementen op eene verkeerde wijze is geregeld, zoodat men billijk mag vertrouwen, hetzelve bereid te vinden daar, waar de noodzakelijkheid tot verandering wordt gevoeld, op de wijze bij art. 128 der Grondwet bepaald, daarin bij eene wet, verandering te weeg brengen.

In deze Provincie nu, waar, volgens het reglement van zamenstelling, het getal der leden van de Staatsvergadering is bepaald, op vier en vijftig, waarvan achttien door den Stand der Edelen, achttien door den Stand der Steden en achttien door den Landelijken Stand, ter vergadering worden gekozen, bestaat eene in het oog loopende onevenredigheid, welke met de Grondwet niet is overeen te brengen; immers *vier en zestig* Leden der Ridderschap in de Provincie *Vriesland*, waaruit die Stand thans bestaat, hebben alsnu het regt achttien leden ter Staatsvergadering te kiezen; terwijl *acht en vijftig duizend acht honderd* inwoners, den Stedelijken Stand volgens de laatste telling uitmakende, slechts een gelijk getal geregtigd zijn als hunne vertegenwoordigers ter vergadering te benoemen, en, wat nog veel sterker is, aan *eenmaal honderd negen en zestig duizend* inwoners, die den Landelijken Stand, volgens die zelfde telling, uitmaken, mede slechts is toegestaan, achttien leden voor hunne vertegenwoordigers te committeren.

Tusschen de Steden bestaat mede thans eene in het oogloopende onevenredigheid, in het verkiezen van leden ter vergadering der Staten, welke door geen gegronde redenen kan worden gewettigd en alzoo behoort te worden gewijzigd, hetwelk dan ook eene der redenen is geweest, waarom in het vorige jaar het gedane voorstel door sommige leden is bestreden.

Het zal alzoo wel geen betoog behoeven, dat in dezen stand van zaken, eene verandering in de bepalingen ter dier zake in deze Provincie gebiedend wordt gevorderd, wanneer de drie bij de Grondwet bepaalde standen, een werkelijk evenredig deel zullen hebben, in de regten van verkiezing bij de Grondwet hun toegekend, waarvan zij thans door deze onevenredige verdeeling grootendeels zijn verstoken, hetgeen als eene zaak van het hoogste belang, allezins de aandacht dezer vergadering schijnt te verdienen.

De overweging hiervan heeft den ondergeteekende doen besluiten, deze zaak andermaal ter tafel van UEd. Groot Achtb. te brengen, en wel dezelve thans zoodanig gewijzigd voor te stellen als de beraadslagingen in het vorige jaar hebben doen uitkomen, dat de wenschen van de meerderheid dezer vergadering schenen te zijn.

De ondergeteekende heeft dien tengevolge de eer aan de Staten van *Vriesland* voor te stellen, te besluiten:

I. Aan Zijne Majesteit den Koning en de beide Kamers der Staten-Generaal, bij adressen kennelijk te maken, het belang der Provincie en van derzelver ingezetenen vordert, de onevenredigheid tusschen de standen en zoo mede die tusschen de Steden, ten spoedigste door eene wet worde opgeheven en verbeterd, en daartoe de bepalingen 6, 7, 8 en 9 van het reglement, omtrent de zamenstelling der Staten van *Vriesland*, buiten effect worden gesteld.

II. Bij diezelfde adressen het verlangen der Staten uit te drukken in zoodanige wet van wijziging, het geheele getal leden op 60 mag worden vastgesteld, en dat daarvan als eene billijke verdeeling tusschen de Standen mag worden vastgesteld door de *Ridderschap* 10, den *Stedelijken Stand* 18 en den *Landelijken Stand* 32 ter vergadering van de Staten worden verkozen; terwijl betrekkelijk de Steden worde bepaald, de Stad *Leeuwarden* daartoe 8, *Bolsward* 1, *Franeker* 1, *Sneek* 2, *Dockum* 1, *Harlingen* 2, *Workum* 1, *Stavoren* en *Hindeloopen beurtelings* 1, en *Sloten* en *IJlst beurtelings* 1, Leden ter vergadering zullen benoemen; en wat den Landelijken Stand aangaat, dezelve op nieuw in kiesdistricten worde verdeeld, tusschen welke districten, naar mate van hunnen omvang en belangrijkheid, een evenredig aandeel in de 32 plaatsen van den Landelijken Stand worde toegekend.

Aldus voorgesteld ter vergadering der Staten van *Vriesland*.

Het Lid derzelve,
(*Get.*) B. ALBARDA.

MENGELWERK.

VEREENIGING
TOT
AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

De dronkenschap is te regt, sedert eenigen tijd, meer en meer een onderwerp van algemeene belangstelling geworden, men is het er over eens, dat dit kwaad de bron is van allerlei ellende, dat het de welvaart der maatschappij ondermijnt en duizenden bij duizenden voor tijd en eeuwigheid ongelukkig maakt, zoodat men dan ook vurig wenscht, dit kwaad te breidelen, deze ellende te verminderen. Maar hoe hiertoe te geraken? Ofschoon ieder, van welken stand of betrekking ook, die het wél meent met zijne medemenschen, hieraan afzonderlijk het zijne kan toebrengen, zullen toch *vereenigde* pogingen van velen dit krachtiger doen, vooral wanneer zij tot beginsel aannemen, dat om het *misbruik* van sterken drank met het meeste gevolg tegen te gaan, men ook van het *gebruik* behoort af te zien.

In deze overtuiging hebben eenige mannen, na rijp beraad besloten eene *Vereeniging* daar te stellen *tot Afschaffing van sterken drank*, daar zij oordeelden, hierin eene der beste middelen gevonden te hebben, om aan het verlangde doel te beantwoorden.

Zij hebben dit gedaan, wel in het gevoel van de zwakheid hunner krachten en in de verwachting van velerlei teleurstelling en tegenwerking, maar toch ook in het vertrouwen, dat zij, eene goede zaak bedoelende, op den Goddelijken zegen mogen hopen.

Het is wel niet twijfelachtig, dat het van belang is, alle gebruik van sterken drank zoo veel mogelijk tegen te gaan. Veel kan hier door de Regering, zoo Hooge als Plaatselijke geschieden; maar ook de Ingezetenen kunnen daarin krachtdadig werkzaam zijn. Onderlinge vereeniging, waarbij men zich *verbindt*, het gebruik van sterken drank op allerlei wijze tegen te gaan, is, daartoe, blijkens de ondervinding, een der beste middelen.

Zij, die voor als nog zwarigheid vinden in het aangaan dezer verbindtenis, maar niet te min genegen zijn het doel der *Vereeniging* welwillend te ondersteunen, worden vriendelijk uitgenoodigd, jaarlijks of in eens, iets bij te dragen tot de onkosten, die de Vereeniging, wil zij eenigermate haar doel bereiken, onvermijdelijk moet maken.

Gelegenheid ter onderteekening of ter bezorging van bijdragen wordt aangeboden bij de Oprigters en Correspondenten dezer Vereeniging, de Heeren:

Mr. C. P. E. ROBIDÉ van der AA, Lid van de Arrondissements Regtbank te Arnhem, op het Huis *de Hemelsche Berg*.
Mr. A. BOGAERS, Lid van de Arrondissements Regtbank te Rotterdam.
A. E. DUDOK BOUSQUET, Fabrijkant te Zaltbommel.
H. M. DUPARC, Med. Doct. te Leeuwarden.
W. EGELINK, Med. Doct. te Haarlem.
J. van GEUNS, Fabrijkant te Haarlem.
N. de GRAAF, Notaris te Utrecht.
Mr. J. HEEMSKERK Abrsz., Advocaat te Amsterdam.
A. W. F. HERCKENRATH, Med. Doct. te Amsterdam.
F. C. HINLÓPEN, Hervormd Predikant te Haarlem.
H. HOVIJ, Griffier bij het Kantongeregt te Beverwijk.
S. G. JORISSEN, Hervormd Predikant te Utrecht.
G. LUTTENBERG, Procureur bij het Provinciaal Hof en de Arrondissements Regtbank en Secretaris der stad Zwolle.
H. C. MILLIES, Lutersch Predikant te Haarlem.
A. A. STUART, Remonstrantsch Predikant te Amsterdam.
J. STUART, Grondeigenaar en Landbouwer op *Velserbeek* onder Velsen.
A. VERWIJS, Hervormd Predikant te Deventer.

GEREGTELIJKE STATISTIEK EN VERSCHILLENDE AANTEEKENINGEN.
HOF VAN FRIESLAND.
1516 tot 1600.

De Crimineele Sententieboeken van het Oude Hof van Friesland, beginnende met den jare 1516, dagteekenen zich van den tijd der overdragt dezer Landen onder de Regering van den Hertog GEORG VAN SAKSEN aan Keizer KAREL V, die tot Stadhouder over de Provincie Friesland had benoemd den Graaf FLORIS VAN EGMOND. Deze, als daartoe magt hebbende bekomen van den Keizer, heeft, nadat de Saksische Raad uit eed en dienst ontslagen was, tot Provinciale Raden van Friesland in den jare 1515 aangesteld: BERNARDUS BUCHO AIJTA, Priester te Leeuwarden; de Edelen: HESSEL en KEIMPE VAN MARTENA, GOSLICK JONGAMA, TJAARD VAN BURMANIA, TJALLING VAN BOTNIA, RIENCK KAMMINGA, RIENCK CAMSTRA en GEROLT HERAMA, zonde in 't volgend jaar GERARD MULAERDT aan BUCHO AIJTA, die in ambassade naar Frankrijk werd gezonden, opgevolgd.

Deze Regenten en Raden zijn het alzoo, die de eerstgemelde te boek gestelde sententiën hebben gewezen. Doch onder eene sententie van den 7 October 1516, gewezen tegen RENICKE WIJTHIEZ, van Wirdum, die wegens veediefstal tot den strop is veroordeeld, staan de navolgende namen, met dezelfde hand als de sententie geschreven: GIJSBERT VAN BAEX, GERRIJT MULAERT, KEMPE *J. U. Doctor*, RIENCK VAN KAMBUIR, RIENCK KAMSTRA, GEROLT HERAMA. Deze G. VAN BAEX wordt onder de Regenten en Raden niet vermeld in de *Naamrol der Raden*, waarin men ook aangeteekend vindt, dat de namen der Leden van den Hoogen Raad, in 1504 ingesteld, den Schrijver onbekend zijn gebleven.

Het oude Friesche Regt, tot aan de Regering van GEORG VAN SAKSEN in zwang geweest, werd toen verwisseld met de Saksische wetten, want de Friezen, wie het aan de keur stond, hadden deze verkozen boven de Keizerlijke Regten. Daarop werd vastgesteld en ingevoerd de zoogenaamde *Saksische Ordonnantie*, in welke wel het Keizerlijk Regt de hoofdzaak was, doch waarin eenige bepalingen uit de Friesche Wetten waren overgenomen.

Van den 23 September 1516, dagteekening der eerste sententie, tot 20 December 1599 werden er meer dan 400 doodvonnissen gewezen, bij welke 527 personen zijn veroordeeld. De aard der misdaden en soort der straffen zijn als volgt:

DOODSTRAFFEN.

MET DEN ZWAARDE GEREGT. ONTHOOFD.

Van sommigen het ligchaam op een rad gelegd of in vier kwartieren gedeeld, en het hoofd op eene staak gesteld; met en zonder confiscatie van goederen; anderen bij gratie vergund, op voorbede, dat het ligchaam in het gewijde worde begraven.

AARD DER MISDADEN.	GETAL SENTENTIëN.
Crimen laesae Majestatis. Misdaadj van gekwetste Majesteit . .	4.
Moord. Verraderlijke manslag. Manslag. Doodslag. Poging en medepligtigheid	60.
Vadermoord	1.
Verraderlijke aanslag op het leven van den Stadhouder van Friesland, en poging tot overlevering der stad Leeuwarden . . .	1.
Aanslag op de stad Slooten en Manslag benevens medepligtigheid .	2.
Verkrachting en Overspel, met geweld, knevelarij, diefstal enz. .	7.
Bloedschande	2.
Geweld en Branddreigen	
——— — Mishandeling	
——— — Verwonding	
——— — Huisbraak	29.
——— — Diefstal	
——— op den publieken weg	
———, Moedwil, Oproer en Insolentien in Kloosters en Kerken	
Diefstal op den publieken weg . . .	
——— bij nacht in een bewoond huis	10.
——— met braak	
——— met brandstichting	
Afzetterij op den publieken weg of 's Heeren straat. Beurzensnijderij	5.
Zeerooverij en geweld en dienst nemen bij dé Zeeroovers . . .	9.
Dienst nemen bij den vijand in 't algemeen.	
Afval van den Keizer	
Aannemen van Knechten voor den Vijand .	34.
Correspondentie met de Rebellen . . .	
Provianderen hunner schansen . . .	
Vijandelijke inval in de Provincie . . .	
Het pogen tot moordbranden der steden Sneek en Dokkum enz. .	1.
Het rondloopen met valsche bullen en gezegelde brieven en herhaling dier misdaad	1.
Blasphemie (Godslastering) en branddreigen	1.
Herdooperij. Ketterij	22.
Injuriën en verwonden van eenen Burgemeester *	1.
Het loopen en teren op de Kloosters en huislieden, zonder te betalen	8.
Het niet laten doopen van een Kind, hetwelk ongedoopt is gestorven	1.
Wegens het omgaan met tooverijen, nigromanciën (zwarte kunst) en andere verboden Konsten, en dezelve doende den name Go des misbruikende en exorcismen (duivelsbezweringen) gedaan hebbende, — voorts wegens manslag	1.
Overtreding van Bannissement, ook gevolgd van dieverijen . .	17.
Bigamie en Diefstal	1.
Knevelarijen en herbergen van Knevelaars en medepligtigheid . .	7.
Opligten van eenen Grietman	1.
Veedieverij	1.
Menigvuldige booze zaken en misdaden	1.
De misdaad niet genoemd	1.
Totaal . . .	229.

AANTEEKENINGEN BETREKKELIJK DEZE SENTENTIËN.

De vorm der Sententiën is door alle tijden heen bijna dezelfde gebleven. De eerste luidt aldus:

„ Alzoe WIJBE SACLES gefangen alhijr in banden van de regenten ende van „ der kerstelijcksten Coninxs van Spangen &c. onsen groetn. Heren, tanderen „ tijden mede Raedt der stadt Leuwarden, en als sulcks den Edelen walgeboer- „ nen ende vormogenden Heren, Heren Floris van Egmont, Here to IJsselteijn „ ende als Stadtholder ende Overste Capiteijn, In den name ende van wegen des „ Conincks van Spangen &c. vorsc., mede hulde ende eedt gedaan; Ende daer „ en boeven in Cleijnaffticheit sijns eedts, vorsc., omtrent Sanct Jacob „ laestlede, hem seluer bij den rebellen ende fijanden der vorsc. onses groetn. „ Heren alhijer, voer Lewarden In den leger gefuegt, ende met den vorsc. „ rebellen ende fijanden deser stadt eenen sekeren tijt mede belegen heeft ge- „ hadt, Ende daer nae met den vorsc. rebellen ende fijanden voer Dockum „ mede is geweest, hem aldaer mede als fijant onses groetn. Heren vorsc. vor- „ toenende, daer over dat hij van den ondersaten onser vorsc. groetn. Heren ge- „ fangen is worden. Twelck alle saeken sijn van onduechdelick voernemen, „ tenderende tot quaden exempele en consequentie, die niet en behoren onge- „ corrigeert to blijven, mar behoren gestrafft en gepuygneert toe worden to „ exempel van andre. Soo ist, dat die vorsc. regenten ende raeden, In den „ name ende van wegen vorsc. onser groetn. Heren Coninx enz. vorclaert heb- „ ben ende verclaren mits desen, den vorsc. WIJBE gecommitteert to hebben cri- „ men laesae majestatis, Ende hebben daeromme denselven WIJBE SACLES ge- „ condempneert ende condempneren mits desen geleijt to worden op die Broll- „ brugge alhijr binnen Leuwarden, omme aldaer op een Scavot gerecht toe wor- „ den met den Swaerde, Ende hebben alle sijn goederen ter cause van de vorsc. „ delicte geconfisqueert en confisqueren mits desen.

„ Actum Leuwarden den XXIII dach Septembris, Anno 1516."

De verbeurd verklaarde goederen der Veroordeelden werden meermalen weder ten geschenke gegeven of verdeeld, op last van den Stadhouder, aan en onder hen die schade geleden of den Vorst gewigtige diensten bewezen hadden; zoo zijn de nagelaten goederen van dezen WIJBE SACLES aan REIJNICK of RIENCK KAMSTRA toegestaan. In het 1ste *Privilegieboek* van 't Hof, worden vele dergelijke schenkingen vermeld, welke in 't *Charterboek* zijn overgenomen.

Indien er geene bekentenis was, werd de aanklagte van den Procureur Generaal en het daartegen beweerde van den Beklaagde opgenomen. In verschillende Sententiën echter wordt van geene misdaden gewag gemaakt, zelfs niet in enkele doodvonnissen. In velen wordt melding gemaakt of zij *buiten pijne in banden van ijzer* geconfesseerd hebben dan niet, en in anderen worden, vooral in den eersten tijd, opgenomen de informatiën der getuigen, afgelegd voor Commissarissen, ook wel voor het meerendeel der Raadsheeren met den Stadhouder, welke alsdan het Hof hebben uitgemaakt.

Bij de tweede Sententie van JAN VAN PUTTEN, die zich even als WIJBE SACLES aan het Crimen laesae Majestatis had schuldig gemaakt, wordt de straf verzwaard, met bevel dat het ligchaam op een rad gelegd en het hoofd op eene staak gesteld zal worden *ter plaatse of omtrent, daar die eene Schanse, die men nu noemt Sant Johans Camp, geweest is.*

Den 4 Januarij 1526 is JAN ROELOFFS, staande op zijn vrije voeten en buiten banden van ijzer, voor den Hove bekennende, dat hij een is geweest van dengenen, die wijlen VRANCK ROELOFFS des Grietmans dood geconspireerd hadden, en metten anderen te Oosterwolde in heymelycke lage gewacht, in persoon met een *pertisaen* gewapend, bij den moord des Grietmans is tegenwoordig geweest, te dier zake veroordeeld tot onthoofding. Present de Gen. Heer Stadhouder (GEORGIUS SCHENCK, *Vrijheer van Tautenburg*), MARTENA, BOTNIA, HEREMA, RATALLER, ALPHEN, CAMEROUWER, Mr. C. ANTHONIS Commiss., BAUWETTEN, Griffier.

Den naam van dezen Grietman van Oost-Stellingwerf vind ik niet vermeld in de *Naamlijst* van den Jonkheer BAERDT VAN SMINIA, die in 1524 JANNES KORNES noemt als Grietman aldaar, en in 1540 LUITGHE MINNES. — Uit de gelijke namen van den dader en den verslagene zou men kunnen opmaken, dat zij beiden tot hetzelfde geslacht behoorden.

Een *Pertisaen*, ook *Bardesaan* genoemd in het Oud-Nederduitsch is afkomstig van *Barde*, *Barte*, *Bijl*, zijnde de *Bardesaan* eene soort van dubbelde bijl of hellebaard, welk woord dezelfde afkomst heeft.

OTTO JANS werd door sommige lieden omgekocht voor kost en kleederen, ten einde de steden Sneek en Dokkum te moordbranden, ook te Sneek het geschut te vernagelen en het buskruid te vervalschen, hetgeen hij willens was te volbrengen, indien men hem niet gevangen had.

Deze OTTO JANS is in dien tijd tot verschillende handelingen met den vijand gebruikt en wist zelfs, volgens eene bewaard gebleven aanteekening, meermalen den Procureur Generaal CAMERHOUWER te misleiden, door andere personen verdacht te maken, zoodra men hem op het spoor was, zoodat zelfs een Eerste Deurwaarder lang in hechtenis zat, door zijn toedoen. — Hij is om bovengenoemd feit in April 1526 onthoofd.

Wordt vervolgd.

Wordt vervolgd.

*** Getrouwd te Franeker, den 9 Julij 1843:

G. T. JARIGSMA, en
T. M. FEENSTRA.

Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER J. LUBACH, geliefde Echtgenoote van

Idsegahuizen, den 28 Junij 1843. W. N. STORT, *Pred.*

Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel van eene welgeschapene DOCHTER JACOBA JOHANNA BURGGRAAFF, geliefde Echtgenoote van
Leeuwarden, den 4 Julij 1843. J. A. COMPAAN.

*** GEERTJE S. BOERSMA, beviel heden van een' welgeschapen Zoon.
Hallum, den 5 Julij 1843. R. J. v. D. LEIJ.
Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel van een' ZOON A. E. WITTENBERG, geliefde Echtgenoot van
Sneek, den 6 Julij 1843. N. WEDEMEIJER.

*** Heden beviel van eene welgeschapenene DOCHTER G. DROGE, geliefde Echtgenoote van
Sneek, den 8 Julij 1843. JAN VAN DIJK.

BURUM, den 8 Julij 1843. De geboorte van een' ZOON bekroonde heden onze hoop.
H. HABBEMA.
A. J. FEITSMA.

*** Mijne geliefde Echtgenoot CATHARINA ELISABETH VAN SLOOTEN, beviel heden morgen van eene welgeschapene DOCHTER.
Dokkum, E. N. VAN KLEFFENS,
den 8 Julij 1843. *Doctor in de Genees-, Heel- en Verloskunde.*
Eenige kennisgeving.

*** Heden beviel zeer voorspoedig van een' welgeschapen Zoon ANTJE VAN DER FEER, geliefde Echtgenoote van
Sneek, den 9 Julij 1843. W. COOL VAN BOKMA.

*** Het heeft den alleen magtigen Heer behaagd, mijn waarde Man DIRK KORFF, in den jeugdigen leeftijd van naauwlijks vijf en twintig jaren, door eene hevige ziekte binnen zes dagen van mijne zijde tot zich te nemen; slechts elf maanden mogt ik mij in eenen gelukkigen Echt verblijden, en staar hem diep bedroefd met mijn Zuigeling na, in de vaste hoop dat hij in beter wereld is overgegaan.
Amsterdam, M. E. POSTHUMUS,
den 2 Julij 1843. Wed. D. KORFF.

*** Heden avond ontsliep zeer zacht, doch op het onverwachtst, onzen Zoon LEONARDUS JOHANNES ANTONIUS MARIE, in den ouderdom van even 25 jaren; in groot drie jaren is dit de vierde Zoon, waarvan 3 volwassen. Hoe dit ons nederdrukt, beseffen zij die zulks hebben ondervonden. God gaf, God nam, Zijnen naam zij geheiligd.
Leeuwarden, L. METZ.
den 4 Julij 1843. C. METZ, geb. TERHORST.

*** Het behaagde heden den Almagtigen God, tot Zich te nemen, mijne geliefde Echtgenoote ANTJE RUURDS DE JONG, in den ouderdom van ruim 25 jaren.
Bijna acht jaren mogt ik met haar gelukkig vereenigd zijn.
Heerenveen, den 5 Julij 1843. T. v. D. BERGH.

*** Het behaagde de Voorzienigheid heden avond omstreeks 9 ure uit mijne liefde armen weg te nemen mijn hartelijk geliefde Man GURBE TJITTES REITSMA, Koopman in Manufacturen, in den ouderdom van 53 jaren en zes maanden. Eene korte doch hevige ziekte maakte een einde aan zijn werkzaam leven, en met diepen weemoed staar ik met mijn talrijk gezin den dierbaren ontslapenen na.
Lemmer, SJOERTJE REITSMA,
den 8 Julij 1843. geboren WITTEVEEN.
Deze algemeene kennisgeving strekke ook tot bijzondere.

*** Heden overleed de jongste onzer Lievelingen TJITSKE, bijna twaalf maanden oud.
Harlingen, JELGER SCHAAFSMA, *Grutter.*
den 8 Julij 1843. A. G. KUPERUS.

MIDLUM, den 9 Julij 1843. Heden overleed alhier mijn Echtgenoot, de Heer JAN ANTONIDES, in den ouderdom van ruim 59, en na eene Echtvereeniging van 31 jaren.
Eenige kennisgeving. C. G. VAN GRUISEN,
Wed. JAN ANTONIDES.

*** Heden nacht overleed, na eene langdurige sukkeling, mijne geliefde Dochter HELENA, in den ouderdom van ruim 29 jaren.
Sneek, den 10 Julij 1843. A. BUWALDA VAN HAGA.

De Prijs der BOTER te Leeuwarden, den 7 Julij 1843, *f* 27,00 à *f* 30,00.
KAAS *f* 14,50 à *f* 19.50.
BOTERPRIJZEN, bedongen door het *FRIESCH GENOOTSCHAP van Proefondervindelijken Landbouw.*
LEEUWARDEN, Vrijdag den 7 Julij 1843: Puik Boter *f* 30,00.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.
AMSTERDAM, den 8 Julij 1843.

NEDERLAND			Gebl.	RUSLAND.			Gebl.
Werk. Schuld 2½ pCt.	54	54¼	54⅛	1798, 1816.... 5 pCt.	107¾	108	107⅞
Dito dito..... 5 „	100	100¼	100⅛	1828, 1829.... 5 „	106¾	107¼	107
Domein-Losr. 5 „				1831, 1833.... 5 „			
Amortis. Synd. 4½ „	94¼	94¼	94½	Dito bij *Hope*.. 4 „	89¼	89¾	89½
Dito dito .....3½ „				Dito bij *Stiegl.* 4 „			
Handel-Maats. 4½ „	133¾	134¼	133⅞	Inschr. in Assig. 6 „			
Dito 1837/39.. 4½ „				Certifi. van dito 6 „			
O. I. Leening 5 „	99¼	99¼	99½	AMERIKA ... .. 6 „			
Aand. Rijn Spoorw. ..				Dito...... ... 5 „			
Haarl. Meer ... 5 pCt.				Bank-Actien			
SPANJE.				OOSTENRIJK.			
L.b.*Ard.* van 85£ 5 pCt.	17½	18	17⅞	Metaliek....... 5 pCt.			
Dito onbep. Stuk. 5 „	16	16¼		Dito .... 2½ „			
Dito ....3 „	25	25¼	25½	W. B. bij G. & Co 5 „	106¼	106¾	106½
Ardoins Coupon	18½	19		BRAZILIE.			
PORTUGAL, te Londen.	40¾	41¼	41	Obl. te Lond. 5 pCt.	74¼	74¾	74½

Mexic. 27¾, 28¼, 28.
Integralen waren heden iets aangenamer, de overige binnenlandsche fondsen, waren zonder verschil van koers; Handelmaatschappij was lager in prijs.
Van buitenlandsche zijn Spaansche, door de williger koersen van Parijs en Antwerpen, iets beter geweest; Portugal iets flaauwer; de overige waren prijshoudend; de handel was algemeen van weinig belang.

PRUISSISCHE LOTEN.

Bij de op 1 Julij plaats gehad hebbende 11de Trekking der Pruissische Loten van Rth. 50, zijn de volgende 90 Seriën, ieder van 100 nummers uitgeloot geworden:
No. 13, 91, 101, 104, 140, 179, 200, 227, 252, 281, 284, 341, 344, 353, 366, 454, 457, 459, 460, 505, 540, 594, 599, 612, 711, 721, 755, 835, 851, 983, 994, 1045, 1052, 1063, 1067, 1096, 1137, 1161, 1201, 1245, 1328, 1337, 1343, 1379, 1380, 1386, 1406, 1450, 1553, 1556, 1615, 1668, 1670, 1714, 1749, 1771, 1774, 1778, 1800, 1805, 1906, 1935, 1959, 1977, 2017, 2033, 2038, 2056, 2068, 2098, 2012, 2142, 2147, 2163, 2213, 2220, 2233, 2241, 2246, 2257, 2268, 2407, 2436, 2449, 2451, 2453, 2473, 2506, 2513 en 2515. — De Trekking der Prijzen geschiedt 15 October 1843.

Oude DARMSTADSCHE LOTEN.

Bij de op 1 Julij plaats gehad hebbende 15de Trekking der oude Darmstadsche Loten à fl. 50, zijn de volgende Hoogste Prijzen uitgekomen:
No. 19139 *f* 40,000; No. 39882 *f* 10,060; No. 31123 *f* 5000; No. 73070 *f* 3000; Nos. 9643, 36547, 82515, 87816, 96002 en 118298, ieder *f* 1000; Nos. 20515, 26109, 26228, 26959, 27056, 56076, 66218, 89161, 97554 en 104566, ieder *f* 400. — De betaling der Prijzen geschiedt 1 Januarij 1844 en later.

WARSCHAU, den 1 Julij. De volgende hooge prijzen der Poolsche Serie-Loten van *f* 500 zijn heden uitgekomen:
No. 109,496, *f* 300,000, No. 210,819 *f* 150,000, nos. 23,256 en 199,901, ieder *f* 25,000.

GRIETMAN EN ASSESSOREN VAN HENNAARDERADEEL, hiertoe door de Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Oosterend verzocht, roepen bij deze op de Hervormde Floreenpligtigen van gemelden Dorpe, om te compareren in de Kerk aldaar, op Zaturdag den 15 Julij 1843, des voormiddags ten elf ure, ten einde aan te hooren en te besluiten op een aldaar door de Kerkvoogden te doen voorstel, omtrent de vernietiging eener schuld aan de Kerkvoogdij aldaar, ten laste der Pastorij-Goederen, en zulks ter vergoeding voor de waarneming van eenige meerdere predikbeurten door den Predikant.
Wommels, *Grietman en Assessoren voornoemd,*
den 4 Julij 1843. I. F. VAN EIJSINGA.
Ter ordonnantie van dezelven,
R. BINKES.

Onderlinge Brand-Waarborg-Maatschappij van Woudsend.

Den belanghebbenden wordt verwittigd, dat de inschrijving ter verzekering van het gewonnen HOOI, open staat van 12 Julij tot 30 September 1843.
TROMP,
Directeur boekhouder.

Verzekering voor Brandschade.

DE GECOMMITTEERDEN VAN DE ONDERLINGE BRAND[...]RANTIE-SOCIETEIT, over de voormalige kantons *Franeker*, *B*[...] en *Dronrijp*, brengen bij deze ter kennis van de belanghebbenden, dat de [...]gaven van VEE, HOOI en GRANEN, in deze maand moeten geschieden; waartoe gelegenheid zal zijn, des Maandags in de Prins te Franeker, des Donderdags in de Wijnberg te Bolsward, en de beide laatste Zaturdagen den 22 en 29 dezer, in de Herberg Halfweg, bij de Wed. *Feikema*, te Dronrijp, telkens des voormiddags van 10 tot 12 ure.
Achlum, *Namens de Gecommitteerden voornoemd,*
den 7 Julij 1843. DRAISMA DE VRIES, *Boekh. ad int.*

De Notaris C. W. SEMLER, te Leeuwarden, zal, op Vrijdag den 14 Julij 1843, des namiddags ten 1 ure, in het Schippershuis op het Vliet aldaar, publiek veilen en dadelijk finaal verkoopen:
Een overdekt KOFSCHEEPJE, lang 10 el 7 palm, wijd 2 el 2 duim en hol naar rato en zulks met Zeil en Treil en verdere toebehooren zoo als hetzelve laatst door *Jacob J. Hof* is bevaren en thans te Leeuwarden is liggende.

De Notaris STINSTRA, te Franeker, zal publiek veilen en verkoopen:
De VRUCHT van 4 bunder 40 roede WEIT en van 5 bunder 70 roede KOOLZAAD, op de door *A. Lijcklama à Nijeholt* bewoonde Zathe onder Franeker, en van 1 bunder 83 roede HAVER en van 73 roede 48 el WEIT, aan den Slagdijk bij de Gertswerder Zijl onder Sexbierum, te Velde staande; alles bij stukken volgens Billetten. De Verkooping zal plaats hebben ten 3 ure na den middag, in de Bogt van Guiné te Franeker, op Zaturdag den 15 Julij 1843; zoodat de Gegadigden verzocht worden de Stukken door Nummerpaaltjes aangewezen, vooraf te bezigtigen.

Uit de hand te koop:

Het Logement het AMSTERDAMSCHE en GRONINGER VEERHUIS, staande en gelegen te Lemmer aan de Beurtmanskaaij, voorzien van vier Kamers, 1 Keuken, 2 Regenwatersbakken, 1 Zolder met beschoten dak, 2 Kelders en verdere gerijfelijkheden; bij den eigenaar JAN GROENEBOER, in gebruik.

Uit de hand te koop:

Ongeveer 40,090 halve Ned. ponden best gewonnen hooglandsch HOOI. Te bevragen bij L. R. KETELAAR, Kastelein op de Zeesluis te Workum. Wordt ook bij de 5000 halve Ned. ponden verkocht.

Oproeping van Erfgenamen.

De Regter van het kanton Hindeloopen, arrondissement Sneek, provincie Vriesland, roept bij deze op allen, die vermeenen, ingevolge de wet, erfgenamen te zijn van wijlen DIRKJEN POPPES, zonder beroep, overleden te Hindeloopen den 14 dezer maand, ten wier sterfhuize bezegeling is gedaan, zijnde de Vader van de overledene geweest *Poppe of Popman Dirks*, en de Moeder *Dik Douwes*; om binnen vier weken na dagteekening dezes, met [...] tot inlevering der bewijzen, zich aan te melden ter Griffie van dat Kantongeregt, om tot de ontzegeling te kunnen overgaan.
Workum, *De Kantonregter voornoemd,*
den 28 Junij 1843. Mr. P. A. SCHIK VIETOR.

Tot Woensdag avond den 12den

Heeft W. A. NIJGH, GEB. HOEDT, de eer de Dames te berigten dat zij uitgepakt is bij den Heer *P. de Vries*, tegen over het Stadshuis, alhier, met een fraai assortiment HOEDEN, MUTSEN, KAPSELS, CAMAILS, enz. enz.

De AGENT der Heeren THEODOOR EN COMP., uit *Parijs*, uitgepakt bij den Heer *F. de Vries*, Kamerbehanger op de Vleeschmarkt alhier, heeft, op last van zijne principalen, ter spoedigste uitverkoop à tout prix gereed een groot assortiment COLS van geheel nieuwe models, Heeren ECHARPES, Fil d'Ecosse, Glacé, Zijden, Castoren en Floretten Handschoenen, PRACHT-FOULARDS, BRETELS, SHWALS, Heeren NECESSAIRES, Dames ETUIS, de nieuwste BIJOUTERIEN, waaronder Braceletten, Colliers en Broches, doublé; Oorbellen, de nieuwste soorten van STALEN PENNEN, MACASSAR OIL, WINDSOR SEAP, fijne Fransche PARFUMERIEN enz. enz.

De Ondergeteekende, huurder en gebruiker geworden zijnde van den ROGWEIT- en PELMOLEN op den Stadswal te Sneek, genaamd *de Windlust*, laatst toebehoord hebbende aan *J. H. van der Pal*, neemt de vrijheid, zich bij deze in de gunst van alle Bakkers en ook particulieren aan te bevelen, tot het malen van Granen en pellen van Garst, tegen een billijk loon, en met belofte eener prompte behandeling.
De vele jaren die hij als Meestersknecht is werkzaam geweest op den Rogmolen *de Ooster*, aldaar, en de als zoodanig bewezene diensten, zullen hem, naar hij hoopt, als eene aanbeveling kunnen verstrekken.
THOMAS SIJBRENS VAN DER MEULEN.

De Ondergeteekende RINTJE KLAZES TROMP, Koopman te Oudemirdum, erkent bij deze dat de persoon van WILLEM JANS VAN DE WETERING, Boer te Sloten, een braaf en eerlijk man is, en mitsdien alle aantijging welke hij aan hem mogt gedaan hebben, lasterlijk is.
Oudemirdum, den 26 Junij 1843. R. K. TROMP.

FRIESCHE MEER- EN KANAAL *STOOMBOOT-MAATSCHAPPIJ.*

De STOOMBOOT *WILLEM I* zal des *Dingsdags* voortaan niet meer over de Joure naar Sneek varen, maar vertrekken ten 5 ure 's morgens van de Lemmer *over IJlst* naar Sneek.
De andere uren blijven als bij de Billetten en in de Dagbladen zijn genoceerd.

HARDDRAVERIJ.

De gewone jaarlijksche HARDDRAVERIJ te *Winschoten* zal plaats hebben op eerstkomende Vrijdag den 14 Julij.
PRIJS: *Eene bij uitstek fraai bewerkte ZILVEREN KOFFIJVAAS.*
PREMIE: *Een dito DITO TABAKS-KOMFOOR.*
De keuring der Paarden des morgens ten elf ure, ten huize van den Logementhouder J. H. DIJKSTERHUIS, en de rijding des namiddags precies ten twee ure.
Alle Paarden, ten genoegen der Keurmeesters, worden toegelaten, mits te dezer stede en in tegenwoordigheid des Konings te Groningen geen Prijs gewonnen hebbende.

Harddraverij te Kollum.

Met vereischte toestemming gedenken eenige Liefhebbers en W. VAN DER WAL, Kastelein in de Roskam, op Donderdag den 20 Julij e. k. te laten Verharddraven: *Een extra zwaar met Zilver gemonteerd CHAISGEREED en HOOFDSTEL*, door Paarden welke geen Prijs van 's Konings wege aangeboden hebben gewonnen.
PS. W. VAN DER WAL is de eenigste deelnemer als Kastelein.

)o( )o( )o(Een ongehuwde ROG- en PELMOLENAARSKNECHT, zijn werk verstaande en van de Protestantsche Godsdienst, kan dadelijk geplaatst worden bij D. G. MEIJER, te Ee[...]

)o( )o( )o(Een GRUTTERSKNECHT, zijn werk grondig verstaande, kan met 12 November e. k. werk bekomen bij G. SCHILLING, Grutter op het Noordvliet te Leeuwarden.

)o( )o( )o(F. VISSER, Apotheker te Workum, vraagt zoo spoedig mogelijk een' LEERLING.

)o( )o( )o(Men vraagt in eene TABAKS- en KRUIDENIERS-AFFAIRE een LEERLING. Adres met franco brieven onder letter X, doch liefst in persoon bij den Boekhandelaar F. HOLTKAMP, te S[...]

*** Algemeene Geschiedenis van Vriesland,

een Volks Leesboek, door H. W. STEENSTRA, Onderwijzer te Dongjum, zal bij inteekening worden uitgegeven door J. BLOEMSMA, Boekhandelaar te Minnertsga; in groot 8vo compres gedrukt, in 4 afleveringen of 2 deelen, ongeveer 640 bladz., voor den prijs van *f* 6, en buiten Inteekening *f* 7.
Het Prospectus en Voorwaarden van Inteekening zijn alom verzonden.

******* I. STEMMEN UIT DE ZWARTE KERK, (aldus wordt de Protestantsche Kerk genoemd in het Tijdschrift *De Katholiek*,) gerigt tegen dat Tijdschrift en andere Pausgezinden. . . . 55 Cents.
II. WAAROM HEB IK DE ROOMSCHE KERK VERLATEN? 12½ Cents.
Om aan de menigvuldige aanvragen te kunnen voldoen, is de *vijfde Druk* hiervan gereed gemaakt.
III. DE STELSELS DER GODGELEERDEN. *Gedachten bij den tegenwoordigen toestand der Hervormde Kerk*; voorgedragen na de lezing van het adres aan de algemeene Synode der Hervormde Kerk. . . . . . 20 Cents.
Dit Stukje is van veel belang ter lezing tegen de opening van de aanstaande algemeene Synode.
Deze bovenstaande drie stukjes zijn te bekomen bij de Boekhandelaars [...] SEPP & ZOON, te Amsterdam, en verder alom.

TER LEEUWARDER COURANTDRUKKERIJ.

VERSLAG van de GEDEPUTEERDE STATEN aan de STATEN der Provincie *Vriesland*, gedaan in derzelver vergadering van den 4 Julij 1843.

EDELE GROOT ACHTBARE HEEREN!

Zoo is dan de tijd weder dáár, waarop UEdel Groot Achtb. zich in de Hoofdstad dezer Provincie verzamelen, om zich, overeenkomstig de Grondwet en de bestaande Reglementen, bezig te houden met de behartiging der aan UEdel Groot Achtb. opgedragen belangen van dit Gewest, en met de bevordering van hetgeen zal kunnen strekken tot bevestiging en vermeerdering van den bloei en de welvaart van hetzelve.

Vóór den aanvang der werkzaamheden zullen wij UEdel Groot Achtb. verslag doen van den Staat dezer Provincie, met betrekking tot derzelver beheer, overeenkomstig onze verpligting en naar jaarlijksch gebruik.

Uit dit verslag zullen UEdel Groot Achtb. evenwel ontwaren, dat bij het zamenstellen van hetzelve eene geheel andere orde is gevolgd, dan tot nog toe in onze verslagen is in acht genomen, en deze omstandigheid heeft het ons niet ondienstig en ongepast doen achten, om UEdel Groot Achtb. daarvan de redenen te doen kennen.

Bij missive van den 29 Mei 1843, no. 130bis, 1ste afdeeling, heeft namelijk Zijne Excellentie de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken ons te kennen gegeven, dat het Zijner Excellenties aandacht had getrokken, dat men zich in het opmaken der verslagen, jaarlijks aan de Staten der Provincien wordende gedaan, aan geene vaste regelen scheen te houden, zoodat het eene Collegie deze, het andere weder geheel verschillende bijzonderheden mededeelde, waardoor in vele opzigten de slotsom ontbrak, die het geheel der onderdeelen moet aanduiden, en dat het derhalve Zijner Excellentie wenschelijk voorkwam dat in alle de Provincien eene gelijke volgorde, en wel eene zoodanige als door haar bij de bedoelde missive is opgegeven, wierd aangenomen.

Deze volgorde, geheel overeenstemmende met de indeeling van de behandeling dier onderwerpen bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, zoude, naar Zijner Excellenties oordeel, kunnen strekken ter bevordering van het voorgestelde doel van meerdere volledigheid, orde en regelmatigheid, mitsgaders ter verkrijging van een behoorlijk overzigt over het geheel.

Wij zijn mitsdien door Zijne Excellentie den Heer Minister voornoemd uitgenoodigd geworden om onze verslagen, jaarlijks aan UEd. Groot Achtb. wordende gedaan, overeenkomstig of met inachtneming van de door Zijne Excellentie vermelde volgorde voortaan in te rigten, met te kennen geving dat, hoezeer tot hiertoe twee verslagen wierden uitgebragt, te weten een door den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie, en een door ons, het Zijner Excellentie evenwel was gebleken dat er bij den Heer Staatsraad, Gouverneur geene bedenkingen bestonden tegen het uitbrengen van één verslag overeenkomstig Zijner Excellenties bedoeling, uitgezonderd voor het geval, dat art. 19 van het Reglement, omtrent de uitoefening van het gezag en de magt door de Staten der Provincie, toepassing zoude moeten erlangen.

Deze aangelegenheid in overweging genomen hebbende, en daarbij door den Heer Staatsraad, Gouverneur aan ons de verzekering gegeven zijnde, dat Zijn Hoog Edel Gestrenge volkomen bereid en genegen was, om aan onze Vergadering de noodige opgaven en inlichtingen mede te deelen omtrent alle die onderwerpen, welke, naar het verlangen des Heeren Ministers, in ons verslag zouden behooren te worden vervat doch door ons niet zijn behandeld, hebben wij gemeend gereedelijk aan het verlangen van Zijne Excellentie den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken te kunnen voldoen. Hierdoor zal, ook naar onze meening, meerdere volledigheid, orde en regelmatigheid worden geboren, en een behoorlijk overzigt over het geheel worden bevorderd.

UEd. Groot Achtb. zullen derhalve nu en voortaan één verslag ontvangen, en daarin de door den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken vermelde onderwerpen, in de door Zijne Excellentie verlangde volgorde, behandeld vinden, aangevuld overigens met zoodanige bijzonderheden en omstandigheden, als wij zullen mogen vermeenen aan UEd. Groot Achtb. te moeten mededeelen; terwijl datgene, wat daarin zal voorkomen omtrent onderwerpen, niet tot den kring

onzer bemoeijingen behoorende, en ons alzoo niet uit ons eigen archief bekend, geacht moet worden te zijn zamengesteld uit de deswege door de welwillende zorg van den Heer Staatsraad, Gouverneur aan ons gedane mededeelingen.

Wij mogen vertrouwen dat deze wijze van inrigting onzer verslagen, welke reeds in het voorgaande jaar in andere Provincien is gevolgd, UEd. Groot Achtb. welgevallig zal zijn, uit hoofde van het doel, hetwelk men daarmede wenscht te bereiken.

Na dit te hebben bijgebragt gaan wij alsnu tot het Verslag zelve over.

§ 1. *Het inwendige beheer en de Policie.*

Ten aanzien van het inwendige beheer dezer Provincie is het ons aangenaam UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat zulks eenen geregelden gang gaat, dat de daartoe betrekkelijke verordeningen behoorlijk worden opgevolgd, en dat de Plaatselijke Besturen en verdere Autoriteiten en Ambtenaren zich steeds, over het algemeen, beijveren in het volbrengen der op hen rustende verpligtingen en in het bevorderen van hetgeen strekken kan tot bestendiging van regelmatigheid en eene goede orde.

Die loffelijke zucht wordt ondersteund en gemakkelijk gemaakt door den goeden geest, welke bij de ingezetenen heerscht, die, behoudens altijd enkele uitzonderingen, echter over het algemeen rust en vrede liefhebben, en wet en orde eerbiedigen.

Wat de Policie betreft, deze laat evenwel hier en daar wel te wenschen over, en verschillende Plaatselijke Besturen vinden voor de goede handhaving daarvan groote bezwaren in de kostbare en omslagtige wijze van afdoening der policie zaken, zelfs wegens geringe overtredingen; waardoor de vervolgingen, uit den aard der zake, moeijelijk en dikwijls bijna ondoenlijk worden, hetgeen niet anders kan strekken, dan tot miskenning van het gestelde gezag en tot verzwakking van den invloed der Wetten en Verordeningen.

Eene krachtdadige en zoo veel mogelijk bespoedigde handhaving der policie-verordeningen is gewis, in vele opzigten, eene hoogstwenschelijke zaak te achten, en wij vermeenen dat de vermelde bezwaren allezins de aandacht der Regering verdienen, om in overweging te nemen daaraan door nieuwe wettelijke bepalingen, zoo veel mogelijk, te gemoet te komen.

Uit de bepalingen van het vigerende Wetboek van Strafvordering vloeide ook een eigenaardig bezwaar voort in de handhaving eener goede Policie, vooral ten platten lande, vermits de bedienden of agenten van Policie bij dat Wetboek niet zijn opgenomen onder de ambtenaren, belast met het opsporen der misdrijven, en de meeste veldwachters, die hier en daar bestonden, slechts bepaaldelijk voor een of ander dorp, en niet over de geheele uitgestrektheid der Grietenijen, waren aangesteld.

In dit bezwaar is door den Heer Staatsraad, Gouverneur voorzien, wiens aanbeveling daartoe ten gevolge heeft gehad, dat in bijna alle Grietenijen of de bestaande bedienden en agenten van Policie tot veldwachters over de geheele uitgestrektheid der Grietenijen zijn benoemd, of andere geschikte personen tot zoodanige veldwachters zijn aangesteld.

In de Steden *Bolsward* en *Dockum*, beide ook hoofdplaatsen van uitgestrekte Kantons, zijn, op de daartoe gedane voordragten, overeenkomstig de Stedelijke Reglementen, door den Koning Commissarissen van Policie benoemd, welke maatregel mede zal kunnen leiden tot bevordering eener goede Policie in de Steden en in de Gemeenten, behoorende tot de Kantons, waarvan dezelven de hoofdplaatsen zijn.

Bij Koninklijk besluit van den 5 Junij 1843, no. 51, is aan den Heer *H. Strikband* een eervol ontslag verleend uit de betrekking van Commissaris van Policie te *Harlingen*, en in diens plaats benoemd de Heer *D. M. Massé.*

Uit de opgaven deswege bij ons ontvangen hebben de over den jare 1841, door de Ontvangers der registratie in deze Provincie, aan de Stedelijke en Grietenij Ontvangers uitbetaalde Policie-boeten bedragen eene som van *f* 1506,62; terwijl die boeten over 1842 hebben beloopen de som van *f* 1210,55½.

§ 2. *Handhaving van Reglementen en Plaatselijke Keuren.*

Hoezeer dit onderwerp in verband staat met het aangevoerde nopens de handhaving der Policie in het algemeen, en dus het daaromtrent bijgebragte ook geacht moet worden invloed te hebben op de handhaving van de hier bedoelde Reglementen en Plaatselijke Keuren, zoo vermeenen wij het evenwel daarvoor

te mogen houden, dat de Plaatselijke Besturen, zoo veel mogelijk, zorg dragen, dat de bestaande Reglementen en Plaatselijke Keuren worden in acht genomen en nageleefd.

De ondervinding leert het ons, dat de Plaatselijke Besturen veel belang stellen in goede verordeningen omtrent hunne huishoudelijke belangen, ofschoon dan ook sommige bepalingen derzelve, hoewel niet in strijd met de algemeene wetten of het algemeen belang te achten, somtijds met onze wijze van zien minder overeenkomstig mogen zijn; en deze ondervinding mag tot waarborg verstrekken, dat die Plaatselijke Besturen insgelijks geene geschikte middelen onbeproefd zullen laten, om het gezag en de kracht der door hen vastgestelde verordeningen te verzekeren.

§ 3. *Verandering of bestendiging in het lidmaatschap der Staten en der Staten Generaal.*

Dit onderwerp aanvangende, mogen wij het ons tot een geluk rekenen UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat sedert UEd. Groot Achtb. vergadering van den vorigen jare geene harer leden door den dood is weggerukt.

Bij de gewone verkiezingen van dezen jare, ten gevolge van het naar tourbeurt aftreden van een derde gedeelte der leden van UEd. Groot Achtb. vergadering, zijn benoemd:

Wegens den stand der Edelen,

de Heeren:
Mr. *J. S.* Baron *van Harinxma thoe Slooten*,
Jr. *T. A. M. A. van Andringa de Kempenaer*,
G. F. Baron *thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg*,
Jr. Mr. *D. de Blocq van Haersma van Sminia*,
allen herkozen,
Mr. *S. van Welderen* Baron *Rengers*, in plaats van Jr. *J. A. Lijcklama à Nijeholt*, en
D. J. V. Baron *van Sijtzama*, in plaats van Jr. *V. L. Vegilin van Claerbergen*.

Wegens den Stedelijken Stand,

de Heeren:
J. Banga, Mr. *A. Stinstra*, } voor de Stad *Franeker*,
Mr. *J. Hanekuijk*, *D. C. Zijlstra*, } voor de Stad *Harlingen*,
I. Wouters en Mr. *G. Hiddema Jongsma*, } voor de Stad *Sneek*,
zijnde de vijf eerstgenoemde herkozen en de laatstgemelde benoemd in plaats van den Heer Mr. *B. Haga*.

Wegens den Landelijken stand,

de Heeren:
Mr. *W. W. Buma*,
Mr. *B. Dorhout*,
Mr. *G. A. Avenhorn van Nauta*,
G. W. Wassenaar,
allen herkozen,
Mr. *S. van Welderen* Baron *Rengers*, in plaats van Jr. *J. M. van Beijma thoe Kingma*, en
C. Binkes, in plaats van den Heer *A. S. Tromp*.

De Heer Mr. *S. van Welderen* Baron *Rengers*, benoemd zijnde wegens den stand der Edelen en wegens den Landelijken stand, heeft, volgens art. 17 van het Reglement omtrent de zamenstelling der Staten van deze Provincie, gekozen zitting te nemen *wegens den Landelijken Stand*, ten gevolge waarvan door de Ridderschap in eene buitengewone bijeenkomst, *wegens den Stand der Edelen*, tot Lid van UEd. Groot Achtb. Vergadering is benoemd de Heer Jonkheer *J. A. Lijcklama à Nijeholt* tot de aftredende Leden van dezen jare behoorende.

Overeenkomstig art. 4 des Reglements, bepalende de wijze, waarop het gezag en de magt door de Staten der Provincie *Vriesland* wordt uitgeoefend, zijn de wettigheid dezer stemmingen en de bevoegdheid van de gestemde personen door den Heer Staatsraad, Gouverneur en ons onderzocht en erkend.

In de Leden, die uit deze Provincie in de Eerste Kamer der Staten Generaal zitting hebben, is geene verandering voorgevallen.

Van de door UEd. Groot Achtb. verkozen Leden, in de Tweede Kamer der

Staten Generaal voor deze Provincie zitting hebbende, heeft de Heer Jr. *P. B. J. Vegilin van Claerbergen*, overeenkomstig het voor de Kamer bestaand Reglement, deszelfs ontslag genomen, waarvan bij Koninklijk Besluit van 9 Junij jl., no. 61, nader ter tafel te brengen, aan UEd. Groot Achtb. werd kennis gegeven, terwijl hetzelve Besluit bepaalt, dat tot de vervulling van opengevallene plaats in de gewone Vergadering van dezen jare zal worden overgegaan.

Buiten en behalve de vervulling der vacatures, die zullen komen te ontstaan door de aftreding van de Heeren Mr. *T. S. Tromp* en *S. Brouwer* tegen volgende gewone zitting der Staten Generaal, zullen UEd. Groot Achtb. mitsdien ook nog hebben te voorzien in de opengevallene plaats door het ontslagnemen van den Heer *Vegilin van Claerbergen* voornoemd, die in den jare zoude hebben moeten aftreden.

§ 4. *Verandering of bestendiging in het personeel der Stedelijke of Plaatselijke Besturen.*

Tot dit onderwerp overgaande, mag hier in de eerste plaats worden vermeld, dat de, op den 1 Januarij 1843, volgens het Reglement op het Bestuur der Steden, aftredende Heeren Burgemeesters allen weder door Zijne Majesteit in continuatie zijn benoemd, met uitzondering van dien der Stad *Sloten*, in wiens plaats is aangesteld de Heer *Anne Meinesz*, die op den 5 Januarij 1843 in handen van den Heer Staatsraad, Gouverneur ter onzer Vergadering den vereischten eed heeft afgelegd; terwijl aan den Heer Mr. *A. Stinstra* ontheffing is verleend van de bepalingen van art. 8, 2° alinea, der wet van den 9 Julij 1842 op het Notariaat, ten einde zijne betrekking van Notaris gelijktijdig met die van Burgemeester der Stad *Franeker* te mogen blijven uitoefenen.

Wijders hebben er in het personeel der Stedelijke of Plaatselijke Besturen de navolgende veranderingen sedert den vorigen jare plaats gehad:

In de Stad *Leeuwarden* is de Heer *P. Zeper* op deszelfs verzoek eervol ontslagen *en* als Wethouder *en* als Lid van den Raad, terwijl in deszelfs plaats door Zijne Majesteit tot Wethouder is benoemd de Heer *H. Bolman*, Lid van den Raad, en het Kiezers-Collegie de opengevallene plaats in den Raad heeft aangevuld door de benoeming van den Heer E. *Lamoraal* Baron *Rengers*.

Later is op deszelfs verzoek mede eervol als Lid van den Raad ontslagen de Heer *F. de Haan*, wiens plaats nog niet weder vervuld heeft kunnen worden.

In de Stad *Franeker* is de heer *J. A. Jorritsma* benoemd tot Lid van den Raad, in plaats van den Heer *J. W. de Crane*, overleden; terwijl onlangs door den dood van den Heer *R. Fontein* aldaar eene vacature onder de Wethouders is ontstaan, in welkers vervulling alnog moet worden voorzien.

In de Stad *Sneek* is de Heer Mr. *G. Hiddema Jongsma* benoemd tot Lid van den Raad, ter vervanging van den Heer *W. G. Warren*, overleden.

In de Stad *Harlingen* is eene vacature ontstaan onder de Raadsleden door het aan den Heer Mr. *P. Deketh*, op deszelfs verzoek, verleend eervol ontslag, zullende de vervulling daarvan nog moeten plaats hebben.

In de Stad *Stavoren* is de Heer *P. J. Lootsma* op deszelfs verzoek eervol ontslagen als Lid van den Raad, en in diens plaats benoemd de Heer *H. W. Heinsius*.

In de Stad *Sloten* is de Heer Mr. *M. Meinesz* op deszelfs verzoek eervol ontslagen als Lid van den Raad, en zulks naar aanleiding van het Stedelijk Reglement, ten gevolge van de benoeming van zijnen broeder tot Burgemeester dier Stad; de daardoor opengevallene plaats onder de Raadsleden moet nog worden vervuld.

In de Stad *Hindeloopen* is voor korten tijd overleden de Heer *G. Folkerts*, Wethouder aldaar, ter vervanging van wien nog geene nieuwe benoeming is geschied.

In de Grietenij *Ferwerderadeel* is overleden de Heer *D. L. Bosch*, lid van den Raad en teven Assessor, terwijl in diens plaats is benoemd tot Assessor de Heer *A. K. IJpeij* en tot lid van den Grietenij Raad de Heer *L. A. Olivier*.

In de Grietenij *Oostdongeradeel* zijn overleden de Heeren *N. T. Benthem* en *M. D. Mellema*, beide leden van den Grietenij Raad en tevens Assessoren.

In de plaats van den Heer *N. T. Benthem* is tot Assessor benoemd de Heer *G. J. Sinia*, en tot lid van den Raad de Heer *T. Helder*; terwijl de, door het overlijden van den Heer *M. D. Mellema*, ontstane vacature als lid van den

Grietenij Raad is vervuld door de benoeming van den Heer *T. Sijbenga*, zijnde de betrekking van Assessor nog onvervuld.

In den Grietenij Raad van *Kollumerland en Nieuwkruisland* is eene vacature ontstaan door het overlijden van den Heer *H. Gonter*, in wiens plaats nog eene benoeming moet geschieden.

In de Grietenij *Achtkarspelen* is tot lid van den Raad benoemd de Heer *G. R. Sijtsma*, in plaats van den Heer *W. Boersma*, overleden.

In de Grietenij *Rauwerderhem* is, ter vervanging van den Heer *T. K. Reen*, overleden, tot lid van den Grietenij Raad benoemd de Heer *A. J. de Vries*.

In de Grietenij *Barradeel* is eene vacature ontstaan onder de leden van den Grietenij Raad door den dood van den Heer *K. J. Sipma*, welke vervuld is geworden door de benoeming van den Heer *C. J. Tjessinga*.

In de Grietenij *Wonseradeel* is overleden de Heer *M. W. Steensma*, lid van den Grietenij Raad en tevens Assessor, in wiens plaats is benoemd tot lid van den Raad de Heer *W. H. T. Camstra* Baron *thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg*, en tot Assessor de Heer *J. A. Anema*.

In de Grietenij *Doniawerstal* is voor weinige dagen op deszelfs verzoek eervol ontslagen uit de betrekkingen van lid van den Grietenij Raad en Assessor de Heer *D. Ruitinga*, ten gevolge van de benoeming tot Ontvanger van 's Rijks belastingen te *Franeker*, moetende de vervulling dier vacatures nog plaats hebben.

In de Grietenij *Haskerland* is onlangs overleden de Heer *S. T. Sierdsma*, lid van den Raad; voor wien geene nieuwe benoeming is geschied.

In de Grietenij *Schoterland* is de Heer *J. van der Sluis*, op het daartoe gedaan verzoek, eervol ontslagen als lid van den Grietenij Raad en als Assessor, terwijl in diens plaats, tot vervulling van de beide betrekkingen, benoemd is geworden de Heer Mr. *M. van Heloma*.

In de Grietenij *Lemsterland* is, in plaats van den Heer *J. J. van Schoot*, overleden, tot lid van den Grietenij Raad benoemd de Heer *S. W. Visser*.

Verder zijn door Zijne Majesteit benoemd tot Secretarissen, bij de Grietenij Besturen van *Ængwirden* en *Ameland* respectivelijk, de Heeren Jr. Mr. *F. H. van Beijma thoe Kingma* en *J. A. Zaal Strooband*, de eerste ter vervanging van den Heer *M. Manger Cats*, benoemd tot Grietman van *Smallingerland*; en de tweede in plaats van den Heer *J. H. Heijmans Gz.*, benoemd tot Secretaris der Grietenij *Ferwerderadeel*.

In de Grientenijen *Kollumerland en Nieuwkruisland* en *Hennaarderadeel* zijn nieuwe Grietenij Ontvangers benoemd, en wel in eerstgenoemde Grietenij de Heer *S. Valks*, in plaats van den overleden Heer *E. K. Groenman*, en in laatstgemelde de Heer *S. W. Hoekstra*, in plaats van den Heer *W. K. Hoekstra*, overleden.

Ten aanzien van den, in het begin des vorigen jaars, benoemden Grietenij Ontvanger van *Achtkarspelen* hebben wij gemeend gebruik te mogen maken van art. 10 van het Reglement op het Bestuur ten platten lande, in verband met art. 109 van hetzelve, door aan den benoemden dispensatie of ontheffing te verleenen van het bepaalde bij art. 3, litt^a. e, betrekkelijk de voldoening der vereischte som in de daarbij vermelde lasten.

§ 5. *Staat der bevolking.*

Op den 1 Januarij 1842 bedroeg de bevolking der Provincie 232,712 zielen,

het getal der geboorten heeft gedurende genoemd jaar beloopen	7,978	
en dat der sterfgevallen	5,533	
dus meer geboren dan gestorven	2,445	
terwijl meer uit de Provincie moeten zijn vertrokken dan van elders ingekomen	16	
zoodat de bevolking over 1842 is vermeerderd met . .		2,429 „

Bedragende alzoo de geheele bevolking, op 1 Januarij 1843, . . . 235,141 zielen.

Uit deze opgaven geblijkt, dat er, in 1842, 190 kinderen *meer* zijn geboren dan in 1841, doch dat het getal der sterfgevallen in 1842 dat van 1841 overtreft met 906, waaraan het dan ook hoofdzakelijk is toe te schrijven dat de vermeerdering der bevolking in het afgeloopen jaar niet zoo groot is geweest dan in 1841.

Gedurende 1842 zijn er in de Provincie voltrokken 1914 huwelijken, d... *meer* dan in het jaar 1841, terwijl er over het eerstgemelde jaar *geene* ... scheidingen hebben plaats gehad.

§ 6. *Gezondheids-toestand-Koepokinënting.*

De gezondheids-toestand is, over het algemeen, zeer voldoende geweest, de inwoners van dit gewest zijn, door den Goddelijken zegen, gelukkig ... algemeen heerschende en besmettelijke ziekten bevrijd gebleven, zoodat ne... het nemen van buitengewone maatregelen noodzakelijk is geweest.

Van de koepokinënting is ook weder in het afgeloopen jaar, over he... gemeen, een goed gebruik gemaakt, en, hoezeer het getal gevaccineerde... gebleven beneden het getal van 1841, in welk jaar bijzonder veel, ten gevo... van het heerschen der natuurlijke pokken, de gezegde kunstbewerking heb... ondergaan, zoo overtreft hetzelve evenwel nog verre dat van vele vorige ja...

Er zijn in het geheel, volgens de gedane opgaven, gevaccineerd 6,160, w... van 3,031 gratis en 3,129 tegen belooning.

De kinderziekte heeft in het jaar 1842 in mindere mate geheerscht dan ... 1841, bedragende het getal dergenen, die door deze ziekte zijn aangetast, ... van welken er zijn hersteld 413 en overleden 57.

Dezelve openbaarde zich wederom in bijkans alle gedeelten der Provin... bepaaldelijk in 2 Steden en in 21 Grietenijen.

De Heeren *W. H. Swart*, Med. et art. obst. Doctor, te *Kollum*, en *I. Reichard*, plattelands Heel- en Vroedmeester op het Eiland *Ameland*, zich over het jaar 1840 bij uitnemendheid verdienstelijk hebbende gemaakt tot be... vordering der koepokinënting, zijn aan dezelven bij Zijner Majesteits besluit van den 1 December 1841, no. 75, de gewone gouden medailles toegewezen, welke in de maand Augustus des vorigen jaars aan de belanghebbenden zijn uitgereikt geworden.

Hier ter plaatse willen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat bij Zijner Majesteits besluit, van den 29 Mei 1843, (Staatsblad no. 19) nadere bepalingen, ter zake van de aanmoediging of bevordering der koepokinënting, zijn vastgesteld.

Ten gevolge van die bepalingen zullen de gouden medailles, omschreven bij art. 1 van Zijner Majesteits besluit van den 24 Mei 1832, (Staatsblad no. 17) welk besluit in deszelfs geheel wordt ingetrokken en buiten werking gesteld, niet later, dan nog over het jaar 1842, worden toegewezen; hebbende Zijne Majesteit zich echter voorbehouden om, bij uitzondering, buitengewone verdiensten en met goed gevolg bekroonde diensten van den onderwerpelijken aard, door het toekennen eener gouden medaille, te vereeren.

De bepalingen ter bevordering van het meer algemeen gebruik der koepokinënting, zoo als die bevat zijn in het Koninklijk besluit van den 18 April 1818, (Staatsblad no. 20) blijven dien onverminderd, behalve de reeds later ingetrokken en buiten werking gestelde artikelen 9 en 10, van volle kracht.

De overwegingen die Zijne Majesteit tot het nemen van Hoogstdeszelfs gedacht besluit van den 29 Mei 1843 hebben geleid, zijn daarin opgenomen, en deze bestaan hierin, dat de, nu door eene ondervinding van meer dan veertig jaren, gestaafde waarde der koepokinënting, zóó als voorbehoedmiddel tegen, als ter wijziging van de natuurlijke kinderpokziekte, geheel voldoende kan geacht worden om ieder onderdaan aan te zetten, om dezelve zich ten nutte te maken, en genoegzame zedelijke aansporing aan de geneeskunst-oefenaren aanbiedt om dezelve te bewerkstelligen en te bevorderen, zonder dat daartoe verder aanmoediging, door het toekennen van openlijke eerebljken van Gouvernementswege zoude noodzakelijk behoeven geacht te worden.

§ 7. *Geneeskundige dienst.*

De geneeskundige dienst kan gehouden worden behoorlijk te zijn verzekerd, en de daaromtrent bestaande bepalingen en verordeningen worden, voor zoo verre ons bekend, over het algemeen, voldoende nageleefd.

Buiten de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, bestaan er vijf Plaatselijke Commissien van Geneeskundig toevoorzigt, als in de steden *Leeuwarden*, *Harlingen*, *Sneek*, *Franeker* en *Dockum*.

Tot lid der Provinciale Commissie is bij Zijner Majesteits besluit van den 13 Julij 1842, no. 92, benoemd de Heer *Petrus Harting*, Doctor in de Genees- en Vroedkunst en Hoogleeraar in de Kruid- Schei- en Artzenijmengkunde aan het Athenaeum te *Franeker*, en zulks ter vervanging van wijlen den Heer *Sicco*

Ens, in leven Med. Doctor en Vroedmeester en Hoogleeraar in de geneeskunde aan het Atheneum te *Franeker*.

Over het jaar 1843 is benoemd tot tijdelijken President van de Provinciale Geneeskundige Commissie de Heer *J. van der Plaats*, Med. en Art. Obst. Doctor te *Leeuwarden*; terwijl over hetzelfde jaar de betrekking van Secretaris dier Commissie is opgedragen aan den Heer *H. D. Wijndels*, Heelmeester ter gezegde Stede.

Bij ons besluit van den 9 Maart 1843, no. 15/18, zijn gearresteerd de lijst der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der Geneeskunst in deze Provincie, voor het jaar 1843, benevens de lijst der geneesmiddelen, welke voornoemde Geneeskundigen altijd in voorraad en schouwbaar moeten houden volgens de Geneeskundige verordeningen, waarop achter alle die geneesmiddelen, welke als doorgaande genoegzaam bij de bediening der armen worden geacht, de prijs is uitgetrokken, waarvoor dezelve aan de armen moeten geleverd worden, en de lijsten der werktuigen voor de Heelmeesters en Vroedmeesters en van de voorwerpen, welke de Drogisten niet beneden de bij elk derzelve bepaalde hoeveelheid mogen verkoopen.

Van die alzoo gearresteerde lijsten zijn, behalve aan de Provinciale en de Plaatselijke Geneeskundige Commissien, mitsgaders aan den Heer Procureur Generaal bij het Provinciaal Geregtshof, een genoegzaam aantal gedrukte exemplaren gezonden aan de Stedelijke en Grietenij Besturen in de Provincie, met uitnoodiging en aanschrijving om, elk in den zijnen, daarvan bij afkondiging aan de Ingezetenen kennis te geven, voorts een exemplaar van die lijsten aan elk der zich in hunnen bedrijve bevindende beoefenaren der Geneeskunst ter hand te stellen, en wijders een exemplaar derzelve ter visie van de belanghebbenden ter Stedelijke of Grietenij Secretarie te leggen.

Uit de lijst der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der Geneeskunst geblijkt, dat er in deze Provincie, tijdens het arresteren derzelve, waren:

71 Medicinae Doctores.
6 Chirurgiae Doctores.
19 Heelmeesters.
110 Heelmeesters ten platte lande.
42 Artis Obstetriciae Doctores.
112 Vroedmeesters.
62 Apothekers.
44 Vroedvrouwen.
3 Drogisten.
9 Tandmeesters, waarvan er echter 7 buiten de Provincie zijn woonachtig, en.
1 Ledezetter.

§ 8. *Broodzetting en Maalloon.*

Het werk der broodzetting mag geacht worden in deze Provincie naar behooren te zijn geregeld, zoo wel in het belang van de verbruikers, als in dat der bakkers.

De thans nog in werking zijnde tarieven, volgens welke de prijs van het brood, hetwelk aan de zetting is onderworpen, wordt bepaald, alsmede de grondslagen, waarop die tarieven berusten, hebben bij ons meermalen een punt van ernstig en naauwkeurig onderzoek uitgemaakt, en dat herhaald onderzoek heeft ons steeds de overtuiging opgeleverd, dat, de billijke belangen van verbruiker en bakker in aanmerking genomen, de zettingsprijs zoodanig wordt gesteld, dat daarin, naar onze meening, geene verandering zoude behooren te worden aangebragt.

Het is waar dat er worden gevonden, die vermeenen dat de prijs der zetting, vooral van het Roggenbrood, te hoog is gesteld, en het is ook waar dat er bakkers worden gevonden, die van oordeel zijn dat de prijs der zetting van het brood te laag is bepaald, doch, naar ons oordeel, zijn die gevoelens beide niet gegrond, en ontstaan dezelve uit de laakbare handelwijze van sommige bakkers, die zich niet ontzien om door vermindering van koopprijs het debiet tot zich te trekken en zich daarvoor door het leveren van minder deugdzame kwaliteit schadeloos te stellen.

Wij zijn allezins doordrongen van het belang, hetwelk er in gelegen is, om die kwade praktijken te keer te gaan, hoe moeijelijk het ook moge zijn om eene

voldoende surveillance op de keuring van het brood in te stellen, zoodanig dat in de meeste gevallen de vermenging van het brood met meer zemelen, dan van het graan, waarvan het gebakken is, afkomstig zijn, kan worden ontdekt en aangewezen.

Door deskundigen voorgelicht zullen wij evenwel trachten de meest geschikte middelen aan te wenden ter bereiking van het beoogde doel.

Mogt niet *beneden*, noch *boven* den zettingsprijs, worden verkocht, dan zoude dit zeker tot bevordering van de goede hoedanigheid van het brood kunnen medewerken, omdat de concurrentie der bakkers dan meer zoude moeten worden volgehouden door het leveren van brood van goede hoedanigheid, vermits de verbruikers, overal even duur moetende betalen, het liefst zouden koopen bij den bakker, die het beste brood verkocht.

De bestaande tarieven, in der tijd door ons vervaardigd, naar aanleiding van Zijner Majesteits Besluit van den 25 Januarij 1826, (Staatsblad no. 5), zullen eerlang door anderen moeten worden vervangen, tengevolge van het Koninklijk Besluit van 15 April 1843, (Staatsblad no. 13) houdende nadere algemeene bepalingen nopens *den verkoop van het brood en het werk der broodzetting.*

Bij dit laatstgenoemde Besluit, waarvan de bepalingen drie maanden na de dagteekening van hetzelve, (zijnde den 15 April) door het geheele Rijk, in werking moeten worden gebragt, heeft Zijne Majesteit, onder anderen, met betrekking tot het *werk der broodzetting*, verordend, dat de vaststelling der grondslagen, die dezelfden zijn, als bij het Koninklijk Besluit van den 25 Januarij 1826, boven aangehaald, waren aangewezen, en de regeling der zetting naar die grondslagen, worden opgedragen aan de plaatselijke Besturen, onder toezigt der Gedeputeerde Staten.

Het uit den aard der zake, *en* voor het belang der ingezetenen, en voor de bakkers, maar ook bovendien nog voor eene goede administratie, hoogstwenschelijk achtende, dat in deze Provincie, alwaar de geheven wordende belastingen, die daarop van invloed kunnen zijn, in alle Gemeenten tot een gelijk bedrag worden geheven en zulks niet behoeven te verhinderen, het werk der broodzetting op eenen eenparigen voet worde geregeld, hebben wij alle de Plaatselijke Besturen daarop indachtig gemaakt, onder mededeeling tevens dat het volgen of aannemen der bestaande tarieven, waarnaar de zetting van het brood thans wordt geregeld, stellig daartoe zeer bevorderlijk zoude zijn.

Dit heeft tengevolge gehad, dat kort daarna bij ons van een der Plaatselijke Besturen in deze Provincie is ontvangen een voorstel, daartoe strekkende, dat door ons, ter bereiking van het zoo hoogst wenschelijk doel, dat namelijk het werk der broodzetting, zoo veel mogelijk, in alle Gemeenten dezer Provincie op eenen eenparigen voet worde geregeld, zoude worden vervaardigd een ontwerp der grondslagen en der daarop rustende tarieven, waarnaar de regeling der zetting, bij vervolg, door de Plaatselijke Besturen, over de geheele Provincie, op eenen eenparigen voet zoude kunnen geschieden, en om dat ontwerp, ter overweging en vaststelling, aan alle de Plaatselijke Besturen te doen toekomen, vergezeld van zoodanige toelichtingen, als onze Vergadering mogt noodig oordeelen.

Gaarne van onze zijde het bedoelde oogmerk willende bevorderen, als overtuigd van de nuttigheid en noodzakelijkheid daarvan, hebben wij gemeend ons daaraan niet te moeten onttrekken, indien de Plaatselijke Besturen zich algemeen met het bewuste voorstel mogten kunnen vereenigen.

Daarop hebben wij de Plaatselijke Besturen uitgenoodigd en aangeschreven, om ons met derzelver gevoelen omtrent het gedachte voorstel bekend te maken, ten einde, indien Hun Edel Achtb. zich daarmede vereenigen, alsdan onverwijld tot het vervaardigen van zoodanig ontwerp zoude kunnen worden overgegaan, opdat de bepalingen van het Koninklijk Besluit van den 15 April 1843, (Staatsblad no. 13) op den gestelden tijd in werking kunnen worden gebragt.

Bijna alle de Plaatselijke Besturen, slechts twee uitgezonderd, hebben in dat voorstel onbepaald genoegen genomen, uit besef en overtuiging van het wenschelijke en noodzakelijke dat het werk der broodzetting in alle de Gemeenten dezer Provincie op eenen eenparigen voet worde geregeld, en ons dientengevolge verzocht om een ontwerp als het bedoelde te vervaardigen en hetzelve, ter overweging en vaststelling, toe te zenden.

Wij houden ons nu met het vervaardigen van zoodanig ontwerp onledig en zullen hetzelve binnen weinige dagen aan de Plaatselijke Besturen, tot het vermelde einde, kunnen doen toekomen.

Hoezeer niet alle uitgaven, die de bakkers moeten doen en die bij de regeling

der zetting in aanmerking moeten komen, in alle de Gemeenten even hoog zijn, daar b. v. in de eene Gemeente de brandstoffen wel eens wat goedkooper kunnen worden aangeschaft, dan in de andere, de maalloonen niet overal even hoog zijn, enz., zoo vermeenen wij evenwel dat alle de Plaatselijke Besturen gerust gelijke tarieven zouden kunnen volgen, vermits wij, ten gevolge van het daartoe ingestelde onderzoek, en op grond der rapporten vroeger bij ons ontvangen, het daarvoor vermeenen te mogen houden, dat die verschillen, door elkander genomen, algemeen van zoo weinige beduidenis zijn, dat zij geenen noemenswaardigen invloed op den prijs van het brood zouden kunnen uitoefenen, althans niet zoodanig dat dit eenigzins zoude kunnen opwegen tegen de moeijelijkheden en bezwaren, welke uit eenen verschillenden prijs in sommige Gemeenten zouden voortvloeijen.

Bij het Besluit, volgens hetwelk nu voortaan het werk der broodzetting zal behooren te worden geregeld, is ook de bepaling behouden, dat de zetting alleen moet beschouwd worden als een hoogste prijs (*maximum*) waarboven het verboden is de aan de zetting onderworpen broodsoorten, van een vooraf bepaald vast gewigt, te verkoopen, behalve voor die broodsoorten, welke niet aan de zetting mogten worden onderworpen, waarvoor de zetting te beschouwen zal zijn als de bepaling van het gewigt, beneden hetwelk die broodsoorten, steeds tot een vasten prijs verkocht wordende, niet zullen mogen worden verkocht.

Wat de maalloonen betreft, hierin zijn, voor zoo verre ons bekend, geene veranderingen voorgevallen en de laatste herziening daarvan heeft ons geene aanleiding tot gegronde bedenkingen gegeven, zijnde bij de regeling derzelve de plaatselijke omstandigheden behoorlijk in acht genomen.

§ 9. *Prijzen der levensmiddelen.*

De prijzen der levensmiddelen hebben, over het algemeen, met het vorige jaar weinig verschil opgeleverd, en dezelven zijn meestal tegen matige prijzen te verkrijgen geweest, met uitzondering evenwel van die van het vleesch, vet en enkele andere artikelen.

§ 10. *Kultuur van woeste gronden.*

Ten aanzien van de ontginningen der woeste gronden hebben wij UEd. Groot Achtb. thans geene bijzonderheden mede te deelen.

Eene groote uitgestrektheid van zoodanige gronden bestaat nog in dit Gewest, en het ware wenschelijk dat dezelven meer in vruchtgevende werden herschapen.

Met goed gevolg zijn dezelven reeds hier en daar tot bosch- en bouwland aangelegd, zoodat moeite en kosten daaraan besteed wel schijnen te worden beloond.

§ 11. *Verveeningen.*

Hoewel de lage stand des waters aan den afvoer van de turf, vooral uit de hooge veenen, bijzonder nadeelig is geweest, zoo is de toestand der veenderijen echter over het jaar 1842 gunstiger geweest dan over 1841, in welk laatstgenoemd jaar de Veenlieden in de lage veenderijen vele verliezen hebben geleden, door den menigvuldigen en aanhoudenden regen en den daardoor ontstanen hoogen waterstand.

Bij ons verslag van het vorige jaar gaven wij UEd. Groot Achtb. reeds te kennen, dat de nood der Veenlieden ons had bewogen om Zijner Majesteits autorisatie aan te vragen, ten einde te worden gemagtigd om, waar dit door ons noodig zoude worden bevonden, naar bevind van zaken en omstandigheden, aan de Veenlieden in deze Provincie remissie of uitstel van de betaling der, wegens de in den jare 1841 geveende turf, verschuldigde slik- of armgelden, of van beiden, te verleenen.

Zijne Majesteit heeft op deze onze aanvrage gunstig beschikt, en wij zijn bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 6 November 1842, no. 55, gemagtigd geworden om, waar het door ons noodig mogt worden geacht, naar bevind van zaken en omstandigheden, aan de Veenlieden in deze Provincie remissie, of ten minsten en bij voorkeur uitstel te verleenen van de voldoening der verschuldigde slik- of armgelden of van beide deze contributien, wegens de turf, welke door hen in 1841 is geveend geworden.

Overtuigd van het groote nadeel zoo niet bij alle, dan ten minsten bij verre weg de meeste der Veenlieden geleden, hebben wij gemeend eenen algemeenen maatregel te moeten nemen, en zijn wij tevens van oordeel geweest, dat, ofschoon in den regel het verleenen van remissie van slik-gelden nadeelig op de respective fondsen tot de eventuële bepoldering en droogmaking der verveende gronden moet terugwerken, en dat het raadzaam is te achten de opbrengst der slik-gelden eenen gelijken tred te doen houden met de vergraving der veenlanden en het daaruit

ontstaande physique nadeel, de bestaande omstandigheden thans evenwel op den algemeenen regel eene uitzondering wettigden.

Die beschouwingen hebben ons geleid om van de op ons verstrekte magtiging in het belang der Veenlieden, het ruimste gebruik te maken, en wij hebben dientengevolge, bij onze Resolutie van den 22 December 1842, no. $\frac{7}{218}$, bepaald:

1°. dat aan alle Veenlieden binnen deze Provincie remissie of kwijtschelding wordt verleend, zoowel van de slik- als van de armgelden, voor zoodanige hoeveelheid turf, als welke, in den jare 1841 geveend, ten gevolge van den veelvuldigen regen en daarop gevolgden hoogen stand van het boezemwater verloren gegaan, en waarvan, ten gevolge der bepalingen van art. 26 der Wet, van 26 December 1833, (Staatsblad no. 72) afschrijving van den Rijks accijns door de Rijks administratie is of zal worden verleend, onverschillig of geheele of gedeeltelijke afschrijving plaats heeft.

2°. dat het bedrag der slik- en armgelden over 1841, waarvoor geene remissie wordt toegestaan, zonder de $\frac{1}{10}$ verhooging, in twee gelijke termijnen, uiterlijk vóór den 1 Februarij en den 1 April 1843, zoude moeten worden voldaan, terwijl bij contraire handeling de $\frac{1}{10}$ verhooging zoude zijn verbeurd en aan de nalatige Veenbazen geene vergunning tot eenige nieuwe vergraving van veenlanden voor den jare 1843 en vervolgens zoude worden verleend.

Wij mogen vertrouwen dat deze *buitengewone* maatregelen, door eenen buitengewonen stand van zaken geboden, zullen hebben kunnen strekken tot aanmerkelijke tegemoetkoming en opbeuring der Veenlieden in deze Provincie, en ter verhoeding van den ondergang van velen; vooral bij de gunstige wijze, waarop aan de Veenlieden afschrijving van den Rijks accijns, wegens de hoeveelheden verloren turf, is verleend geworden, en waarop de ijverige en welwillende, met veel zorg aangewende, pogingen van den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie geacht mogen worden van grooten invloed te zijn geweest.

Het was ons dan ook zeer aangenaam deze gunstige uitkomsten te mogen vernemen, even als wij ons durven vleijen, dat dezelven den Veenlieden niet minder welgevallig zullen zijn geweest.

De ontworpen Reglementen op de bepoldering, verveening en droogmaking der veengronden, gelegen onder de dorpen *Oosterzee* en *Echten*, in de Grietenij *Lemsterland*, en onder de dorpen *Spanga* enz., ten westen der *Helomavaart*, in de Grietenij *Weststellingwerf*, zijn nog in behandeling en worden de rapporten daaromtrent bij ons ingewacht, wat het eerstgenoemde betreft, van het Grietenij Bestuur, en, wat het laatstgenoemde aanbelangt, van den Heer Hoofd-ingenieur van den Waterstaat in deze Provincie.

Bij voortduring worden de op het stuk der verveeningen bestaande verordeningen, over het algemeen, naar behooren nageleefd.

§ 12. *Kerkelijke Zaken.*

Ook in het afgeloopen jaar is door Zijne Majesteit autorisatie of vergunning verleend tot het bestaan van enkele afgescheidene Christelijke Gemeenten in deze Provincie.

Bij Zijner Majesteits besluit van den 6 Januarij 1843, no. 65, zijn, bij continuatie, tot leden van het Provinciaal Collegie van Toezigt op de Administratie der kerkelijke fondsen enz. bij de Hervormde Gemeenten in *Vriesland*, benoemd de Heeren Mr. *B. Dorhout* en Mr. *T. S. Tromp.*

In de Grietenij *het Bildt* wordt een nieuw Kerkgebouw voor de Hervormde Gemeente te *Sint Jacobi Parochie* gesticht, terwijl dit eveneens het geval is te *Terband* in de Grietenij *Ængwirden.*

Te *Leeuwarden* wordt eene nieuwe Predikantswoning bij de Evangelisch Luthersche Gemeente aangebouwd.

Bij besluit van den 18 Julij 1842 is door Zijne Majesteit eene subsidie van *f* 1500 uit 's Rijks kas verleend, tot vernieuwing der Pastorie bij de Hervormde Gemeente te *Paesens*, tot welk einde eene gelijke subsidie uit de Synodale kas is toegestaan.

Door Zijne Majesteit is verder, bij Besluit van den 3 Februarij 1843, eene bijdrage van *f* 859 uit 's Rijks kas toegekend aan Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te *Blesdijke*, tot wederopbouwing van de door den storm van den 29 November 1836 ingestorte kerk.

Tot bevordering van eenige herstellingen aan de Pastorie en den toren van de kerk der Hervormden te *Schiermonnikoog* is uit de Synodale kas eene subsidie verstrekt van *f* 515.

Aan de Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te *Leeuwarden* is door Zijne Majesteit magtiging verleend tot aanvaarding van een legaat groot *f* 1000, aan dat Kerkgenootschap, onder zekere voorwaarde, gemaakt door wijlen den Heer *Johan van Idsinga*, gewoond hebbende te *Leeuwarden* en aldaar overleden.

§ 13. *Staat der Brandbluschmiddelen.*

De staat der brandbluschmiddelen mag, wat de Steden aanbelangt, voor voldoende worden gehouden, terwijl de zorg daarvoor in de Gemeenten te platten lande niet wordt verwaarloosd. In de laatsten is deze aangelegenheid echter aan meer moeijelijkheden onderhevig dan in de Steden, en vele streken zijn er ten platten lande, waar men van brandspuiten, op sommige tijden van het jaar geheel geen, en op andere tijden slechts een beperkt gebruik kan maken.

Van tijd tot tijd worden er nieuwe Reglementen, dat aangelegen onderwerp betreffende, en naar plaatselijke omstandigheden gewijzigd, vastgesteld, zoowel betrekking hebbende tot de brandbluschmiddelen zelve, als tot de dienst bij de brandspuiten en de hulp in het algemeen, bij het ontstaan van brand, te verleenen.

Uit de door eenige Plaatselijke Besturen, bij de Gemeente-begrootingen voor de dienst van 1843, gedane voordragten, is ons derzelver belangstelling in den goeden toestand der brandbluschmiddelen bij vernieuwing gebleken, en deze belangstelling mag, onzes inziens, ook verstrekken tot waarborg, dat de naleving der bestaande Reglementen en Verordeningen omtrent het blusschen van brand enz. behoorlijk zullen worden opgevolgd.

Mogen wij ons verheugen dat deze Provincie gelukkig voor de vreesselijke gevolgen van zware branden, die somtijds elders woeden, is bewaard gebleven, het afgeloopen jaar had daarop eene treurige uitzondering kunnen maken, ware het groot gevaar, waarin de Hoofdstad derzelve in het laatst der maand Julij heeft verkeerd, niet door Gods goedheid gunstig afgewend.

Het is UEd. Groot Achtb. allen bekend hoe eensklaps, in de *Leeuwarder* kermis, eene verschrikkelijke en alles vernielende brand uitbarstte onder de kramen, die in het schoonste gedeelte der Stad waren opgeslagen, hoe in weinige oogenblikken alle die kramen, met de zich daarin bevindende goederen, eene prooi der vlammen waren geworden, en hoe reeds de brand eenige der naast belendende huizen had aangetast, welks voortgang men meer dan waarschijnlijk niet zoude hebben kunnen bedwingen, wanneer er mindere stilte had geheerscht en de wind niet daarbij ook nog eenigzins was gekeerd.

Gelukkig dat men bij dien brand geene menschenlevens heeft te betreuren gehad, hoezeer sommige, door het snel toenemen van den brand, naauwelijks den tijd hebben gehad zich te redden.

De door het Bestuur der Stad genomen maatregelen hebben zeer veel medegewerkt, om de bedroevende gevolgen van deze ramp, zoo veel mogelijk, te verzachten.

De collecte, aan de huizen der ingezetenen, en de andere inzamelingen, ten behoeve van de ongelukkige slagtoffers, gedaan, en welke de eenigste *algemeene* collecte en inzamelingen zijn geweest, hebben opgebragt eene som van *f* 7,989,46½, welk bedrag later nog is vermeerderd met giften van Zijne Majesteit den Koning en van Zijne Majesteit Koning *Willem Frederik*, Graaf *van Nassau*, ieder groot *f* 1000,00, die mede ten voordeele van allen hebben gestrekt.

§ 14. *Begraafplaatsen.*

De Verordeningen op de begraafplaatsen bestaande, worden voor zoo verre ons bekend, behoorlijk nageleefd, en er schijnen zich daaromtrent geene moeijelijkheden of bezwaren op te doen.

§ 15. *Maten- en Gewigtenstelsel.*

Volgens de deswege bij ons ontvangen rapporten worden de bepalingen nopens de Maten en Gewigten, algemeen, naar behooren opgevolgd.

Sedert ons vorig Verslag is dienaangaande niets bijzonders voorgevallen, wat hier vermelding zoude verdienen.

De rekening van den Arrondissements IJker te *Heerenveen* over den jare 1842 is door de Algemeene Rekenkamer opgenomen, met bepaling van het bedrag der ijk- en herijkloonen tot eene som van *f* 996,18½; terwijl het ons tot nog toe niet bekend is, dat de rekeningen der IJkers in de andere Arrondissementen ook reeds door de Algemeene Rekenkamer zijn vastgesteld.

§ 16. *Kadastrale zaken.*

De werkzaamheden ter instandhouding van het Kadaster worden, over het al-

gemeen, regelmatig verrigt, en de Leggers, Tafels en Plans, aan de Hijpotheek-bewaringen en bij de Stedelijke en Grietenij Besturen berustende, worden in overeenstemming gehouden met die aan de Provinciale bewaring voorhanden.

Het groot belang, hetwelk in eene goede en naauwkeurige instandhouding van het Kadaster, waaraan reeds zoo veel ten koste is gelegd, gelegen is, doet hier den wensch uiten, dat dit werk steeds als eene afzonderlijke zaak mag blijven bestuurd, en niet als eene bijzaak worde gevoegd bij een ander vak van administratie.

De jaarlijksche opnemingen der veranderingen in de gesteldheid der gebouwde en ongebouwde eigendommen worden door den Heer Controleur geregeld verrigt, en derzelver uitkomsten vervolgens in de kadastrale stukken toegepast.

Met autorisatie van den Heer Minister van Financien heeft er in het afgeloopen jaar eene gedeeltelijke hermeting van het eiland *Ameland* plaats gehad.

In den jare 1842 zijn voor de loopende dienst, ten gevolge van eigendoms-overgangen, stichtingen, uitmetingen enz., overgeboekt 13,854 perceelen.

Het zuiver belastbaar inkomen bedroeg bij de afsluiting der leggers in het vorig jaar wegens de gebouwde eigendommen *f* 1,462,254,00

„ „ ongebouwde „ - 5,502,716,50

alzoo totaal *f* 6,964,970,50

terwijl, voor 1843, iedere gulden belastbaar inkomen in de geheven wordende grondbelasting, met inbegrip der opcenten, draagt ruim 17¼ cents.

De verschillen in *minder*, welke zich hier voordoen, in vergelijking met de eerste uitkomsten, zijn toe te schrijven, wat de gebouwde eigendommen betreft, aan- of een gevolg van de onbelastbaar-stelling der aan Armbesturen toebehoorende, de gratis bewoond wordende gebouwen; afgeschreven krachtens autorisatie van het Departement van Financien van den 30 April 1838, en, wat aanbelangt de ongebouwde eigendommen, hoofdzakelijk aan de beslissingen op reclamatien ingediend aan de Staats Commissie, ingesteld bij Zijner Majesteits Besluit van den 7 Januarij 1833, (Staatsblad no. 1).

De vermeerderingen en verminderingen verschillen gewoonlijk weinig. Van 1842 op 1843 bedraagt de vermeerdering voor de gebouwde eigendommen *f* 1,170,00, voortspruitende uit de belastbaar-stelling van gebouwen, waarvan de vrijdommen zijn geëxpireerd, terwijl het bedrag der ongebouwde eigendommen *f* 1,594,56 minder is, zijnde het gevolg des nieuw aangelegden straatwegs van *Leeuwarden* naar *Harlingen*.

De in het vorige jaar toegekende vrijdommen beliepen, naar aanleiding der wet van den 28 Maart 1828, (Staatsblad no. 8), 905, als: 446 vallende in art. 1, voor *acht* jaren — 160 vallende in art. 2, voor *vijf* jaren — en 299 vallende in art. 3, voor *drie* jaren.

Het geheele getal vrijdom genietende perceelen bedraagt thans in deze Provincie 2,717, te weten 2,592 wegens de gebouwde eigendommen en 125 wegens de ongebouwde eigendommen.

§ 17. *Strandvonderij.*

Geene strandingen van bijzonder aanbelang hebben er in het afgeloopen jaar plaats gehad, en er zijn geene moeijelijkheden of bezwaren omtrent de bepalingen, de strandvonderij betreffende, ter onzer kennis gekomen.

De bij Koninklijk Besluit van den 9 November 1838, no. 85, goedgekeurde instructie nopens het beheer der strandvonderij is nog in werking.

§ 18. *Kazernering en huisvesting van troepen.*

De kazernering en huisvesting van troepen ontmoet in deze Provincie, voor zoo verre bekend, geene bezwaren, en de bestaande voorschriften daaromtrent worden in acht genomen.

Weinige militairen door deze Provincie trekkende en de Hoofdstad alleen slechts een gering garnizoen hebbende, zoo valt nopens deze aangelegenheid, in het algemeen, weinig te zeggen.

Het is evenwel te bejammeren, dat er zeer groote bezwaren schijnen te bestaan, die verhinderen, om aan het meermalen te kennen gegeven verlangen van het Bestuur der stad *Leeuwarden*, tot bekoming van een sterker garnizoen, te voldoen.

Eene ruime en welgebouwde kazerne, voor weinige jaren nieuw gesticht, biedt eene schoone gelegenheid aan tot plaatsing van een veel grooter garnizoen,

dan waarmede dezelve thans is bezet; terwijl de aanwezigheid van eene strafgevangenis te *Leeuwarden*, alwaar doorgaande eene bevolking van ruim 700 gevangenen, en daaronder zeer zware, wordt gevonden, overigens wel geacht mag worden eene omstandigheid te zijn, welke de aanspraak op meerder garnizoen wettigt.

Het ware dus, onzes inziens, wel te wenschen, dat door het Gouvernement konde worden besloten, om aan het boven bedoelde, in onze oogen billijke, verlangen van het Bestuur der Stad *Leeuwarden* een gunstig gevolg te geven.

§ 19. *Middelen van vervoer.*

Ten aanzien van de middelen van Vervoer te *Lande* kunnen wij UEd. Groot Achtb. het volgende mededeelen.

Aan *P. H. Hijlkema*, te *Joure*, is concessie verleend tot het aanleggen van eene Postwagendienst tusschen *Joure* en *Leeuwarden*.

De concessie, verleend aan Jr. *J. L. T. Waubert de Puiseau*, te *Lemmer*, tot het aanleggen eener Postwagendienst tusschen de *Lemmer* en *Leeuwarden*, in verband met de dienst der Vriesche Stoomboot-Maatschappij tusschen de *Lemmer* en *Amsterdam*, is, zonder dat dezelve in werking is geweest, op deszelfs verzoek buiten effect gesteld en hij dientengevolge ontheven van de verpligting tot het aanleggen van gemelde dienst.

Nadat de concessie, verleend aan *N. J. Hoedemaker* en *N. F. Giel*, te *Harlingen*, tot het aanleggen eener Postwagendienst tusschen *Harlingen* en *Leeuwarden*, in verband met de Stoomboot tusschen *Harlingen* en *Amsterdam*, op den eerstgenoemde alleen was overgegaan, is aan denzelven eene vermindering der vastgestelde vrachtprijzen voor reizigers toegestaan, doch later is door ons, krachtens het bij Koninklijk Besluit, van den 24 November 1829, (Staatsblad no. 73) goedgekeurde Reglement op de dienst der openbare middelen van vervoer te Lande, aan gezegden ondernemer, op de daartoe gedane aanvragen, tot twee malen toe, vergund om zijne dienst gedurende ééne maand te laten stil staan.

Aan *W.* en *A. Visscher* en *A. Kiesbrink*, te *Zwolle*, is, ten aanzien hunner Postwagendiensten van *Zwolle* naar *Groningen* en *Leeuwarden*, vergund die Postwagens voortaan telken jare van 1 November tot 15 Maart van *Zwolle* te doen vertrekken des morgens ten 9½ ure, onder verpligting om die diensten zoodanig te bespoedigen, dat de wagens ten 8 ure des avonds te *Leeuwarden* en ten 8½ ure des avonds te *Groningen* aankomen.

Door die ondernemers van de gedachte vergunning geen gebruik gemaakt zijnde, is later door Zijne Excellentie den Heere Minister van Financien bepaald, dat door de Postwagens der onderneming van *Visscher* en *Kiesbrink*, te rekenen van den 1 Junij 1843, de afstand tusschen *Zwolle* en *Leeuwarden* steeds in den tijd van 10½ uur, en die tusschen *Zwolle* en *Groningen* steeds in den tijd van 10½ uur zal moeten worden afgelegd; zullende de voormelde tijd, in de rigting van *Zwolle* naar *Leeuwarden* en naar *Groningen*, worden gerekend van af het oogenblik, dat de Postwagens werkelijk het kantoor der onderneming te *Zwolle* zullen hebben verlaten.

Aan *E. van der Wal* en *R. Post* te *Leeuwarden*, is concessie verleend tot het aanleggen van eene Postwagendienst tusschen *Leeuwarden* en *Sneek*, in verband met de Stoomboot varende tusschen *Sneek* en de *Lemmer*.

Aan *B. J. Hoffinga*, te *Harlingen*, is deszelfs verzoek ingewilligd, tot verandering in de uren van vertrek zijner Postwagendienst van *Leeuwarden* naar *Harlingen*, en wel gedurende de maanden November, December en Januarij des namiddags ten 2 ure, Februarij, Maart en April des namiddags ten 3 ure, en gedurende de overige maanden des avonds ten 5 ure; blijvende het vertrek van *Harlingen* vastgesteld op 6 ure des morgens.

Het verzoek van *M. E. van Dijk*, te *Groningen*, om zijne Postwagendienst tusschen die Stad en de Stad *Leeuwarden*, ingevolge de bepalingen der concessie jaarlijks moetende aanvangen met den 1 Maart, dit jaar eerst een aanvang te doen nemen met den 1 Junij, is afgewezen, met vrijlating evenwel om de dienst voor dit maal met den 1 Mei weder in werking te brengen; zullende, wanneer dit niet geschied zal zijn, de concessie voor vervallen worden beschouwd.

Bij resolutie van Zijne Excellentie den Heere Minister van Financien van den 26 April 1843, no. 59, is, met verandering van de bestaande concessie, bepaald, dat de Postwagendienst van *E. van der Wal*, tusschen *Leeuwarden* en *Groningen*, den weg steeds zal moeten afleggen in den tijd van 6 uren, en

voorts dat de route, door zijne diligence te volgen, niet meer zal loop... *Stroobos*, maar over *Visvliet*, *Grijpskerk*, *Nijziji* en *Noord* en *Zuidhorn* ... mede dat een Kantoor der onderneming gevestigd zal worden te *Buitenpost*.

Eindelijk is aan *R. J. Buwalda*, te *Harlingen*, concessie verleend tot het ... leggen eener Postwagendienst tusschen *Harlingen* en *Groningen*, in verband ... de Stoomboot tusschen *Harlingen* en *Amsterdam*.

Met betrekking tot de middelen van vervoer te *Water* kunnen wij ... Groot Achtb. te kennen geven:

dat door Zijne Excellentie den Heere Minister van Financien is goedge... en gearresteerd een Reglement, met de daarbij behoorende tarieven, vo... dienst der Stoombooten tusschen de *Lemmer*, over *Sneek* op de *Joure* ... toebehoorende aan de Vriesche Meer- en Kanaal Stoomboot-Maatschap... *Joure*;

dat de aan Heeren Commissarissen der Vriesche Stoomboot-Maatschapij ... stelde termijn tot het doen van proefvaarten met Stoombooten tusschen de ... *mer* en *Stroobos* is verlengd tot op den 31 Julij 1843;

dat, nadat alvorens de gestelde termijn tot het doen der proefvaart me... Stoomboot tusschen de *Oudeschouw* en *Stroobos*, door de Directie der V... Meer- en Kanaal Stoomboot-Maatschappij, tot den 31 Julij 1843 was v... die proefvaart op den 15 Februarij van dit jaar heeft plaats gehad, met d... stig gevolg, dat bij resolutie van den 19 April ll., door Zijne Excellen... Heer Minister van Financien, aan de gedachte Maatschappij concessie ... leend tot het aanleggen eener geregelde Stoombootdienst, ter overbreng... personen en goederen, tusschen de *Lemmer* en *Stroobos* v. v., met bev... om alle de tusschen beide gelegen plaatsen aan te doen;

dat de termijn voor den overtogt der ijzeren Barges van genoemde M... pij tusschen *Leeuwarden* en *Sneek* met ¼ uur is verlengd, en alzoo ge... 2¼ uur;

dat een Reglement, met de daarbij behoorende tarieven, op de dienst ... gemelde Barges nog een onderwerp van behandeling uitmaken; en

eindelijk, dat het verzoek van *M. van Hoften*, ondernemer van de Barge... tusschen *Harlingen* en *Leeuwarden*, in verband met de Stoomboot tus... *Amsterdam* en *Harlingen*, strekkende om zijne vrachtprijzen voor passagi... verminderen, is ingewilligd.

Bij deze middelen van vervoer voegen zich nog die der vele Beurtsch... welke zich in deze Provincie bevinden, en zoowel van de eene plaats to... andere *binnen* de Provincie varende, als op plaatsen *buiten* dezelve geleg...

Deze allen zijn eener spoedige en gemakkelijke gemeenschap zeer bevorderli... en uit dat oogpunt van een groot belang.

Van tijd tot tijd worden er ook nog nieuwe Beurtschepen aangelegd, te... de dienst van deze en van de bestaande door doelmatige Reglementen, op ... geregelde wijze, wordt verzekerd.

§ 20. *Begrooting van huishoudelijke kosten van bestuur.*

Bij Missive van den 8 Februarij 1843, no. 169, heeft Zijne Excellentie ... Heer Minister van Binnenlandsche Zaken ons medegedeeld, dat Zijne Majes... bij Besluit van den 23 Januarij bevorens, no. 57, *provisioneel de helft* va... gelden, voor de kosten van bestuur in de Provincien voor 1843 toegesta... heeft beschikbaar gesteld, en dat mitsdien over *die helft* zal kunnen wo... beschikt; zullende, zoodra de andere helft der voorschreven sommen door Zi... Majesteit zal zijn beschikbaar gesteld, ook daarvan aan ons kennis worden ge... geven.

Tot nog toe is zoodanige kennisgeving evenwel niet bij ons ontvangen.

De Staatsbegrooting voor de jaren 1844 en 1845 nog niet vastgesteld zijnde, is alzoo ook nog geene bepaling bekend omtrent de kosten op het bestuur de... Provincie voor gezegde jaren, waarvan de begrooting door UEd. Groot Achtb. ten vorigen jaren is opgemaakt en ingezonden.

§ 21. *Algemeene begrooting van inkomsten en uitgaven der Provincie.*

De door UEd. Groot Achtb. in de Vergadering van den vorigen jare gearresteerde Algemeene Begrooting van inkomsten en uitgaven der Provincie, voor het jaar 1843, is door Zijne Majesteit bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 15 December 1842, no. 61, goedgekeurd.

De inhoud van het bewuste Koninklijk Besluit, en de daarbij goedgekeurde

Begrooting, zullen UEd. Groot Achtb. nader worden medegedeeld, ten einde daarvan bij het vaststellen der Begrooting voor den jare 1844, waarvan wij UEd. Groot Achb. een ontwerp zullen aanbieden, het noodige gebruik te kunnen maken.

De rekening van den Heer Administrateur van 's Rijks Schatkist in deze Provincie, wegens deszelfs beheer der Provinciale fondsen, gedurende den jaargang 1840, is door de Algemeene Rekenkamer definitif gesloten.

Volgens de bepaling van Zijner Majesteits Besluit van den 1 Maart 1831, no. 14, heeft die rekening, gedurende den tijd van 14 dagen, aan het Gouvernementshuis, voor een ieder ingezeten, ter inzage gelegen, nadat daarvan alvorens, door middel van de *Leeuwarder* en de *Provinciale Friesche* couranten, openbare aankondiging was gedaan.

Met de besluiten van de Algemeene Rekenkamer, nopens de wijze van verantwoording van sommige posten, hebben wij ons evenwel niet kunnen vereenigen, en, hoezeer zulks dan ook op de uitkomsten van het beheer der geldmiddelen dezer Provincie van geenen invloed konde zijn, hebben wij nogtans gemeend ons deswege aan het betrokken Departement van Algemeen Bestuur te moeten wenden.

De rekening van den Heer Administrateur voornoemd, wegens het beheer der Provinciale fondsen, gedurende den jaargang 1841, is door ons opgenomen en goedgekeurd, terwijl daaraan verder het vereischte gevolg is gegeven, ten einde door de Algemeene Rekenkamer definitif te kunnen worden gesloten.

Bij het arresteren der Gemeente-begrooting van *Ameland*, voor den jare 1843, is door ons, ter voorziening in de behoeften aldaar, eene subsidie verleend van *f* 200,00 nevens eenen personelen omslag van *f* 150,00, terwijl later, en wel bij onze Resolutie van den 2 Maart 1843, aan het Bestuur dier Grietenij, op eene daartoe speciaal gedane aanvrage, nog eene subsidie van *f* 300,00 uit de Provinciale fondsen is toegekend, ter tegemoetkoming in de buitengewone behoeften der vele hulpbehoevenden op dat Eiland, hetzij door het verschaffen van werk, hetzij door het verleenen van eenigen onderstand.

Wijders is nog door ons bij het arresteren der begrooting voor de dorpen *Sint Johannisga* en *Rotsterhaule*, in de grietenij *Schoterland*, voor den jare 1843, voor die dorpen eene subsidie uit de Provinciale fondsen verleend tot het bedrag van *f* 600,00, ten einde daarmede, nevens eenen personelen omslag, die, in verband tot het vermogen der ingezetenen, niet onbeduidend is, en nevens eene aanmerkelijke tegemoetkoming uit de Grietenij-kas, in de behoeften te kunnen voorzien.

§ 22. *Gemeente Financien.*

De Financien der Gemeenten worden, over het algemeen, met orde en regelmatigheid beheerd, onder inachtneming der daaromtrent bestaande verordeningen en voorschriften.

De rekeningen der verschillende Steden, Grietenijen en Dorpen, over den jare 1841, zijn gedeeltelijk door ons opgenomen en gearresteerd, anderen worden nog onderzocht; en enkele zijn nog niet bij ons ontvangen.

Bijzondere of buitengewone veranderingen zijn er, ten aanzien van de Financien der Gemeenten, niet voorgevallen.

Bij art. 59 der wet van den 5 October 1841, (Staatsblad, no. 40) houdende instructie voor de Algemeene Rekenkamer, is bepaald, dat, telken jare, nadat de Gemeente-rekeningen, naar aanleiding van art. 157 der Grondwet, en volgens de bestaande voorschriften, zullen zijn opgenomen en gesloten, de Algemeene Rekenkamer, op autorisatie des Konings, uit elke Provincie eenige dier geslotene rekeningen, door haar aan te wijzen, met de begrootingen zal vergelijken, met de daartoe behoorende bewijsstukken naauwkeurig zal onderzoeken, en voorts van hare bevinding dienaangaande in haar jaarlijksch verslag, bedoeld bij art. 14, zal melding maken.

Dientengevolge zijn wij in het vorige jaar uitgenoodigd geworden om aan de Algemeene Rekenkamer te doen toekomen een exemplaar van de laatst door ons gearresteerde rekeningen wegens de Steden *Leeuwarden* en *Franeker*, alsmede wegens de Grietenijen *Leeuwarderadeel* en *Wijmbritseradeel*, met die van de Dorpen tot gezegde Grietenijen behoorende, onder bijvoeging van de bewijsstukken bij de rekeningen en van de betrekkelijke begrootingen.

Hieraan is door ons in der tijd voldaan geworden ten aanzien van de rekeningen loopende over den jare 1840.

§ 23. *Plaatselijke belastingen.*

De inning der plaatselijke belastingen levert in deze Provincie, voor zoo ver ons bekend, geene bezwaren op, en wij mogen ons verzekerd houden dat de ten dezen bestaande bepalingen behoorlijk worden opgevolgd.

De plaatselijke belastingen, welke thans hier worden geheven, zijn de volgende:

In *alle* de Gemeenten der Provincie worden geheven:

5 opcenten op de hoofdsom der	*grondbelasting.*
7 » » » » »	*personele belasting.*
125 » » » » »	Rijksbelasting op het *gemaal*, en ge...
125 » » » » »	bij den invoer uit andere Provinciën,
125 » » » » »	Rijksbelasting op het *binnenlandsch gedistilleerd* en *likeuren*, en
75 » » » » »	als boven op het *buitenlandsch gedistilleerd* en *likeuren*, met gelijke opcenten ... invoer van elders.

Bovendien wordt ook nog in *alle* Gemeenten geheven eene eigene belasting op den *Buitenlandschen* en *Binnenlandschen Wijn.*

In negen Gemeenten worden geheven 50 opcenten, en in alle de overige ... opcenten op de hoofdsom der Rijks belastingen op het *Geslagt*, en gelijke ... en 75 op den invoer van elders, met uitzondering van de Grietenij *het Bildt*, alwaar de opcenten op het *Geslagt* met 1 Januarij 1836 zijn afgeschaft.

In twintig Steden en Grietenijen worden verschillende opcenten geheven ... de Rijks belasting op de *Turf* en *Steenkolen* en eene eigene belasting bij invoer van elders, en voorts nog ten behoeve van de dorpen *Makkum* en *Joure* eene gelijke eigene belasting bij invoer.

In twee Steden en eene Grietenij wordt ook nog eene plaatselijke belasting op de honden ingevorderd.

Deze belastingen, uitgezonderd de laatstgenoemde, hebben opgebragt over den jare 1841 in de Steden de som van . . . . . . *f* 290,240,...
en in de Grietenijen met de beide Eilanden . . . . - 405,79...

alzoo gezamenlijk *f* 696,0...

Over 1842 is het bedrag nog niet bekend.

Bovendien worden in de meeste Gemeenten dezer Provincie nog personele of hoofdelijke omslagen geheven, ter dekking van hetgeen de opbrengst der plaatselijke belastingen en de andere inkomsten, zoo uit bezittingen als pachten, marktgelden enz., minder bedragen, dan de behoeften vereischen.

Deze omslagen beliepen over den jare 1842 aan *gewone* . . *f* 169,057,...
» » » » » » » » *buitengewone* - 19,120,...

alzoo gezamenlijk *f* 188,177,...

en dus *f* 18,650,48½ meer dan in 1841.

In de heffing der plaatselijke belastingen is sedert ons vorig verslag geene andere verandering voorgevallen, dan dat bij Zijner Majesteits Besluit van 30 April 1843, no. 96, aan den Raad der Grietenij *Westdongeradeel* de magtiging is verleend, ten einde, bij wijziging van hetgeen deswege bepaald is bij het tarief, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 23 December 1834, no. 80, aan de Fabrijkanten en Trafijkanten, voor de in hunne fabrijken en trafijken gebezigd wordende turf, voortaan, vrijdom van $\frac{10}{20}$ gedeelten van de plaatselijke belasting op dien brandstof toe te staan.

§ 24. *Begrootingen der Steden en Gemeenten.*

Met opzigt tot de begrootingen der Steden en Gemeenten kunnen wij U... Groot Achtb. mededeelen, dat dit werk door de Plaatselijke Besturen, over het algemeen, met in achtneming der bestaande verordeningen, wordt behandeld.

Voor zoo verre wij daartoe, door eene *tijdige* inzending van de zijde der Plaatselijke Besturen, zijn in staat geweest, zijn de begrootingen, voor de dienst van 1843, na naauwkeurig onderzoek, ter behoorlijke tijd gearresteerd geworden.

§ 25. *Emplooi van het fonds van 2 pct. op de Gemeente inkomsten.*

Bij Zijner Majesteits Besluit van den 27 Junij 1842, no. 47, is, ten aanzien van het beschiktbaar bedrag der twee ten honderd van de inkomsten der Steden en Gemeenten dezer Provincie, ter beschikking van het algemeen bestuur, ...

den jare 1841, bewilligd dat gemeld bedrag, in de kassen der Steden en Gemeenten nog beschikbaar, als *kasgeld* worde aangebragt, met last op onze vergadering om bij voortduring zorg te dragen, dat hetzelve worde aangewend tot bestrijding van zoodanige uitgaven, als waarvoor de 2 pct. bij vroegere verordeningen is bestemd geworden; terwijl bij dat Besluit door Zijne Majesteit verder is bepaald, dat in al de Provincien, uit de alzoo beschikbare gelden der 2 pct. van 1841, voor zoo verre zulks niet reeds geschied is, in de eerste plaats worde voldaan hetgeen, ten gevolge van het Koninklijk Besluit van den 13 Januarij 1836, no. 60, voor de bijhouding der kadastrale plans of leggers in de Gemeente benoodigd is.

Ten behoeve van het Stedelijk Bestuur van *Stavoren* en van de Grietenij Besturen van *Kollumerland en Nieuwkruisland* en *Utingeradeel* reeds vroeger door Zijne Majesteit tot bepaalde einden (aflossing van schuld en verbetering van wegen) over het gebruik dier 2 pct. beschikt zijnde, zijn die Gemeenten niet onder het bovenvermelde Koninklijk Besluit begrepen.

Wegens het gebruik der 2 pct. van de inkomsten der Steden en Gemeenten dezer Provincie, over den jare 1842, is door ons de noodige voordragt gedaan, en wij zijn daarop Zijner Majesteits beschikking nog wachtende.

§ 26. *Heffing van gewone en buitengewone opcenten.*

Door Zijne Majesteit is bij Besluit, houdende goedkeuring der Algemeene Provinciale begrooting van inkomsten en uitgaven, over den jare 1843, tevens bewilligd in het heffen der gewone en buitengewone opcenten, door UEd. Groot Achtb. bij gedachte begrooting, ten behoeve der Provincie, over dit jaar, voorgedragen.

De opbrengsten der over den jare 1842 geheven opcenten hebben beloopen, wat betreft die op de grondbelasting en het personeel, de som van . *f* 178,274,70½
en die op het gedistilleerd en den wijn, met inbegrip der belasting op den invoer, ... - 22,758,69

alzoo gezamenlijk *f* 201,033,39½

§ 27. *Aandeel in- en vermeerdering of vermindering van opbrengst in de Rijks belastingen.*

Het aandeel der Provincie in de grondbelasting op de gebouwde en ongebouwde eigendommen bedraagt de aanzienlijke som van *f* 901,586,04, als voor de gebouwde eigendommen *f* 189,119,63 en voor de ongebouwde eigendommen *f* 712,466,41.

De gezamenlijke opbrengst der Rijksbelastingen in deze Provincie, over den jare 1842, is geweest de som van *f* 4,845,944,90½, terwijl dezelve in den jare 1841 beliep de som van *f* 4,996,709,43½, leverende dus een verschil in *minder* op van *f* 150,764,53.

De staat, welken wij hiernevens laten volgen, zal UEd. Groot Achtb. doen kennen de opbrengst van elke soort van belasting in 1841 en 1842, met aanwijzing van het *meerder* en *minder* in 1842, waardoor de vergelijking zeer gemakkelijk wordt gemaakt en een geregeld overzigt over het geheel zeer wordt bevorderd.

	in 1841.		in 1842.		Meerder in 1842.	
DIRECTE BELAST.						
Grondbelasting	1,266,964	13	1,262,426	23		
Personeele belasting . .	549,127	58½	551,987	75½	2,860	17
Patentregt	202,682	63	205,678	07½	2,995	44½
In- en Uitgaande Regten	117,782	42	107,767	60½		
ACCIJNSEN.						
Zout	195,224	71	197,536	89	2,312	18
Geslagt	208,769	18½	187,667	41		
Gemaal	188,765	65	189,785	92	1,020	27
Buitenlandsche Wijn . .	19,557	79	15,524	14½		
Binnenlandsch gedisteleerd	307,655	25	302,892	25½		
Buitenlandsch gedisteleerd	11,646	09	10,102	16		
Bieren en Azijnen . . .	4,717	12	4,083	35½		
Suiker	»	»	»	»		
Binnenlandsche Zeep . .	83,648	12	84,875	79½	1,227	67½
Binnenlandsche Turf . .	355,276	76	268,300	68½		
Steenkolen	12,595	86	18,542	89½	5,947	[illegible]
Collect. zegel van quitant.	138,879	53½	128,015	31½		
Consent zegel van vervoer en gelei billetten . . .	5,611	12	5,541	37		
Gemeente Opcenten op de Accijnsen	566,307	49½	550,827	65		
3pct. Perceptie kosten van dezelve	16,989	24	19,020	34	2,031	10
VEEFONDS . . .	18,378	74	18,126	33		
	4,270,579	43	4,128,702	18	18,393	87½
In 1842 minder	. .	. .	.	. .	. . .	.
INDIRECTE BELAST.						
Zegel regten	72,555	43½	74,312	24	1,756	80½
Registratie regten . . .	215,278	44½	226,654	15½	11,375	71
Griffie regten	2,535	02	2,706	47½	171	45½
Hypotheek regten . . .	21,018	48½	22,082	55	1,064	06½
Successie regten	141,177	20	123,120	52½		
Vaste boeten	546	91½	867	63	320	71½
Rijks verhoogingen . . .	169,614	70½	170,118	55	503	84½
Jagt en Visscherijen . .	9,729	»	8,837	25		
Onder de benaming van verschillende Rijks ontvangst	6,040	77½	5,817	49		
En Fondsen hebbende eene bijzondere bestemming .	34,771	67½	32,399	33		
De Postkantoren . . .	52,862	35	50,326	53		
	726,130	00½	717,242	72½	15,192	59½
In 1842 minder	. .	. .	. .	. .	. .	.

§ 28. *Verslag nopens den Waterstaat, den staat van dijken, pol- kanalen, rivieren, waterleidingen, alsmede van de wegen, straatwegen, als Provinciale en Gemeente wegen.*

Dit onderwerp aanvangende mogen wij ons gelukkig achten UEd. Gro- te kunnen mededeelen, dat onze Zeeweringen, sedert ons vorig versla- schade van eenig aanbelang hebben geleden, en dat derhalve geene- wone herstellingen, ten gevolge van zware stormen, noodzakelijk zijn. Gelukkig is deze toestand te noemen, want de vroeger aangebragte hebben daardoor meer en meer kunnen worden bevestigd, en die gunst-

standigheid heeft ook aan verschillende contributien de gelegenheid verschaft om, zonder nieuwe of vermeerderde bezwaren, de wenschelijke verbeteringen, tot meerdere beveiliging en bescherming tegen de woedende kracht der zee, voort te zetten en te volbrengen.

De zorg der Dijksbesturen voor de onder hun beheer staande Zeeweringen dient, over het algemeen, te worden geprezen, en nog steeds wordt er veel gedaan om de Provincie van dien kant, zoo veel mogelijk, tegen gevaar te verzekeren.

De niet voldoende toestand van de Zeewering van den zoogenaamden *Wielpolder*, gelegen tusschen de werken der zeedijks contributie van de zeven Grietenijen en Stad *Sloten*, ten westen van de *Lemmur* en *Tacozijl*, heeft onze aandacht getrokken, en, na deswegens het rapport der uit ons midden bestaande Commissie tot den Waterstaat, welke in loco onderzoek heeft gedaan, te hebben gehoord, hebben wij gemeend maatregelen te moeten nemen, die tot de herstelling van gedachte Zeewering, vooral van het paalwerk, zullen kunnen leiden.

Hoewel deze Zeewering gelegen is op een punt, wáár, door het groote voorstrand en door andere gunstige omstandigheden, weinig gevaar is te vreezen, zoo vordert toch evenwel het belang der Provincie dat de gedachte Zeewering in dien staat wordt gehouden, dat dezelve in tijden van nood, met de nevensliggende Zeeweringen der contributie van de zeven Grietenijen en Stad *Sloten*, eene zoo veel mogelijk veilige waterkeering oplevert. Zonder dat zoude ook de goede toestand der nevensliggende Zeeweringen van gedachte contributie gedeeltelijk doelloos worden.

De eigenaren van den polder de *Wiel*, die wij, op goede gronden en vorige Staatsresolutien, voor onderhoudpligtigen van de bedoelde Zeewering houden, zijn dan deswege, door tusschenkomst van het Dijksbestuur van gemelde contributie, aangeschreven geworden, terwijl wij wijders van den Heer Hoofdingenieur van den Waterstaat in de Provincie zoodanige inlichtingen en opgaven hebben gevraagd, als wij vermeenden dat ons bij de verdere behandeling dezer zaak van dienst zouden kunnen zijn.

Bij het verslag des vorigen jaars gaven wij UEd. Groot Achtb. te kennen, dat het Dijksbestuur der vijf deelen zeedijken binnendijks voornemens was om eene niet onbelangrijke verzwaring aan een gedeelte van den zeedijk, tot de contributie behoorende, tot stand te brengen, doch dat men echter gemeend had de uitvoering daarvan tot het voorjaar van 1843 te moeten verschuiven.

De aanbesteding van dat werk zullende plaats hebben, zijn daaromtrent eenige moeijelijkheden gerezen, die een uitstel noodzakelijk hebben gemaakt, waarvan het gevolg is geweest, dat dit werk ook in dit jaar nog niet tot stand zal kunnen worden gebragt.

Het Dijksbestuur der contributie van de zeven Grietenijen en Stad *Sloten* is door een gunstig Besluit des Konings van den 14 Mei 1843, no. 65, betrekkelijk de teruggave der som van *f* 37,083,66 nog door hetzelve ten slotte verschuldigd gebleven op het renteloos voorschot, verleend bij Besluit van den 19 October 1826, in staat gesteld om de verbeteringen aan hunne Zeeweringen, waaraan steeds zoo veel wordt gedaan, op den aangevangen voet voort te zetten.

Het Reglement door UEd. Groot Achtb. in het vorige jaar gearresteerd, op het passeren met paarden, rijtuigen en vee langs en over de zeedijken enz., is nog niet met 's Konings goedkeuring bekrachtigd geworden.

Wij zullen UEd. Groot Achtb. bij eene afzonderlijke voordragt bekend maken met de reden, welke tot nog toe 's Konings goedkeuring heeft verhinderd, en daarbij het noodige voorstel tot opheffing van de gerezene bedenking doen, opdat dit Reglement, waarvan de nuttigheid en doelmatigheid overigens worden erkend, spoedig in werking zal kunnen worden gebragt.

Ten aanzien van de nadere mededeeling, met betrekking tot het in de provincie *Overijssel* daargesteld wordende werk tot afsluiting van de rivier de *Linde* bij *Kuinre*, moeten wij ons het aan UEd. Groot Achtb., bij het verslag des vorigen jaars, ter zijner tijd, toegezegde rapport nog blijven voorbehouden, vermits omtrent de punten, die eene regeling tusschen de provincien *Overijssel* en *Vriesland* vereischen, tot heden toe geene overeenkomst is getroffen.

Dit belangrijke werk, hetwelk *en* wat de aangelegd wordende sluis te *Kuinre* betreft, *en* wat aangaat het leggen van den dijk, die aan den Statendijk dezer Provincie zal moeten aansluiten, in het vorige jaar niet voltooid heeft kunnen worden, wordt thans voortgezet om in dit jaar geheel te worden tot stand gebragt.

De Binnenlandsche Waterstaat in deze Provincie wordt nog van tijd tot tijd, zoo in het belang van de scheepvaart, als van dat der waterlossing of uitstrooming van het overtollige boezemwater naar zee, verbeterd.

De door de Provincie daargestelde en de door de Plaatselijke Besturen aangebragte verbeteringen, werken te zamen daartoe mede, en het mag allezins als eene wenschelijke zaak worden beschouwd met dat nuttige doel bij voortduring werkzaam te blijven, ter bevordering zoowel van de meer algemeene, als van de meer bijzondere of plaatselijke belangen.

Het is ons dan ook een genoegen UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat de Plaatselijke Besturen van tijd tot tijd, door het uitvoeren van nuttige slattingen en verbeteringen, toonen dat zij in de behartiging van die aangelegenheid grooten prijs blijven stellen.

Wij zijn van het nut daarvan doordrongen, evenzeer als van het groote belang dat er in gelegen is, dat de Provincie zich de verbetering van den Binnenlandschen Waterstaat, tot bevordering der algemeene belangen van scheepvaart en waterlossing, met kracht blijve aantrekken.

De voordragten, welke wij UEd. Groot Achtb. in derzelver vergadering van dit jaar zullen doen, zullen daarvan, onzes inziens, de bewijzen kunnen leveren.

Deze, afzonderlijke punten van UEd. Groot Achtb. deliberatien zullende uitmaken, behoeven ons dus hier niet verder op te houden.

Overigens zijn er deliberatien aanhangig om in den jare 1844 over te gaan tot de slatting der vaart, loopende uit de vaart van *Leeuwarden* naar *Harlingen*, bij de *Bolswarderbrug* over die vaart, langs of door *Baard*, *Hulkestein*, *Wommels*, *Burgwerd*, *Bolsward*, *Tjerkwerd* en *Parrega* tot aan de stad *Workum*.

Een onderzoek hebbende doen instellen naar den toestand der vaart van *Leeuwarden* naar *Dockum* of de zoogenaamde *Dockumer Ee*, door peiling en meting, is ons daaruit gebleken, dat vooreerst de slatting van dit kanaal nog kan worden uitgesteld, om daarop later terug te komen, wanneer meer noodzakelijke of dringende verbeteringen zullen zijn geschied.

Het werk bij den *Bergumerdam* is in deszelfs geheel uitgevoerd geworden, en, nadat hetzelve was afgedaan, door ons opgenomen en goedgekeurd.

Volgens het 2de lid, litt^a. b, van UEd. Groot Achtb. Resolutie ven 21 September 1842, no. 5, zal door ons bij het ontwerp der Algemeene Provinciale begrooting, voor den jare 1844, worden overgelegd een staat, aanwijzende de werken tot welkers daarstelling of herstel door UEd. Groot Achtb. is besloten, benevens den stand van uitvoering, waarin elk derzelve zich op dat oogenblik bevindt, zoodat het derhalve onnoodig kan worden geacht daarvan hier melding te maken.

Wij achten het niet ondienstig hier ter plaatse op te nemen, dat in het vorige jaar aan UEd. Groot Achb. is ingediend een adres van floreenpligtigen van den dorpe *Kimswerd*, houdende, om aangevoerde redenen, verzoek dat door UEd. Groot Achtb. zoodanige maatregelen mogten worden genomen, als welke geschikt zijn om, binnen het kortst mogelijk tijdsverloop, de verbetering en verwijding van de *Kimswerderzijl* of *Brakepijp*, op kosten der Provincie, te zien daargesteld; — dat UEd. Groot Achtb. daarop is medegedeeld, dat Heeren Grietman en Assessoren van *Wonseradeel* zich bij missive van den 18 April van dat jaar tot ons hadden gewend ten aanzien van de herstelling en verwijding der bewuste pijp, en dat deze aangelegenheid nog een punt van onderzoek en behandeling bij den Heer Hoofdingenieur van den Waterstaat in de Provincie uitmaakte, wiens rapport daaromtrent bij ons wierd ingewacht; — dat UEd. Groot Achtb. alstoen hebben geresolveerd, om voorschreven adres te stellen in onze handen, ten einde daarmede te handelen, zoo als wij zouden verstaan te behooren; — dat vervolgens bij ons het ingewacht wordende rapport van den Heer Hoofdingenieur van den Waterstaat is ontvangen, bij missive van den 11 October 1842; — dat wij daarna bij onze Resolutie van den 3 November 1842, no. $\frac{2}{242}$, deze gelegenheid hebben behandeld en dienaangaande aan Heeren Grietman en Assessoren van *Wonseradeel* de noodige aanschrijving hebben gedaan, ten einde tot herstel der bewuste *Brakepijp* op eene voldoende wijze te geraken; — dat wij daarop hebben ontvangen eene missive van Heeren Grietman en Assessoren voornoemd, van den 14 Junij ll., no. $\frac{22}{270}$, berigtende, dat Hun Edel Achtbaren onze gemelde Resolutie, met de daarbij behoorende stukken, op den 6 December 1842 aan floreenpligtigen van den dorpe *Kimswerd* hadden medegedeeld, dat die floreenpligtigen toen ter tijd eene Commissie uit hun midden hadden benoemd om hun te dienen van rapport, consideratien en advies nopens gemelde zaak, dat die Commissie (ofschoon op den 2 Maart 1843 reeds tot

bespoediging door Hun Edel Achtb. aangemaand) alsnog niet met hare werkzaamheden zoo verre gevorderd scheen te zijn, dat er eene nadere oproeping der floreenpligtigen ter behandeling van de zaak konde plaats hebben, en dat Hun Edel Achtb. zich alzoo te leur zagen gesteld om ons vóór UEd. Groot Achtb. vergadering van dezen jare de vereischte voorstellen nopens de *Brakepijp* te kunnen doen geworden.

Het door UEd. Groot Achtb. ter vergadering van den vorigen jare gearresteerd Reglement, op het slatten en onderhouden der vaarten en waterlossingen door en ten koste der onderhoudpligtigen, is door Zijne Majesteit bij besluit van den 14 Januarij 1843, no 111, goedgekeurd en daarna door ons bij Resolutie van den 9 Februarij aanvolgende, no. $\frac{29}{281}$, ter executie gelegd.

Bij dit onderwerp van den Waterstaat kunnen wij UEd. Groot Achtb. nog mededeelen, dat de Heer Ingenieur van den Waterstaat *M. Beijerinck*, die in deze Provincie gedurende eenige jaren werkzaam is geweest, en wiens kunde en geschiktheid wij zeer op prijs stelden, bij dispositie van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken van den 24 Februarij dezes jaars, tijdelijk, aan den Heer Hoofdingenieur van den Waterstaat in *Zeeland* is toegevoegd, en daarentegen de Heer Ingenieur *J. A. van Dorth* in de Provincie *Overijssel*, tijdelijk, met de dienst van den Heer Ingenieur *Beijerinck* in deze Provincie is belast.

Alvorens onze mededeelingen omtrent den Waterstaat te eindigen, moeten wij UEd. Groot Achtb. ten slotte nog te kennen geven, dat de Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie, UEd. Groot Achtb., naar aanleiding van een bij Zijn Hoog Edel Gestr. ontvangen schrijven van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, eene nadere voordragt zal doen omtrent de zaak betreffende de voorzieningen tegen de afneming van het Eiland *Ameland*, waartoe betrekkelijk is geweest UEd. Groot Achtb. Resolutie des vorigen jaars, van den 26 Julij, no. 2.

Intusschen is voor korten tijd, van wege het Rijk, aanbesteed het aanleggen van een steenen oeverwerk, ten westen en oosten van de uitmonding der slenk op het gezegde Eiland, en welk werk, hoezeer in geen verband staande met de boven bedoelde voorzieningen, echter als zeer nuttig wordt beschoud tot behoud van het Eiland, wanneer daarmede jaarlijks over eene zekere uitgestrektheid wordt voortgegaan, waaromtrent aan den Heer Staatsraad, Gouverneur de toezegging is gegeven.

Omtrent den toestand van het Eiland *Schiermonnikoog* en van onze verrigtingen en beschouwingen deswege, zullen wij UEd. Groot Achtb. een afzonderlijk rapport aanbieden.

Na dit bijgebragte omtrent den Waterstaat en hetgeen daartoe behoort, zullen wij overgaan tot de Wegen.

Mogten wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat de binnenlandsche Waterstaat der Provincie zich van tijd tot tijd verbetert, in het belang van scheepvaart en waterlossing, ook ten aanzien van de verbetering der Wegen mag bij ons verslag eene gunstige vermelding worden gemaakt.

De straat- of kunstweg van *Leeuwarden* naar *Harlingen* is geheel voltooid, zijnde de tolhuizen, ter vervanging van de provisioneel daargestelde, nog in aanbouw.

De beplanting van het gedeelte tusschen *Leeuwarden* en *Marssum* zal nog in dezen herfst geschieden, om het overige gedeelte later uit te voeren.

Ook is de straatweg van *Leeuwarden* naar *Sneek* geheel afgedaan en reeds lang voor het gebruik opengesteld; terwijl men nog bezig is met den bouw van bruggen en van tolhuizen, ter vervanging van de provisioneel opgerigte.

Nadat bij Zijner Majesteits Besluit van den 22 October 1842, no. 74, was bepaald, dat de weg van *Sneek* tot de *Lemmer* zoude worden bestraat met gebakken steen en daarbij, in het belang van den weg, de rigting zoodanig was gewijzigd, dat dezelve zoude loopen langs *Jutrijp*, *Hommerts* enz. over de *Follegabrug* en van daar langs het klokhuis van *Eesterga* tot aan de keistraat van de *Lemmer*, is in de maand Februarij dezes jaars het aanleggen der aardenbaan aanbesteed, om op den 30 September daaraanvolgende te zijn voltooid, ten gevolge waarvan aan dat werk met kracht wordt gearbeid.

Om te voldoen aan het 2de lid, litt. d, van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 21 September 1842, no. 5, zullen wij UEd. Groot Achtb. nader afzonderlijk rapporteren betrekkelijk den stand van uitvoering der gemelde wegen en van hetgeen daaraan nog tot de geheele voltooijing ontbreekt.

De brug, liggende over de zoogenaamde Compagnonsvaart te *Heerenveen*, in den grooten weg van *Leeuwarden* naar de *Overijsselsche* grenzen, wordt, onder de noodige schikkingen met de eigenaren en onderhoudpligtigen, door het Rijk in onderhoud overgenomen; terwijl dezelve daarna, geheel zal worden vernieuwd en daaraan alsdan, tegen eene bijdrage door het Grietenij Bestuur van *Schoterland* te leveren, tevens eenige verbeteringen zullen worden aangebragt.

Niet ongepast achten wij het UEd. Groot Achtb. te dezer plaatse nog mede te deelen, dat van wege het Departement van Financien is beproefd eene openbare verpachting der tollen op de straatwegen van *Leeuwarden* naar de *Overijsselsche* en *Groninger* grenzen; dat daartegen *en* door den Heer Staatsraad, Gouverneur *en* door ons bezwaren zijn ingebragt, uit hoofde het belang der Provincie, welke al nog in het genot dier tollen, ter aflossing van de gedane voorschotten, is gesteld, scheen te vorderen dat zoodanige verpachting niet wierd tot stand gebragt, vermits, in verband tot verschillende omstandigheden, de gunstige tijd voor zoodanige verpachting nog niet geacht konde worden aanwezig te zijn; en dat de beproefde verpachting voor het geheel is afgekeurd, met verstrekking van den noodigen last, om de tolgaardering voorloopig op den bestaanden voet door de tegenwoordige tolgaarders te doen voortduren.

Wat de andere wegen betreft, zoo worden er in verschillende Gemeenten verbeteringen tot stand gebragt, en er bestaat vooruitzigt dat zich deze verbeteringen, waarvan men het nut meer en meer leert inzien, zullen uitbreiden.

Door de belanghebbende Besturen van de Steden *Sneek* en *Bolsward* en van de Grietenijen *Wijmbritseradeel* en *Wonseradeel* is de concessie aangevraagd tot het aanleggen van eenen kunstweg tusschen de Steden *Sneek* en *Bolsward*, over *Nijland* en *IJsbrechtum*, hetwelk eene voor dat gedeelte der Provincie belangrijke onderneming is. Zijner Majesteits beschikking wordt daarop nog ingewacht.

Door die van *Gaasterland* en *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde* wordt eene gelijke consessie verlangd voor eenen weg tusschen *Koudum* en *Molkwerum*, waardoor mede eene niet onbelangrijke verbetering zal worden tot stand gebragt.

Voor dezen weg eene subsidie uit de Provinciale fondsen aangevraagd wordende, zullen wij de daartoe betrekkelijke stukken ter tafel van UEd. Groot Achtb. vergadering overbrengen, ten einde UEd. Groot Achtb. daaromtrent zullen kunnen besluiten.

Nopens den stand der zaak, betreffende het aanleggen van eenen kunstweg van *Leeuwarden* naar *Dockum* over de klei en van *Dockum* door *Dantumadeel*, naar den straatweg, die naar *Groningen* loopt, waarover handelde UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 24 Augustus 1842, no. 2, zullen wij UEd. Groot Achtb. afzonderlijk verslag doen.

Bij UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 21 September 1842, no. 2, geautoriseerd zijnde, om, in den bij onze missive van den 20 September 1842, no. $\frac{1}{283}$, bedoelden zin, te beantwoorden de missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, betreffende het doen eener opgave van zoodanige in deze Provincie bestaande hoofdwegen, waarvan de opmaking of verbetering door bestrating of begrinding gerekend kan worden *in het algemeen belang* nog te worden gevorderd, hebben wij daaraan, bij ons schrijven van den 6 October 1842, no. $\frac{41}{252}$ het vereischte gevolg gegeven.

Tot nog toe is ons daarop geen antwoord geworden, zoodat de verwezenlijking van het daarbij bedoelde plan, tot verbetering, onder anderen, van wegen, die eene geregelde gemeenschap zouden daarstellen tusschen *Leeuwarden* over *Gorredijk* naar *Heerenveen*, — van *Heerenveen* over de *Joure*, op den aangelegd wordende straatweg naar de *Lemmer*, — van *Sneek* naar *Bolsward*, van *Bolsward* naar *Workum*, — van *Bolsward* over *Arum* naar *Harlingen*, van *Hindelopen* over *Koudum* en *Rijs* naar *Balk* en van *Balk* over *Woudsend* op den grooten weg tusschen *Sneek* en de *Lemmer*, nog onzeker is.

§ 29. *Verslag nopens de Nationale Militie en Schutterijen.*

Het werk der ligting voor de Nationale Militie van dit jaar is weder geregeld afgeloopen, met inachtneming der bestaande bepalingen en voorschriften.

Het zuiver getal ingeschrevenen tot de loting bedroeg 2584.

Het gewoon contingent was . . . . 7[illegible]

Het buitengewoon, tot aanvulling van ontbrekenden aan de corpsen door overlijden, desertie, of andere omstandigheden, ingevolge art. 15 der Wet van den 8 Januarij 1817, (Staatsblad no. 1) beliep . . . . : . [illegible]

dus te zamen 777

Daarvan hebben echter, ten einde de vereenigde contingenten het maximum van 1 man van de 300 zielen niet te boven zoude gaan, thans niet behoeven te worden geleverd 17 man, zoodat het werkelijk te leveren contingent der Provincie in het geheel heeft bedragen 760 man.

Van deze zijn ter inlijving overgegeven 740, te weten:

Plaatsvervangers	34
Substituanten	117
Lotelingen, hieronder begrepen 3 *zonder loting* in dienst gestelden,	589

Aan het te leveren contingent zijn derhalve nog blijven ontbreken 20 man, van welken

2 afwezig zijn, ter uitoefening van hun beroep als buitenlandsch zeevarenden,
1 reeds als vrijwilliger in dienst was gesteld, en dus voor het contingent is gereclameerd,
3 wegens ziekte niet hebben kunnen opkomen,
1 onder de kolonisten behoort, die ingelijfd wordt in de Provincie, waarin het gestigt, in hetwelk hij verpleegd wordt, is gelegen,
4 zijn gedetineerd,
2 afwezig zijn om nog onbekende redenen, en
7, door gebrek aan voorwerpen, niet kunnen worden geleverd, als wegens *Ameland* 2, *Schiermonnikoog* 2, *Stavoren* 1 en *IJlst* 2.

Het getal der gevallen, waarin tegen de uitspraken der Militieraden bij ons bezwaren zijn ingebragt, beloopt 28. Deze bestaan in 11 van lotelingen over hunne designatie voor de dienst, — in 14 van lotelingen tegen de vrijstellingen van anderen, — in 2 over de afkeuring van substituanten of plaatsvervangers — en in 1 van een loteling, die vrijgesteld was wegens gebrek aan lengte, doch van meening was de bij de Wet gevorderde lengte te hebben.

Van de eerstgenoemde gevallen zijn in 6 de uitspraken der Militieraden vernietigd en in 5 gehandhaafd; van de in de tweede plaats vermelde zijn 4 uitspraken vernietigd en 9 gehandhaafd, zijnde daarvan nog ééne zaak aanhangig wegens de afwezigheid van den loteling tegen wiens vrijstelling is opgekomen; van de ten derden genoemde is 1 vernietigd en 1 gehandhaafd; terwijl in het laatstbedoelde geval de uitspraak is vernietigd en de loteling voor de dienst gedesigneerd.

De schutterijen, zoo *dienstdoende* als *rustende*, vorderen geene bijzondere vermelding. Aan de instandhouding derzelve wordt, naar behooren en in overeenstemming met de daarvoor bestaande verordeningen, de hand gehouden.

§ 30. *Verslag nopens den staat van het hooger en lager onderwijs, en van de daartoe verstrekte toelagen uit 's Rijks, Provinciale of Gemeente fondsen.*

Dit onderwerp moeten wij tot ons leedwezen aanvangen met de mededeeling, dat het Zijner Majesteit, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 25 Februarij 1843, no. 83, heeft behaagd te bepalen, dat het Rijks Athenaeum te *Franeker*, opgerigt bij Koninklijk Besluit van den 2 Augustus 1815, met het einde van het tegenwoordige leerjaar wordt opgeheven, terwijl bij datzelfde Besluit aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken is opgedragen, om aan Zijne Majesteit eene nadere voordragt te doen, tot regeling van het lot van het aan die inrigting verbonden personeel, hetwelk, voor zoo veel vroeger geene andere schikkingen mogten worden gemaakt, tot aan het einde van het jaar 1843 het genot zal behouden van de tegenwoordige jaarwedden en bezoldigingen, mitsgaders omtrent de bestemming van het aan het Athenaeum verbonden materieel.

Door den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie aan ons de inhoud van het bewuste Koninklijk Besluit kenbaar gemaakt zijnde, hebben wij ons verpligt gevonden, om aan Zijne Excellentie den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken, tengevolge van het in het Koninklijk Besluit bepaalde, dat door Zijne Excellentie aan Zijne Majesteit mede eene voordragt zal moeten worden gedaan omtrent de bestemming van het aan het Athenaeum verbonden materieel, te kennen te geven, dat het ons bijzonder aangenaam zoude zijn om door Zijne Excellentie daaromtrent te worden gehoord, alvorens gemelde voordragt door haar aan den Koning wierd ingediend, en op grond waarvan wij dan ook hebben verzocht dat aan dit ons verlangen mogt worden voldaan, ten einde daardoor in de gelegenheid te worden gesteld om ons gevoelen, ten aanzien van dat belangrijke onderwerp, aan Zijne Excellentie te doen kennen.

Tot nog toe is op het daartoe betrekkelijk schrijven bij ons geen antwoord

van Zijne Excellentie ontvangen; doch wij meenen redenen te hebben om te mogen verwachten, dat onze wensch niet onvervuld zal worden gelaten, en wij dus in de gelegenheid zullen worden gesteld om nopens dat gewigtig onderwerp die voorstellen te kunnen doen, welke wij, in het belang der Provincie, casu quo, nuttig en dienstig zouden mogen achten.

Hiermede overgaande tot de behandeling van het lager onderwijs, strekt het ons tot genoegen UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat hetzelve steeds in eenen gunstigen en naar verbetering strevenden toestand blijft verkeeren.

UEd. Groot Achtb. zullen gewis met ons dit genoegen deelen, wanneer UEd. Groot Achtb. letten op den gunstigen invloed, welken het lager onderwijs, op eene goede en doelmatige wijze ingerigt, op de beschaving en het volksgeluk moet uitoefenen, en welk krachtig middel het is ter opvoeding en veredeling van het opkomend geslacht, tot vorming van hetzelve tot goede burgers en echte christenen.

Met betrekking tot den staat van het lager schoolwezen heeft dan ook de Provinciale Commissie van onderwijs in *Vriesland* te kennen gegeven, dat zij de overtuiging heeft, dat de goede zaak, welker behartiging haar is aanbevolen, bij voortduring, de welwillende belangstelling ondervindt, zoo wel van de ingezetenen in het algemeen, als van de onderscheidene besturen, welken hunnen invloed op dezelve kunnen uitoefenen, hetgeen onvermijdelijk ten gevolge moet hebben dat de toestand van het schoolwezen meer en meer van nog aanwezige gebreken wordt gezuiverd, en men alzoo, door een bedaard, maar bestendig, vasthouden aan de bij ondervinding als goed erkende regelen der kunst van onderwijzen en opvoeden, derzelver hooge bedoelingen, eene algemeene voegzame verstandsbeschaving en eene gehechtheid aan zedelijkheid en Godsdienstigen zin, op den duur tracht te bevorderen.

Onder het dorp *Oldeouwer*, in de grietenij *Doniawerstal*, is, in de zoogenaamde Scharren, waar voorheen geen school bestond, in 1842 eene openbare school opgerigt, die in het begin van 1843 in werking is gekomen.

Door het Grietenij Bestuur van *Wijmbritseradeel* is insgelijks een ontwerp voorgedragen om in het dorp *Folsgare* eene openbare school te stichten.

Te *Joure* is eene bijzondere school der 2de klasse daargesteld, terwijl mede aan het Grietenij Bestuur van *Haskerland* de magtiging is verleend tot het in werking brengen van eene armenschool.

Nieuwe scholen zijn gebouwd of nog in aanbouw te *Huins*, *Tjalleberd*, *Brantgum*, *Rottevalle* en *Midlum*.

Aanmerkelijke vergrootingen van schoolgebouwen zijn, sedert het vorige verslag, verrigt of nog in uitvoering te *Hallum*, *Zweins*, *Goutum*, *Dronrijp* en *Ee*; terwijl aanzienlijke verbeteringen en buitengewone herstellingen hebben plaats gehad, of zullen worden aangebragt, aan de tusschenschool te *Franeker*, en aan de scholen te *Haulerwijk*, *Makkinga*, *Broek*, *Wommels*, *Lioessens* en *Bergum*. Ook nog aan andere zijn buitengewone herstellingen en verbeteringen verrigt.

Te *Leeuwarden* is eene nieuwe Israëlitische armenschool gebouwd, waardoor ten uitvoer zijn gebragt de gunstige bepalingen, waarvan wij in ons vorig verslag melding maakten.

Te *Luinjeberd* wordt eene nieuwe woning voor den onderwijzer gebouwd, en voorts zijn of zullen belangrijke vernieuwingen en verbeteringen worden bewerkstelligd aan de Onderwijzers woningen te *Irnsum*, *Kollumerzwaag*, *Oldeouwer*, *Anjum* en *Morra*.

Het Stedelijk Bestuur van *Dockum* heeft een zeer geschikt en doelmatig lokaal voor de Fransche kostschool voor jonge jufvrouwen aangekocht.

Aan de onderwijzers in de scholen van *Sijgerswold*, *Poppingawier*, *Wons*, *Cornwerd*, *Dongjum*, *Wommels*, *Elsloo*, *Terwispel*, *Langezwaag*, *Lippenhuizen*, *de Tijnje*, *Waaxens*, *Slijkenburg*, *Oldelamer* en *Blesdijke* zijn verhoogingen van tractementen verleend.

Behalve dat er bij de aanwezige nog meerdere ondermeesters en kweekelingen in de Stadsscholen te *Leeuwarden* zijn geplaatst, zijn er ook ondermeesters en hulponderwijzers aangesteld in de scholen van *Sexbierum*, *Oosterhaule* en *Warns*, alsmede in de Fransche Kostschool te *Harlingen* en in de Stads armen- en weeshuisschool aldaar.

Aan de twee ondermeesters in de school te *Holwerd* zijn verhoogingen van tractement toegelegd; terwijl uit de Grietenijkas pensioenen zijn verleend aan de onderwijzers *M. S. Maakal* en *E. Fennema*, te *Joure*.

Voor het onderwijs der kinderen van behoeftige ouders, hetzij bedeelde, hetzij niet bedeelde, wordt, bij voortduring, behoorlijk zorg gedragen.

Volgens de bekomen opgaven bestaan er in de Provincie 339 scholen, van welke 37 staan onder het toezigt van de Plaatselijke schoolcommissie te *Leeuwarden*, *Harlingen*, *Bolsward*, *Franeker*, *Sneek*, *Dockum* en *Workum* gevestigd.

Deze scholen zijn bezocht door 37,853 kinderen, daaronder niet begrepen die der zoogenaamde kinder- of bewaarscholen, gevende dus bij het jaar 1841 eene vermeerdering van 298 leerlingen.

Er worden gevonden 9 armenscholen, terwijl in 265 gewone scholen aan behoeftige en arme kinderen, ten koste van Gemeente- of Armbesturen, onderwijs, in gemeenschap met andere kinderen, is verstrekt.

Er bestaan thans 10 Fransche scholen in de Provincie, terwijl ook in sommige andere scholen het onderrigt in vreemde talen wierd medegedeeld.

Van Bijzondere scholen der 1ste klasse zijn slechts twee in de Provincie overgebleven, en het getal dier scholen van de 2de klasse is weder met 1 verminderd, zijnde alsnu te *Leeuwarden* nog slechts 3 zoodanige scholen overgebleven.

In de vervulling der openvallende schoolonderwijzersplaatsen wordt steeds naar behooren, en in overeenstemming met de bestaande verordeningen, voorzien; terwijl in het afgeloopen jaar door de Provinciale Commissie van onderwijs zijn geëxamineerd 12 personen voor den 2den rang, 24 voor den 3den rang en 18 voor den 4den rang, van welke er zijn toegelaten 10 tot onderwijzers van den 2den, 20 van den 3den en 16 van den 4den rang.

In de Fransche taal werden met een goed gevolg vier examens afgelegd, terwijl een in het Hoogduitsch mislukte.

Na afgelegd examen werd eene schoolhouderesse toegelaten.

In den loop van het jaar 1842 heeft het personeel der leden van de Provinciale Commissie van onderwijs geene verandering ondergaan; doch nu onlangs heeft de Commissie een treffend verlies geleden, door den plotselijken dood van het verdienstelijk en kundig lid, den Heer *H. Amersfoordt*, die de betrekking van Schoolopziener bekleedde in het achtste District, en reeds gedurende vele jaren het Secretariaat bij de Commissie met ijver en belangstelling had waargenomen.

Over het algemeen zijn ons gunstige mededeelingen geworden omtrent de wijze, waarop de verschillende onderwijzers hunne belangrijke taak vervullen.

Wij zijn echter genoodzaakt geweest de acte van algemeene toelating, vroeger aan *Egbert Teeuwes de With* als openbaar onderwijzer verleend, wegens eene criminele veroordeeling, in te trekken, gelijktijdig met het verlies van het regt en genot zijner speciale beroeping als onderwijzer te *Birdaard*.

Reeds sedert eenigen tijd zijn er deliberatien aanhangig geweest omtrent het oprigten van een weduwen- en weezenfonds voor de onderwijzers in deze Provincie, ten einde daardoor het lot hunner na te laten betrekkingen eenigzins te verzekeren.

Wij hebben besloten om ons op dringend verzoek van een groot aantal onderwijzers, gesteund door de Provinciale Commissie van onderwijs, onledig te houden met het ontwerpen van een Provinciaal Reglement voor zoodanig fonds, om hetzelve later aan UEd. Groot Achtb. ter vaststelling aan te bieden. In dat Reglement zal als beginsel worden vooruitgezet, dat alle openbare onderwijzers in de Provincie, zoo tegenwoordige als toekomende, verpligt zijn in het fonds deel te nemen. Zonder dit groote beginsel, zoude het doel, hetwelk voorzeker niet anders dan als zeer nuttig kan worden geacht, niet kunnen worden bereikt en daarmede de geheele zaak moeten vervallen.

Na gehoudene briefwisseling met Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, hebben wij bij onze Resolutie van den 24 November 1842, no. $\frac{14}{184}$, de noodige beschikkingen genomen, ten einde allen, die in de Provincie in betrekking staan tot het openbaar lager onderwijs, bekend te maken met de bepalingen van Zijner Majesteits Besluit van den 2 Januarij 1842, no. 61, met de gronden, waarop het bewuste Koninklijk Besluit, houdende nadere bepalingen ten aanzien van het lager onderwijs, is genomen, met het oogpunt waaruit hetzelve moet worden beschouwd, en met den wensch en het verlangen van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, dat aan het gezegde Koninklijk Besluit, door de daarbij betrokken autoriteiten, voor zoo veel elk derzelve kan aangaan, de noodige uitvoering worde gegeven.

De toelagen over den jare 1842 uit 's Rijks kas verstrekt, ten behoeve van

het lager onderwijs in deze Provincie, en bestaande in tractementen aan onderwijzers, hebben bedragen eene som van *f* 4,059,00.

Verder is over hetzelfde jaar, ten behoeve van het lager onderwijs, uitgegeven uit de Provinciale fondsen tot een bedrag van *f* 150,00, zijnde het tractement voor den ondermeester in de school te *Hollum*, op het eiland *Ameland*, uit de Gemeentekassen de som van *f* 113,273,36, en uit de Kerkvoogdijbeursen der Hervormden, daaronder begrepen de opkomsten uit de vicarie goederen, eene som van *f* 29,982,17, makende te zamen het aanzienlijk bedrag uit van *f* 143,405,53.

Onder deze uitgaven uit de Gemeente- en Kerkvoogdijfondsen zijn echter doorgaans de kosten van gewoon onderhoud der schoollokalen niet begrepen.

§ 31. *Verslag nopens de kunsten en wetenschappen.*

Voor zoo verre de gelegenheid en de omstandigheden zich daartoe aanbieden, vinden de kunsten en wetenschappen hier goede beoefenaars en ijverige voorstanders, waarvan het bestaan van verschillende genootschappen en inrigtingen, die zich meer en meer uitbreiden, tot een duidelijk en aangenaam bewijs kan verstrekken. Onder zoodanige genootschappen en inrigtingen mogen wij noemen: *Het Provinciaal Vriesch Genootschap ter beoefening der Vriesche Geschied-, Oudheid- en Taalkunde. — Het Genootschap voor Geschied-, Taal- en Dichtkunde. Het Natuurkundig Genootschap. — De Stedelijke Muzijkschool te Leeuwarden*, en meer andere inrigtingen van soortgelijken aard, mitsgaders bijzondere letterkundige vereenigingen.

Alle deze genootschappen en inrigtingen kunnen niet anders dan eenen heilzamen invloed op de beoefening van kunsten en wetenschappen uitoefenen, als daardoor aanmoediging en ondersteuning ondervindende. En van hoeveel belang dit is, zal een ieder beseffen, die doordrongen is van de overtuiging, dat niets meer in staat is om licht en kennis te verspreiden en ware beschaving te bevorderen, dan eene vlijtige beoefening van kunsten en wetenschappen.

In verband met het aangevoerde strekt het ons ook tot genoegen UEd. Groot Achtb. te kunnen mededeelen, dat de staat der bouwkundige Teekenscholen te *Leeuwarden* en *Harlingen* bij voortduring gunstig blijft, en dat het getal leerlingen, hetwelk in het laatste jaar van die scholen gebruik heeft gemaakt, weder dat van het vorige jaar heeft overtroffen.

Te *Leeuwarden* hebben 123 leerlingen van de school gebruik gemaakt, en dus 17 meer dan in den laatstvoorgaanden cursus; terwijl door zes naar de kleine zilveren medaille, uitgereikt wordende voor het bouwkundig teekenen naar voorbeelden, is gedongen.

Te *Harlingen* heeft het getal leerlingen bedragen 28, terwijl op deze school is gedongen om de medaille, uitgereikt wordende voor het bouwkundig teekenen zonder voorbeelden.

Ook moeten wij hier nog gunstige melding maken van de te *Harlingen* bestaande school voor de Zeevaartkunde, tot instandhouding en uitbreiding waarvan UEd. Groot Achtb., ter vergadering van het vorige jaar, eene subsidie van *f* 400,00 uit de Provinciale fondsen hebben verleend.

Wij zullen UEd. Groot Achtb., ter voldoening aan het destijds daaromtrent beslotene, nopens deze school een afzonderlijk rapport doen, waaruit UEd. Groot Achtb., zoo wij vertrouwen, met ons de overtuiging zullen verkrijgen, dat deze school, ter vorming en opleiding van bekwame zeelieden, eene nuttige strekking heeft, en dat die inrigting allezins verder ondersteuning en aanmoediging verdient, zoo om hare instandhouding te bevorderen, als tot hare uitbreiding mede te werken.

Van 1 November 1842 tot den laatsten Maart 1843 is deze school bezocht door 44 leerlingen, en is aldaar onderwijs gegeven, behalve in de zeevaartkunde met hetgeen daartoe in betrekking staat, in de wiskunde en in de Engelsche taal.

In de maand Februarij dezes jaars hebben *drie* de school verlaten en zijn als stuurlieden geplaatst.

Wij achten het niet ongeschikt UEd. Groot Achtb. te dezer plaatse mede te deelen, dat de Heer *J. van Leeuwen*, aan wien is opgedragen het in orde brengen en de rangschikking van het Provinciaal Archief, aan ons heeft ingezonden een verslag over den staat en de inhoud van hetzelve, in zoo verre op het Gouvernementshuis alhier aanwezig en bepaaldelijk over het tijdvak van den jare 1300 tot op den jare 1813; — over deszelfs administratief en wetenschappelijk belang voor het Bestuur en de ingezetenen van dit Gewest in het alge-

meen, en voor de Vriesche Historie en Letterkunde in het bijzonder; — en wijders van de werkzaamheden, tot voorloopige organisatie van hetzelve, door Zijn Ed. verrigt.

Wij zullen dit verslag aan UEd. Groot Achtb. mededeelen, en UEd. Groot Achtb. zullen, zoo wij vertrouwen, daaruit de nuttigheid en de belangrijkheid van het Provinciaal Archief volkomen kunnen ontwaren niet alleen, maar ook zal hetzelve UEd. Groot Achtb. de overtuiging kunnen verschaffen, dat de Heer *van Leeuwen* zijne taak met ijver en belangstelling vervult.

Leed doet het ons echter dat overigens de zaak, wat betreft de uitbetaling der Rijks subsidie, en de regeling der geldelijke aangelegenheid in het algemeen nog zwarigheden schijnt te ontmoeten, en daaromtrent tot heden toe bij ons geene beslissing van het Gouvernement is ontvangen.

Bij het 2e lid van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 21 September 1842, no. 4, verzocht en gemagtigd zijnde om aan den Heer *van Leeuwen* op te dragen het in orde brengen en de rangschikking van het Provinciaal Archief, onder de daarbij vermelde bepalingen, en om verder al datgeen te bevorderen wat ter behoorlijke regeling dezer aangelegenheid door ons mogt worden dienstig geacht, hebben wij daaraan in de volgende maand October dadelijk het vereischte gevolg gegeven, en onder anderen den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken met den stand der zaak, in verband tot UEd. Groot Achtb. gedachte Resolutie, nader bekend gemaakt, met tekennengeving dat wij ons durfden vleijen dat alsnu de verdere regeling dezer aangelegenheid, geene zwarigheid meer zoude ontmoeten en spoedig zoude kunnen volgen.

Door de mededeelingen van den Heer Staatsraad, Gouverneur hebben wij vernomen, dat de bepaalde regeling dezer zaak nog bij het Gouvernement in behandeling is.

§ 32. *Verslag nopens den staat en het beheer der gevangenissen en krankzinnigen huizen.*

De Gevangenissen welke in deze Provincie bestaan, en waarvan wij hier met een enkel woord willen gewagen, bevinden zich te *Leeuwarden*, *Sneek* en *Heerenveen*.

In de eerstgenoemde Stad is, benevens een Huis van Burgerlijke en Militaire Verzekering, eene groote Strafgevangenis of een Huis van Opsluiting en Tuchtiging.

Te Sneek is een Huis van Arrest, en te *Heerenveen* wordt een gelijk gesticht gevonden.

Het Huis van Arrest te *Sneek* is in het vorige jaar nieuw aangebouwd en in het begin van dit jaar betrokken; terwijl dat van *Heerenveen*, begrepen in hetzelfde gebouw, waar de Arrondissements Regtbank hare zittingen houdt, voor weinige jaren, zoo als UEd. Groot Achtb. bekend is, tot deszelfs bestemming is ingerigt.

Het Huis van Burgerlijke en Militaire Verzekering te *Leeuwarden*, waartoe het gebouw, de Kanselarij genaamd, is ingerigt, wordt opgegeven voor deszelfs bestemming ongeschikt te zijn; terwijl eene vergrooting en verbetering van het Huis van Opsluiting en Tuchtiging als eene wenschelijke zaak, ook ter uitbreiding van de genomen maatregelen ter verbetering van de gevangenen, wordt aangemerkt, met inbegrip tevens van de geheele afsluiting van hetzelve door middel van doorgraving van den Stadswal, waardoor de Keizersgracht zoude worden vereenigd met de Stads buitengracht, en waarvan alsdan verder het gevolg zoude moeten zijn het afgraven van den wal aldaar.

Het beheer dezer gevangenissen is opgedragen aan Commissien, die deze taak met ijver en zorg vervullen.

Om de belangrijkheid en uitgebreidheid derzelve, verdient evenwel de groote strafgevangenis te *Leeuwarden* hier eene meer bijzondere vermelding, daar dezelve, door het goed beheer en de belangstellende zorg van de Commissie van Administratie, inderdaad van invloed is op het gevangeniswezen in Nederland, hetwelk nog zeer veel te wenschen schijnt over te laten, vooral bij vergelijking met andere en zelfs naburige landen.

Het gemiddeld getal gevangenen, hetwelk in den jare 1842 de bevolking van deze gevangenis heeft uitgemaakt, heeft 680 bedragen; terwijl het getal dergenen, welke bij afwisseling zijn aanwezig geweest, beliep 847, waaronder zich bevonden 705 inlanders en 142 vreemdelingen.

Gedurende het jaar 1842 zijn er 106 gevangenen, na expiratie hunner crimi-

hele straffen, in vrijheid gesteld, 1 is naar eene correctionele gevangenis over gebragt en 33 zijn er overleden, zoodat, deze 140 afgetrokken van de 167 ingekomenen, de bevolking der gevangenis, die op den 1 Januarij 1842 telde 680 gevangenen, op den 31 December van dat jaar bedroeg 707.

De gevangenen zijn verdeeld in klassen, naar mate van den aard der begane misdaden of opgelegde straffen, mitsgaders van hun gedrag in de gevangenis; terwijl door bijzondere gunsten, voorregten of onderscheidingen de waarde der eene klasse boven de andere wordt aangeduid.

Eene klassificatie oefent reeds eenen zeer heilzamen invloed op de gevangenen uit, wekt hunnen naijver op en is voor hen over het algemeen een prikkel en aanmoediging tot een goed, ijverig en onderworpen gedrag.

In de eerste klasse zijn geplaatst de minstvertrouwde gevangenen, die het meest moeten worden bewaakt en in het oog gehouden, en zoo vervolgens; zijnde de verdeeling in vier klassen, de vierde gesplitst in twee afdeelingen, waarvan de tweede bestemd is voor de meer jeugdige gevangenen.

Van de 707 gevangenen, die op den 31 December 1842 aanwezig waren, behoorden 8 in de eerste, 153 in de tweede, 209 in de derde, 304 in de vierde en 33 in de vierde klasse, 2de afdeeling.

Aan het schoolonderwijs, in de gevangenis gegeven wordende, hebben 199 gevangenen deel mogen nemen; terwijl het gemiddeld getal dergenen, die voortdurend en regelmatig met den fabrijk-arbeid zijn bezig geweest, wordt begroot op 560.

Buiten het schoolonderwijs wordt ook godsdienstig onderwijs aan de gevangenen gegeven, en die bemoeijingen, welke zeer gewenschte uitkomsten opleveren, strekken zich *in het algemeen* uit tot de Godsdienst oefeningen op zon- en feestdagen, en *in het bijzonder* tot de vrijwillige catechisatien, het bezoeken der gevangenen, het toedienen van vertroostingen en vermaningen op de ziekenzalen en het verschaffen van eene voor hen geschikte lectuur, tot welk einde eene bibliotheek voorhanden is.

Uit dit kort overzigt zullen UEd. Groot Achtb. ontwaren, dat het eene belangrijke en moeijelijke taak is met het beheer van zoodanige groote strafgevangenis te zijn belast, en dat de Commissie, welke dat beheer voert, en met zoo veel ijver en belangstelling de aan hare zorgen toevertrouwde belangen der openbare dienst behartigt, allen lof verdient.

Hiermede gaan wij over om UEd. Groot Achtb. verslag te doen omtrent de uitkomsten van het door de Provincie met Bestuurders van het Krankzinnigen Gesticht te *Deventer* aangegaan contract, wegens de opneming en verpleging van de onvermogende krankzinnigen uit dit Gewest.

Volgens het halfjarig rapport van Bestuurders voornoemd, loopende van 1 Julij 1842 tot 1 Januarij 1843, waren er, gedurende dat tijdstip, in het Gesticht opgenomen 27 lijders, en alzoo in het geheel verpleegd geworden 107, waarvan
waren overleden 5,
ontslagen 2,
en hersteld 10,
blijvende alzoo op den 1 Januarij 1843 in behandeling 90.

Over het geheele jaar 1842 waren er 24 lijders hersteld, van welken 9 uit deze Provincie afkomstig, die, met uitzondering van een, verpleegd waren op het aangegaan contract. Twee derzelven zijn evenwel later weder ingestort en hebben op nieuw moeten worden opgenomen.

Volgens het halfjarig rapport van dezelfde Heeren Bestuurders, loopende van 1 Januarij 1843 tot 15 Junij, waren bij de op 1 Januarij in behandeling gebleven lijders opgenomen 18, zoodat er gedurende dat tijdstip waren verpleegd 108, waarvan zijn overleden 2, ontslagen 2 en hersteld 9.

Van die herstelden behoorden 5 tot deze Provincie, en wel 3, die op het bewuste contract waren geplaatst.

Er worden thans op de gedachte overeenkomst 25 in het Krankzinnigen Gesticht te *Deventer* verpleegd, en het blijkt dat in de opzending derwaarts meer en meer prijs wordt gesteld, ook door eene spoedige plaatsing, welke, in het belang van de ongelukkige lijders, ter hunner genezing, niet te veel kan worden aanbevolen.

Wijders hebben Heeren Bestuurders ons medegedeeld, dat het Gesticht nog in den loop van dit jaar eene belangrijke verbetering en uitbreiding, zoowel ten opzigte der gebouwen, als der inwendige huishoudelijke inrigting, zal ondergaan, waardoor de verpleging der lijders op eene meer doelmatige en allezins

wenschelijke wijze zal kunnen plaats hebben en derzelver herstelling worden bevorderd.

De vertimmering en aanbouw der lokalen is voor ongeveer *f* 30,000,00 aanbesteed.

Na de voltooijing dezer vertimmering zal het getal der zieken-oppassers worden vermeerderd, en zullen de verschillende lijders, naar den aard hunner krankzinnigheid, meer doelmatig van elkanderen worden afgezonderd; terwijl er buitendien nog andere verbeteringen alsdan zullen worden ingevoerd.

De twee belangrijke zaken, die dan nog te doen overig blijven, om het Gesticht, naar het oordeel van Bestuurders, al hetgeen tot dus verre van dien aard in ons land bestaat, in doelmatigheid te doen overtreffen, zouden bestaan in den aanbouw van eene woning voor den Geneesheer in de nabijheid van of onmiddellijk aan het Gesticht, en in den aankoop en de inrigting van een huis, even buiten de Stad, met ruime tuinen, wandeling en eenige bunders bouwland, tot verblijf en werkplaats voor de reconvalescenten; latende evenwel de fondsen van het Gesticht niet toe, om die zoo zeer wenschelijke zaken tot stand te brengen, zonder aanzienlijke bijdragen van elders.

Ofschoon, naar onze meening, in deze Provincie, geene inrigtingen bestaan, die geacht kunnen worden te vallen in de bepalingen der wet van den 29 Mei 1841, (Staatsblad nó. 20) zoo is er evenwel onlangs bij ons eene aanschrijving ontvangen van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, welke van eene andere veronderstelling uitgaat en gegrond is op het gevoelen dat zoodanige inrigting zoude worden gevonden op het Eiland *Ameland* bij zekeren *Tremper*, en, ter voorkoming van de gevolgen, die uit gedachte aanschrijving zouden moeten voortvloeijen, hebben wij ons dienaangaande nader tot Zijne Excellentie gewend, waarvan wij den uitslag nog zijn wachtende.

§ 33. *Verslag nopens den staat van het armwezen en der instellingen van weldadigheid, banken van leening en spaarbanken.*

Het Armwezen is eene zaak van het hoogste belang en de aandacht van ieder, die daartoe in betrekking staat en daarop eenigen invloed kan uitoefenen, allezins waardig; weshalve men zich mag verheugen dat van alle zijden de pogingen en bemoeijingen van welgezinde lieden, genootschappen en besturen, tot verbetering en opbeuring van het Armwezen zich meer en meer vereenigen en uitbreiden. Hiervan, van deze gezamenlijke vereeniging en medewerking, kan toch, onzes bedunkens, alleen iets blijvend goeds worden verwacht.

De armoede is ook in deze Provincie toegenomen, vooral in die gedeelten derzelve, waarin de ongunstige uitkomsten van den landbouw, meer bijzonder van den vlasbouw, daartoe hebben medegewerkt. In die oorden, alwaar weinig of geen bouwland wordt gevonden, heerscht over het algemeen de minste armoede.

Volgens de daarvan uit de bestaande opgaven verkregen resultaten bedroeg in 1832 het getal bedeelden, over de geheele Provincie door elkander geslagen, bijna 11 ten honderd van de geheele bevolking en de totale uitgaaf *f* 625,210,00; — 1836 leverde ten naasten bij dezelfde uitkomst op; — en in 1841 beliep het getal bedeelden, als boven berekend, 12½ ten honderd; terwijl de gezamenlijke uitgaven over dat jaar vorderden eene som van *f* 749,234,00, dus ruim *f* 120,000,00 meer dan vijf jaren vroeger.

Ofschoon de uitkomsten van het jaar 1842 nog niet met zekerheid kunnen zijn bekend, zoo hebben wij echter redenen om met grond te vermoeden, dat dat jaar geene betere uitkomsten zal opleveren.

Ter voldoening aan UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 12 Julij 1842, no. 2, 1ste lid, zullen wij UEd. Groot Achtb. een afzonderlijk rapport aanbieden omtrent den uitslag van ons onderzoek nopens den toestand der armen en der armenadministratien in deze Provincie, nopens den voortgang en de vermeerdering der armoede en derzelver oorzaken, en nopens de middelen, welke zouden kunnen en behooren te worden aangewend om dit kwaad, zoo mogelijk, te keer te gaan.

Ten aanzien van de instellingen van weldadigheid, banken van leeningen en spaarbanken kunnen wij UEd. Groot Achtb., voor zoo verre daartoe door de ingekomen opgaven in staat gesteld, mededeelen dat daarin sedert het verslag van den vorigen jare, waarin de binnen deze Provincie bestaande zijn opgesomd, weinige veranderingen zijn voorgevallen.

De uitkomsten van alle die inrigtingen zijn bevredigende en beantwoorden aan het nuttige doel, waartoe dezelve zijn ingesteld.

De Spaarbanken telden, in 1841, 4776 deelnemers, en in 1842 kan dat getal geacht worden 5308 te hebben bedragen.

De administratien der huiszittende armen zijn met 12 vermeerderd, als met 1 in de Steden en met 11 ten platten lande.

De personen, welke voor rekening van Gemeenten dezer Provincie in de gestichten der Maatschappij van Weldadigheid worden verpleegd, bedroegen op den 1 Junij 1843, 109 weezen, vondelingen en verlaten kinderen, 386 bedelaars, kolonisten, hieronder begrepen degene, die *vrijwillig*, zonder gebedeld te hebben, naar de bedelaarsgestichten zijn opgezonden, en 40 behoeftige huisgezinnen of eenloopende personen, dus te zamen 535 personen, waaronder niet zijn begrepen 14 uit *Haskerland* en 11 uit *Schoterland*, die voor rekening van het Rijk aldaar worden verpleegd.

Onder de Gemeente *Bergum* wordt een Armhuis gesticht, en wel op de zoogenaamde *Bergumerheide*, waarmede zal worden verbonden eene school, ten einde daardoor de gelegenheid te verschaffen voor een goed en geregeld onderwijs aan de kinderen der aldaar zoo zeer toenemende bevolking.

Door Zijne Majesteit zijn de navolgende autorisatien tot het aanvaarden van legaten verleend, als:

aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Goutum*, voor het legaat groot *f* 200,00, aan haar gemaakt door wijlen Jonkvrouwe *Maria Geertruida van Gammingha*;

aan de Diaconie der Hervormde Gemeente van *Sint Jacobie Parochie*, voor de nalatenschap van wijlen *Geertje Sikkes van Dijk*, geschat, na aftrek van eenige legaten, op de waarde van *f* 1100,00;

aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Harlingen*, voor het legaat, gemaakt aan het Diaconiehuis dier Gemeente door wijlen *Trijntje Gerlofs Schellingwouw* en haren echtgenoot *Allart Scheltinga*, groot *f* 500,00;

aan de Diaconie der Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Leeuwarden*, voor het legaat groot *f* 1000, aan haar gemaakt door wijlen *Trijntje van der Haar* weduwe *Dominicus Struiving*;

aan de Armvoogden der Roomsch Catholijke Gemeente te *Wijtgaard*, onder *Wirdum*, voor het legaat door wijlen *Minke Jans Bijlsma*, weduwe *Ate Douwes Noordend*, gemaakt aan den Roomsch Catholijken Armenstaat aldaar, groot *f* ...;

aan de Voogden van het Old Burger Weeshuis te *Leeuwarden*, voor het legaat groot *f* 1000, aan dat Gesticht gemaakt, door wijlen den Heer Mr. *Johan van Idsinga*, en

aan Diakenen der Doopsgezinde Gemeente te *Rottevalle* en *Witveen*, voor het legaat groot *f* 200 aan die Gemeente gemaakt, door wijlen *Dieuwke Hijlkes Bakker*, weduwe van *Jan Hendriks Bakker*.

Wijders is nog door ons autorisatie verleend aan Diakenen der Hervormde Gemeente van *Elsloo*, tot aanvaarding van een legaat, groot *f* 100, aan dezelve gemaakt door wijlen *Sijbrand Hendriks Lap*.

Verder willen wij UEd. Groot Achtb. hier nu nog mededeelen, als met het Armwezen in dadelijke betrekking staande, dat wij, naar aanleiding eener daartoe bij ons ontvangene missive van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, de aandagt der Plaatselijke Besturen hebben gevestigd op het door den Heer *Luttenberg*, Secretaris der Stad *Zwolle* en lid van het Algemeen Armbestuur aldaar, uitgegeven werkje, getiteld: *Proeve van onderzoek omtrent het Armwezen in ons Vaderland*, terwijl wij bij onze daartoe betrekkelijke missive, van den 24 November 1842, no. $\frac{22}{16}$, tevens Hun Edel Achtb. hebben uitgenoodigd, om ons derzelver gedachten wel te willen mededeelen omtrent de door den gedachten Schrijver opgegeven middelen, die tot verbetering van den staat van het Armwezen, meer regtstreeks onder het bereik van het hoog Gouvernement zouden zijn, en zulks in verband tot en onder vermelding van hetgeen de ondervinding in Hun Edel Achtb. gemeenten geleerd heeft ten aanzien der onderwerpen, waartoe *die* middelen betrekkelijk zijn.

Na het ontvangen van de daarop ingekomen antwoorden hebben wij ons verder met de behandeling dezer zaak, moeijelijk uit haren aard, en tot zulke geheel uiteenloopende en verschillende beschouwingen aanleiding gevende, bezig gehouden, en zijn alsnu gereed om Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, die verlangd heeft nader te worden voorgelicht, alvorens over de doelmatigheid en noodzakelijkheid van de door den Heer *Luttenberg*

bedoelde middelen een bepaald gevoelen te vestigen, onze gedachten dienaangaande te doen kennen.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, almede hare bijzondere oplettendheid gevestigd hebbende op den staat van armoede, waartoe een groot gedeelte der lagere volksklasse is vervallen, heeft gemeend de aanwending te moeten beproeven dan zoodanige middelen van voorziening, als in haar bereik liggen en die alléén van eenen zedelijken aard zijn.

Deze omstandigheid heeft aanleiding gegeven, dat wij zijn uitgenoodigd geworden om, ter tegemoetkoming in de voormelde loffelijke pogingen der gezegde Maatschappij, de aandacht der Plaatselijke Besturen op de middelen, die gedachte Maatschappij vermeent te kunnen aanwenden, te doen vestigen, onder bijvoeging, dat het doel, hetwelk wordt beoogd, in het algemeen, allezins de medewerking en bevordering van de zijde dier Besturen verdient en het mitsdien te wenschen is, dat zulks van hunne zijde plaats hebbe, zoo veel locale omstandigheden, middelen en belangen dit gedoogen.

Wij hebben aan die uitnoodiging gereedelijk voldaan, volkomen de waarde beseffende van alle gepaste en doelmatige pogingen, die kunnen strekken om den staat van het Armwezen te verbeteren, en waartoe, naar ons oordeel, zoo als wij bij den aanvang van dit onderwerp reeds aanvoerden, eene gezamenlijke vereeniging en medewerking van welgezinde lieden, genootschappen en besturen volstrekt noodzakelijk is.

Uit een afzonderlijk door ons te doen rapport zullen UEd. Groot Achtb. ontwaren, dat de zaak, behandeld bij het door UEd. Groot Achtb. in het vorige jaar aan den Koning ingediend adres, ten aanzien van de verandering der wet van den 28 November 1818 (Staatsblad no. 40) bepaaldelijk ten opzigte van het afschaffen van het bij die wet aangenomen beginsel, dat iemand door vierjarige inwoning in eene Gemeente een nieuw onderstands-domicilie kan verkrijgen, in overweging is; doch wij kunnen thans nu nog hier bijvoegen, dat het ons bekend is, dat er bij het Gouvernement beraadslagingen aanhangig zijn nopens het daarstellen van nieuwe Wettelijke Verordeningen betrekkelijk het Armwezen, en dat deze, zoo veel mogelijk, worden bespoedigd.

§ 34. *Nijverheid, buitenlandsche handel, koophandel, scheepvaart, fabrijkanten, trafijken, landbouw en groote visscherij.*

Hoezeer de Nijverheid zich in de laatste jaren binnen deze Provincie heeft uitgebreid en daardoor geene ongunstige uitkomsten zijn verkregen, zoo verdient dezelve evenwel allezins aanmoediging en ondersteuning, daar dezelve zoo veel kan toebrengen tot bevordering van den bloei en de welvaart der ingezetenen.

Van belang is alzoo alles wat daartoe kan medewerken en strekken kan om dat nuttig en heilzaam doel te bereiken.

Hoogst belangrijk zijn uit dat oogpunt ook openbare Tentoonstellingen van voorwerpen van Kunst en Nijverheid, als waardoor alle kunstenaars, kooplieden, fabrijkanten enz. in de gelegenheid worden gesteld om de door hen vervaardigde voorwerpen, tot het gebied der kunsten en nijverheid behoorende, voor te brengen, en waardoor ontwikkeling en vooruitgang wordt geboren.

Wij hebben dan ook met belangstelling het Besluit van den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie vernomen, waarbij Zijn Hoog Edel Gestr. heeft bepaald, dat er binnen de Stad *Leeuwarden* eene zoodanige Tentoonstelling van voorwerpen van Kunst en Nijverheid, in deze Provincie vervaardigd, zal worden gehouden, en welke op den eersten Woensdag van de maand Julij in den jare 1844 zal worden geopend.

Wij mogen van de ingezetenen van dit Gewest verwachten, dat zij niets onbeproefd zullen laten om die Tentoonstelling aan het doel te doen beantwoorden en dezelve te doen strekken tot eere en roem van de Vriesche Nijverheid

Van den buitenlandschen handel kunnen wij geene gunstige melding maken; terwijl de daardoor kwijnende scheepvaart ook zeer nadeelig voor den scheepsbouw is geweest.

De binnenlandsche handel en de verschillende neringen en hanteringen hebben, sedert het vorige jaar, weinig veranderingen ondergaan.

De Staat, welke wij hier laten volgen, zal UEd. Groot Achtb, een overzigt geven van de voornaamste artikelen, waarvan in den jare 1842 *uitvoer* en *invoer* heeft plaats gehad, met aanwijzing der verschillen bij het jaar 1841.

STAAT, aanwijzende den In- en Uitvoer van sommige artikel... over het jaar 1842, vergeleken met 1841.

UITVOER.

BENAMING DER GOEDEREN.	1842.	1841.	Aanmerkingen.
Gebakken steen ben. 24 duim lengte	967,450	582,825	Stuks.
„ „ boven 11¼ „ breedte	65,800	166 400	„
Dakpannen	3,492,470	1,996,915	„
Beenderen, (afgekookte) . . .	33.719	29,030	Gulden wa...
Boter, (eetbare)	5,516,438	7,486,724	Ned. pond...
Cichorei, (gedroogde wortelen) .	942,900	570,400	„ „
Granen, (garst)	35	283⅓	Last.
„ (haver)	523	354⅓	„
„ (tarwe)	„	199	„
Huiden, (gezouten)	12,030	6,750	Ned. ponden
Kaas, (inlandsche zoetemelksche .	241,307	266,736	„ „
„ (Vriesche kanter) . . .	1,097,259	1,382,375	„ „
Koeken, (lijn- en raapzaad) . . .	792,130	1,044,100	„ „
Schors, (ongemalen)	20,000	65,900	„ „
„ (gemalen)	6 990	4,000	Gulden waarde
Visch, (paling)	325,000	315,000	Ned. ponden.
Vlas, (ruw)	499.206	568,108	„ „
„ (snuit van)	42,875	38,720	„ „
Krijt, (gemalen)	11,500	10,000	„ „

INVOER.

BENAMING DER GOEDEREN.	1842.	1841.	Aanmerkingen.
Aarde, (lood)	3,415	10,190	Gulden w...
Aardewerk, (fijn)	3.430	48,203	Ned. po...
Asch, (pot en parel)	48,048	156,145	„ „
Hout, (met ongebroken last) . .	31,063	37,917	Ton.
„ (alle andere ongezaagd) .	11,620	22,250	Gulden wa...
Hennip, (ongehekelde)	84,060	114,495	Ned. pond...
Steenkolen	74,596	54,518	Mudden.
Teer	740	3 608	Ton.
Pik	680	51	„
Talk	4,465	„	Ned. pond...
Vlas, (ruw)	„	4,300	„ „
IJzer, (staaf)	„	7,080	Gulden w...
Zout, (ruw)	2,506,860	2,374,915	Ned. pond...
Krijt, (ongemalen)	1,683	1,482	Last.
Rijst	„	72,665	Ned. pond...
Garen, (ruw)	53.880	18,200	Gulden wa...
IJzer, (geslagen)	1,840	5,072	„ „
Zaad, (slaglijn)	139	135	Last.
Granen, (rogge)	202	„	„
„ (tarwe)	171	57	„
„ (garst)	44	„	„
„ (boekweit)	133	25	„

De toestand der Fabrijken en Trafijken kan over het algemeen niet ongun... worden genoemd.

Door ons zijn autorisatien verleend tot het oprigten van eene *Smederij* te *Lee-warden*, — van eenen *Windmolen*, tot het malen van cichoreiwortelen, ... *Dragten*, — van eene *Cementmakerij*, te *Harlingen*, — en van eenen *Mostard*... door wind gedreven, te *Sint Anna Parochie*; terwijl door de daarbij betrok...

Departementen van algemeen Bestuur vergunningen zijn verleend tot het oprigten van *Koorn-* en *Pelmolens* te *St. Anna Parochie*, te *Makkum* en te *Kollum*.

Volgens den Staat, welken wij hierbij overleggen, en die getrokken is uit de deswege onlangs ingevraagde opgaven van de Plaatselijke Besturen, bestonden er op den 1 Januarij 1843 in deze Provincie de volgende Fabrijken, Trafijken en Bedrijven, die hier vermelding verdienen;

Ankersmederijen	2.
Balansenmakers	1.
Banketbakkers	18.
Beddemakerijen	37.
Beeldhouwerijen	6.
Bezemmakerijen	3.
Bierbrouwerijen	12.
Blaauw- en Zwartverwerijen	67.
Blikslagerijen	33.
Blokmakerijen	2.
Boekbinderijen	31.
Boek- en Letterdrukkerijen.	15.
Bokkingdroogerijen	5.
Bontwerkerijen	1.
Borstelmakerijen	38.
Bretelmakerijen	1.
Broodbakkerijen	660.
Cementmolens	2.
Chemisten	2.
Cichoreifabrijken	60.
Chocolademakerijen	3.
Diamantzetterijen	1.
Disteleerderijen	5.
Doodkistmakers	48.
Dozenmakerijen	5.
Draaijerijen (Kunst)	1.
Franjemakerijen	2.
Garenspinnerijen	3.
Geelgieterijen	5.
Geweermakerijen	2.
Goud- en Zilversmederijen	91.
Grofsmederijen	341.
Grutterijen	83.
Hoedenmakerijen	9.
Houten Pomp- en Mastmakerijen	41.
Huidenzouterijen	3.
Instrumentmakers	2.
Jeneverbranderijen	13.
Kaarsenmakerijen	13.
Kagchel- en Haardsmeden	15.
Kalkbranderijen	18.
Kamerbehangers	11.
Katoendrukkerijen	11.
Ketelboeters	11.
Keurslijfmakerijen	2.
Klanderijen	3.
Kleermakers	444.
Klompenmakers	6.
Knoopmakerijen	2.
Koekbakkerijen	53.
Koperslagerijen	56.
Korenmolens	75.
Kuiperijen	325.
Leerlooijerijen	48.
Leestenmakers	2.
Leidekkerijen	1.
Likeurstokerijen	1.
Linnenverwerijen	2.
Loodertsfabrijken	2.
Loodgieterijen	12.
Lijmziederijen	3.
Mandenmakerijen	24.
Mattenmakerijen	1.
Mattenmakers	1.
Messenmakerijen	2.
Metselarijen	9.
Modegoedmakerijen	29.
Molenmakerijen	68.
Mostardfabrijken	44.
Olieslagerijen	21.
Orgelmakerijen	5.
Pan- en Estrikfabrijken	16.
Papiermakerijen	1.
Parfumerien	1.
Paruikmakerijen	8.
Passementmakerijen	2.
Pasteibakkerijen	2.
Pelmolens	17.
Pettenmakerijen	9.
Plateelbakkerijen	3.
Poppengoedmakers	1.
Pottebakkerijen	24.
Regenschermmakerijen	2.
Rietdekkers	6.
Rietmattenmakers	2.
Rijstpelmolens	1.
Rijtuigschilderijen	30.
Runmolens	6.
Saijetfabrijken	4.
Scheepstimmerwerven	116.
Schoenmakerijen	818.
Schoppenmakers	3.
Schrijnwerkerijen	58.
Sigarenmakerijen	2.
Slagerijen	614.
Slotenmakers	1.
Smeersmelterijen	1.
Snuiffabrijken	3.
Spiegelmakerijen	1.
Spinnewieldraaijerijen	36.
Steenbakkerijen	19.
Steendrukkerijen	3.
Steenhouwerijen	7.
Straatmakers	8.
Stroohoedenmakerijen	72.
Stucadoors	2.
Stijfselfabrijken	1.
Suikerballenmakerijen	6.
Suikervormbakkerijen	1.
Taanderijen	7.
Tabakskerverijen	45.
Tapijtweverijen	1.
Timmerwinkels	1032.
Tinnegieterijen	2.
Touwpluizerijen	4.
Touwslagerijen	39.
Traankokerijen	1.
Trasmolens	10.
Uurwerkmakerijen	84.
Valhoedmakerijen	1.
Veenderijen (Turf)	225.
Velleblooterijen	12.
Vergulderijen	1.
Verlakkerijen	10.
Verfmolens	2.
Verwerijen (Olie)	390
Volmolens	1.
Vrieschgroenfabrijken	2.
Vuurwerkmakerijen	3.
Wagenmakerijen	208.
Waschbleekerijen	8.
Weverijen	143.
Weverskammenmakerij	1.
Wolkammerijen	43.
Zaagmolens (Hout)	42.
Zadelmakerijen	35.
Zeemtouwerijen	5.
Zeepziederijen	9.
Zegelsnijders	2.
Zeilmakerijen	33.
Zeepmakerijen	9.
Zoutziederijen	11.
Zijdeverwerijen	1.

Hoezeer onder sommige Fabrijken, Trafijken en Bedrijven wel andere zullen zijn begrepen, die daarmede vereenigd worden uitgeoefend of gedreven, en dus in dat opzigt die staat misschien niet geheel naauwkeurig kan worden geacht, zoo is dezelve toch evenwel belangrijk genoeg om een algemeen overzigt te verschaffen van hetgeen dienaangaande in de Provincie bestaat; terwijl men daardoor de overtuiging kan verkrijgen dat het niet aan de gelegenheid ontbreekt om voorwerpen van Kunst en Nijverheid te vervaardigen, die eene Tentoonstelling kunnen versieren.

Hiermede zijn wij dan genadeid tot den Landbouw, waarvan het verslag, te dezer plaatse, naar de volgorde der onderwerpen, moet worden gedaan.

Over het algemeen zijn de uitkomsten van den Landbouw niet zeer gunstig geweest, en vooral in die streken der Provincie, alwaar meest en voornamelijk greidlanden worden gevonden, mag het jaar 1842 als een ongunstig jaar worden aangemerkt.

Tegen het nadeelige van sommige verbouwde graansoorten, staat het meer voordeelige van andere over, doch de slotsom van het eerste overtreft die van het laatste.

Volgens bij ons ingekomen rapport is er sedert eenige jaren in de cultuur der aardappelen veel vooruitgang te bespeuren, zoodat men zich thans weder vrij algemeen in het bezit van deugdzame soorten bevindt.

De graslanden en de hooioogst hebben eene slechte uitkomst opgeleverd, en over het algemeen heeft het vee eene schrale weide gehad, terwijl er weinig hooi is gewonnen.

Met bekommering zagen de veehouders den winter te gemoet, doch het schoone weder van den herfst en winter van 1842 heeft die bekommering genoegzaam doen verdwijnen, daar zeer velen hun vee, zelfs van *vier* tot *zes* weken, langer in de weide konden laten, dan gewoonlijk het geval is.

Hoewel het Rundvee laag in prijs is geweest, zoo heeft men zich echter over de gezondheid van hetzelve zeer te verheugen gehad, en wij mogen ons gelukkig noemen dat, buiten de twee gevallen, die zich in het voorjaar van 1842 hebben voorgedaan, de verschrikkelijke longziekte zich tot nog toe niet weder heeft geopenbaard.

De uitkomsten van het gemaak der Boter en Kaas zijn, door de geringe hoeveelheid, zeer ongunstig geweest, doch de prijzen waren overigens zeer goed te noemen.

Volgens de opgaven der markten te *Leeuwarden* en *Sneek* was de gemiddelde prijs der Boter in 1842 *f* 35,59½, en die der Kaas (de grove of kanterkaas) *f* 20,[illegible] dus beide hooger dan in 1841.

De hoogste prijs der Boter was in de maand Maart *f* 45,00 en de laagste in de maand Mei *f* 27,00; terwijl de hoogste prijs der Kaas was *f* 25,50 en de laagste te *Sneek* *f* 14 00 en te *Leeuwarden* *f* 15 00.

De gezondheidstoestand van het overige vee is over het algemeen gunstig geweest, met uitzondering echter van de schapen, waarvan een groot aantal aan het *ongans* en de *gal-botziekte* zijn bezweken.

De Bijenteelt is in het vorige jaar bijzonder gelukkig geslaagd, zoowel ten opzigte van de vermenigvuldiging der bijen zelve, als van het gemaak van Was en Honig. De in de twee vorige jaren geleden verliezen zijn daardoor grootendeels weder hersteld, en door de vermenigvuldiging der stokken is er een gunstig vooruitzigt voor dezen tak der nijverheid geopend.

De Boomkwekerijen verkeeren nog steeds in eenen gunstigen staat en derzelver debiet schijnt van tijd tot tijd toe te nemen.

Met opzigt tot de Paardenfokkerij, welke mede tot de belangen van den Landbouw behoort, kunnen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat het getal gedekte merrien in het vorige jaar niet meer heeft bedragen dan 1,689, waarvan slechts 1,027 veulens zijn aangegeven.

Aan den geringen handel in Paarden en de daarentegen, in de laatste jaren hooge prijzen van het Rundvee en van de Boter en Kaas, wordt het toegeschreven, dat men zich thans weinig op de Paardenfokkerij toelegt.

Bij de in de maand Augustus 1842 gehoudene keuring der Dekhengsten zijn er aan de daarvoor bestaande Commissie 32 Hengsten vertoond, waarvan [illegible] zijn afgekeurd, die niet meer aan de vereischten van het Reglement konden voldoen; terwijl de premie van *f* 100,00 voor den best gekeurden Hengst is toegekend aan *Jan Ages Vellinga*, te *Witmarsum*, wegens een bruinen Hengst.

Bij de in diezelfde maand gehoudene keuring der veulendragende Merrien, ter toekenning van de vier bepaalde premien, voor een gelijk getal der best gekeurde paarden, zijn er 14 verschenen, voor 4 van welke de premien van *f* 100,00, *f* 75,00, *f* 50,00 en *f* 25,00 zijn toegewezen.

De keuring der Hengsten, welke in de maand Maart 1843 is geschied, heeft ten gevolge gehad, dat van de vroeger geadmitteerde Hengsten 3 zijn afgekeurd, en dat van de nog nimmer gekeurde Hengsten, hoedanige er 5 wierden vertoond, 3 niet zijn toegelaten.

Hebben er in het najaar van 1841 niet meer dan 3 merrieveulens, tot aankweking van moederpaarden, kunnen worden aangekocht en uitgegeven, omdat alle

er niet in had kunnen slagen een grooter getal van het beste soort en het zuiver-ste Vriesche ras te bekomen, in het najaar van 1842 is men, volgens de ons des-wege door den Heer Staatsraad, Gouverneur gedane mededeeling, daarin gelukkiger geweest, en zijn er 7 zoodanige veulens aangekocht en uitgegeven, in overeenstemming met de bepalingen van het bestaande Reglement.

In de Grietenijen *Wonseradeel* en *Opsterland* zijn maatregelen genomen om, in het belang der Paardenfokkerij, uit de Grietenijkassen de respective Hengste-houders te *Witmarsum* en te *Ureterp* met geldelijke bijdragen te ondersteunen; terwijl in laatstgenoemde Grietenij mede eene premie is toegekend voor iedere Merrie, welke, aan een ingezeten der Grietenij toebehoorende, door een der Hengsten van den Hengstehouder ter gezegde plaatse wordt gedekt.

Ter behoorlijken tijd zijn ook weder voor dit jaar drie Hengsten, uit de Koninklijke Stoeterij te *Borculo*, op het Eiland *Ameland* gestationeerd geworden, en, wegens de schoonheid dier Hengsten, mag men daarvan voor de Paardenfokkerij aldaar veel goeds verwachten.

Om de verbetering van het paardenras op dat Eiland te bevorderen is het evenwel reeds sedert eenigen tijd noodzakelijk geacht om dat Eiland van goede moederpaarden te voorzien, en de overtuiging van deze noodzakelijkheid heeft dan ook reeds vroeger aanleiding gegeven dat bij de inlichtingen, nevens art. 1 der 1e afdeeling van het 9e hoofdstuk der uitgaven op de Algemeene Provinciale Begrooting, is gevoegd, dat, bijaldien, bij gebrek aan een genoegzaam aantal geschikte moederpaarden op *Ameland*, de bij dat artikel bedoelde premien geheel of ten deele in kas mogten blijven, dezelve of het overschot daarvan zoude worden aangewend tot aankoop van moederpaarden, om op het Eiland te worden uitgedeeld.

Wij hebben gemeend daaraan gevolg te moeten geven, en er zijn reeds door eene daartoe benoemde Commissie uit ons midden, met den Heer Staatsraad, Gouverneur aan het hoofd, 5 beste moederpaarden, van *Amelander* ras, aangekocht en, met overleg van het Grietenij Bestuur, onder zekere voorwaarden, ter bereiking van het voorgestelde doel noodig geoordeeld, om niet, aan zoodanige landbouwers afgestaan, als zich daartoe genegen hebben betoond, en die daarvoor de geschiktheid bezaten.

Dezen maatregel voortzettende kan dezelve op de Paardenfokkerij van het Eiland eenen zeer gunstigen invloed hebben.

Het getal Veeartsen is in deze Provincie met 2 vermeerderd, beide Veeartsen der 1e klasse en afkomstig van de Rijks Veeartsenijschool te *Utrecht*.

Aan den eenen is tot standplaats aangewezen de Stad *Sneek*, in de nabijheid der Grietenij *Wijmbritseradeel* en aan den anderen het Dorp *Kollum*, zoodat thans in de Provincie gevestigd zijn 7 Veeartsen der 1e klasse, 2 der 2e klasse, en 1 der 2e klasse, 2e rang.

Ten slotte willen wij hier nu nog plaats geven aan de mededeeling, dat het ons tot nog toe niet is bekend geworden, dat het door UEd. Groot Achtb. gearresteerde Reglement op de Botervaten met Zijner Majesteits goedkeuring is bekrachtig, hoezeer wij, bij het geven van eenige van ons gevraagde inlichtingen, met ernst op de spoedige afdoening der zaak, waarbij deze Provincie, voor het product der Vriesche Boter, zoo veel belang heeft, hebben aangedrongen.

Volgens de daarvan bekomen opgave hebben de in 1842, door het kantoor van de Heeren *Barend Visser en Zoon* te *Harlingen*, ter walvisch- en robbenvangst uitgezonden schepen eene niet ongunstige uitkomst opgeleverd. Het getal robben, hetwelk is gevangen, bedroeg 8,700.

De Walvischvangst was echter mislukt.

§ 35. *Jagt en kleine Visscherij.*

Bijzonderheden hebben wij UEd. Groot Achtb. met betrekking tot de Jagt- en Visscherij niet mede te deelen.

De groote jagt is op den 1 October geopend, doch op den 15 December, en dus vroeger als anders, gesloten, tot conservatie van het jagtveld, uithoofde van de algemeene schaarscheid van het wild.

Voor zoo veel het publieke jagtveld aangaat, heeft de korte jagt opengestaan op dezelfde drie dagen in de week, waarop die jagt in de naburige Provincien *Groningen* en *Drenthe* was geopend, terwijl de andere drie dagen waren bepaald voor de lange jagt; zijnde het schieten van hazen elders dan in de woudstreken verboden geweest.

De tijd van de sluiting en de opening der visscherij is dezelfde geweest als vorige jaren.

De Kustvisscherij heeft in het afgeloopen jaar redelijk goede uitkomsten geleverd, en er zijn tot dezelve 36 schepen gebezigd, waarvan 29 in de grietenij *Westdongeradeel* en 7 op het eiland *Ameland* behooren.

§ 36. *Viseren van brieven van Adeldom.*

Omtrent de vorenstaande onderwerpen, en hetgeen daartoe kan worden gebragt, UEd. Groot Achtb. verslag gedaan hebbende, blijft ons nog overig aan UEd. Groot Achtb. mede te deelen, dat het Zijner Majesteit behaagd heeft den Heer *Julius Matthijs van Beijma thoe Kingma*, Grietman van *Franekeradeel*, te erkennen in den Nederlandschen Adelstand, mitsgaders de kinderen van wijlen den Heer *Petrus Johannes van Beijma* en Vrouwe *Geertrui Trip*, waarvan de diplomata of brieven van adeldom door ons zijn geviseerd geworden.

Hiermede dit ons verslag eindigende, voegen wij daarbij den wensch, dat de bloei en welvaart dezer Provincie ook door UEd. Groot Achtb. deliberatien in dezen jare mogen worden bevorderd.

Aldus gearresteerd den 26 Junij 1843.

Gedeputeerde Staten van Vriesland,
VAN SIJTZAMA.
Ter ordonnantie van dezelven,
J. SCHIK.

(TER LEEUWARDER COURANTDRUKKERIJ.)

REGISTER.